

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

XII. évfolyam – 2017. február–március

Szagrális művészet

AKNAY JÁNOS ÉS SZALAY LAJOS ANGYALAI
TÓTH MENYHÉRT-KÉPEK A BIBLIAMŰZEUMBAN

Vendégység

PÁVA SZILÁRD, SZENTESI EDINA, TAR KÁROLY,
VITÉZ KATA BORBÁLA VERSEI; SZÍKI KÁROLY ESSZÉKRITIKÁJA
LÁTÓ UJJAK – KÁDÁR NAGY LAJOS KISPLASZTIKÁI

Színház

FÉRFIDRÁMÁK – KOMÉDIÁBA BURKOLVA

Margó

PÁRHUZAMOS TÖRTÉNETEK – SZINTETIZÁLÓ OLVASATOK
SZAKOLCZAY LAJOS NÉGY ÚJ KÖTETÉRŐL

Toronynapló

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

---

76. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, XII. évfolyam; 2017. február–március
(76. kötet; 57. megjelenés)

A KÜLÖN SZERZŐI NÉVVEL NEM JELÖLT KÖZLEMÉNYEKET ÍRJA,
VALAMINT SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

📍 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.

☎ +36-20/965-2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
Országos Széchényi Könyvtár
Elektronikus Periodika Archívumában (www.epa.oszk.hu)

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a 163/2314/2/2011. számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 76. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2017. JANUÁR 22-ÉN VOLT.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

a Néző • Pont 2017-es évfolyamának megrendeléséhez

A folyóirat 2017. évfolyama első összevont kötetét (a XII. évf. 76. kötetét, az 57. megjelenést) tartja kezében, s fogadja köszönetemet eddigi kitartó figyelméért és szeretetéért!

Az új évfolyamhoz változatlan feltételekkel, sorozatonként **5.000 Ft.** előfizetői áron juthat hozzá, mely magában foglalja a postaköltséget, valamint az előfizetői ajándékköteteket is.

A tervezett megjelenések:

76. kötet: február–március; 77. kötet: április; 78. kötet: június;
79. kötet: augusztus–szeptember; 80–81. kötet: november;
ajándékkötetek (a *Busznovellák*; *Toronyszótár*): tavasszal és év végén.

Az előfizetési díj átutalható az alábbi számlaszámra:

dr. Vitéz Ferenc / OBERBANK AG.
18400010–03516724–61000016

elküldhető postán a dr. Vitéz Ferenc – 4027 Debrecen, Füredi út 67/B. fszt. 2.
címlre vagy befizethető személyesen.

Kérem, hogy tüntessék föl a számlázási címet is!

Bizalmukat, figyelmüket és szeretetüket megköszöni: Vitéz Ferenc

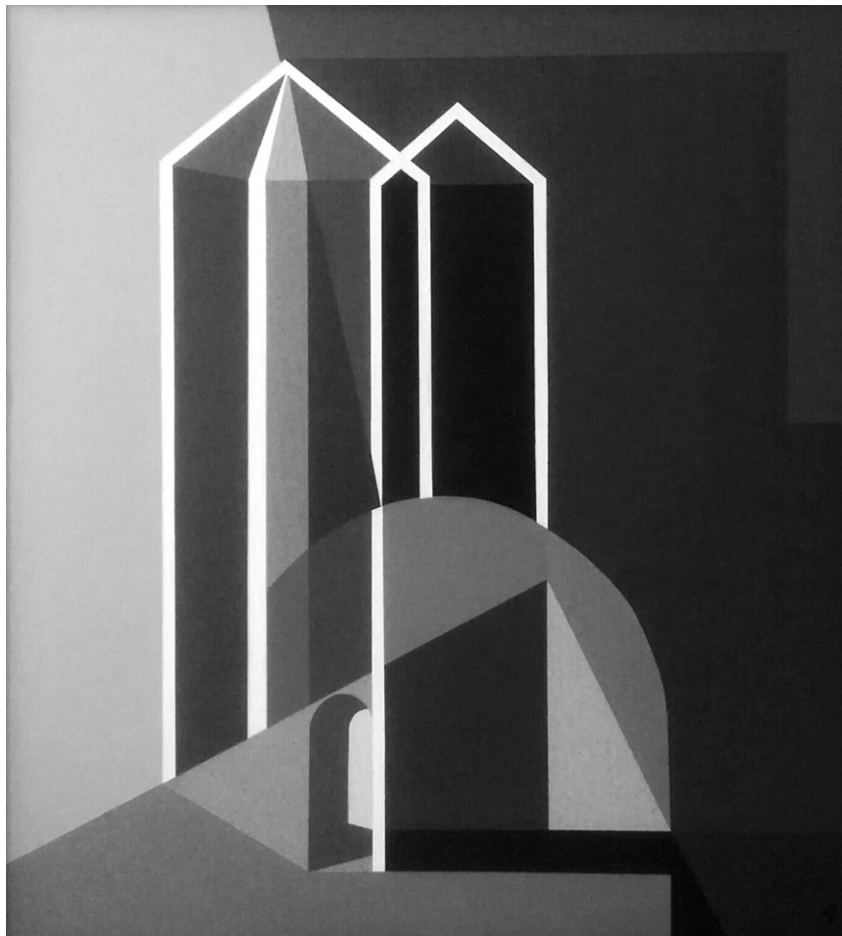
A *vitéz 250*, a *Rácsok és virágok*, az *Absztraktok* és az *Angyalok a labirintusban* című kötetek november végi bemutatóján GARAY NAGY TAMÁS színművésszel a debreceni Libriben; az esten közreműködött: Bot Boróka, Dalmi Dóra, Földvári Csilla és Kiss Annamária, a DRHE hallgatói (Fotó: VARGA JÓZSEF)

A TÉL VÉGE
GONDA ZOLTÁN FESTMÉNYE

AKNAY JÁNOS SZENTENDREI MŰTERMÉBEN

EMLÉK/2016. DECEMBER
(AKNAY JÁNOS FESTMÉNYE)

EMLÉK

*(Aknay János műtermében,
Szentendrén, 2016. december 2-án)*

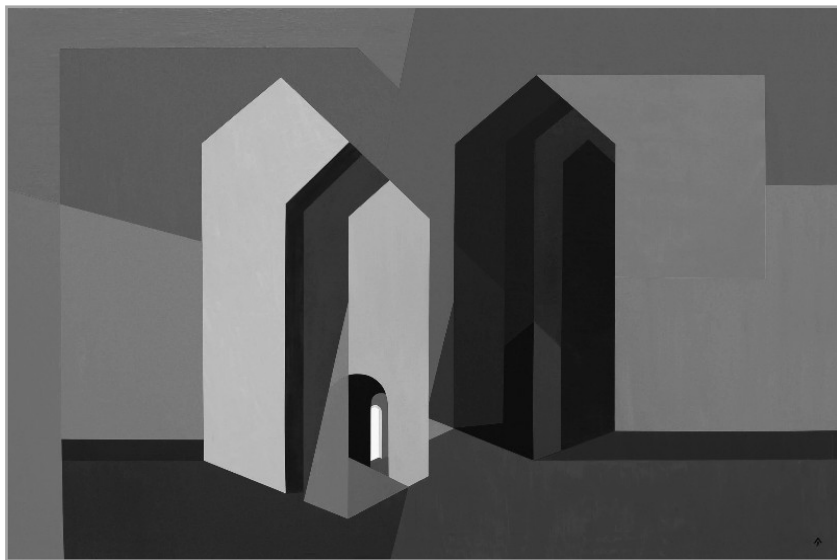
Az égen Isten álma leng.
Egy emlék talán az őszi kertből:
színek és avarzörej.
S az ég alatti kék homályban
toronytetők bolondos, izzadt
párateste földerej.

Toronytetők alatt a szerkezet,
a hossza és a széle és a mély,
az ágakon a lomb helyett a csend.
A láthatatlan angyalgerendák;
az angyallépcsők titkos
fordulói, hol mindenütt egy
újabb üzenet vár:
hogyan szedi szét az ősz
az embert, s igazgatja
aztán a rend át... –

Már majdnem sötét van,
mint az úrben, messzi
csillagoktól elhagyatva
kerestél a semmin is túl
némi fényt.;
a tér már majdnem
áthatolhatatlan,
te mégis tisztán látod arcát
toronytetők alatt,
a lépcsőfordulóban,
altatva szikkadt két tenyérbe
csöpp reményt.

Előbb még csak menekültél
volna – aztán, ha fájt is
minden pincemély,
elfogadtad, hogy ez így jól van.

Kegyelemből jutottál idáig,
a napsütéssel arcodon,
ha rügy fakad,
ha szél dörög,
ha fölrepednek százados harangok;
ha rád szítál az Isten álma,
s már ezerszer bepárásodott
emlékek között botorkálsz
a december végi hóban.

AKNAY JÁNOS: EMLÉK (2015)

AZ ANGYAL ARCAI

Az egyik búcsúzik,
a másik rád köszönt;
az egyik mennybe húz,
a másik földre dönt.

Az egyik arc szelíd,
a másik vágyban ég –
előbb kikékül és remeg,
aztán vörösbe zúg az ég.

Az angyal szárnyain
madárka fészke vár.
Az angyal arcain
örökké tart a nyár.

Aranypalást az éj,
s a harmatvérű hajnal
sóhajt és pironkodik
rebbenő angyalhajjal.

Az egyik hírvivő,
a másik őriz téged:
az éden kórusával
szól ajkáról az ének.

Irgalmak s halálok
egy helyütt feszültek...

S talán a legszebb álmod az,
hogy angyalod te szülted!

KÖNYVEK ANGYALA

Szövetségben az éggel,
mert láttuk az Ő csillagát,
kart öltve a reménnyel,
hittük a Kegyelmet magát.

Könyvek angyala ébredt,
s az Igéből Élő Test lett.
Minden betűből érzed
áldott csöndjeit az estnek.

Dalol a könyv a fényben,
s karsú-fehér madarakkal
lépked az ónos égen
egy zsoltáros arcú angyal.

Kezében kalászt lenget:
anyarózsát az alomhoz.
S ahogy magához enged,
nézed, mint fészek a lombot.

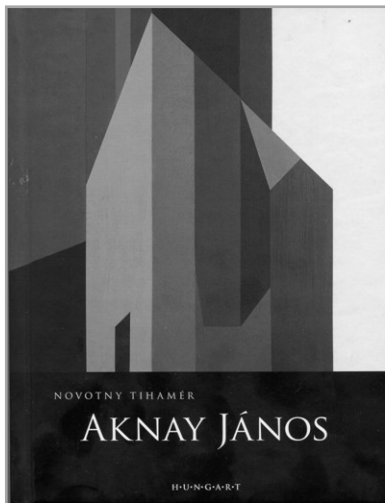
Árva madárka voltál –
Könyvek angyala röptet.
S mikor hamisan dalolnál:
reszket a csillag fölötted.

(2016. december)

AKNAY JÁNOS KÉPEI:
FESTÓANGYAL (FENT);
ŐRANGYAL (LENT)

NOVOTNY TIHAMÉR: AKNAY JÁNOS

(Hungart Egyesület, 2016.,
134 oldal, magyar és angol nyelven,
62 oldal színes képmelléklettel)

Noha sokan írtak már Aknay János művészetéről az elmúlt évtizedekben, természetesen jelenthetjük ki, hogy a szentendrei festő legértőbb monográfusa Novotny Tihamér. A pécsi Zsolnay Kulturális Negyedben 2016 tavaszán megnyílt, *Az emlék jelene* című kiállításának megnyitóját (s a hasonló címmel megjelent, P. Szabó Ernő által írt és összeállított albumot) is az ő szavaival ajánlották az érdeklődők figyelmébe. E szerint „Aknay János művészete szervesen illeszkedik a Vajda Lajos, Korniss Dezső, Bálint Endre, Barcsay Jenő, Deim Pál nevével fémjelzett szentendrei iskola konstruktív, illetve konstruktív-szürrealista vonulatához. Viszszatérő motívumai – ház, angyal, bábu, kereszt, ablak – egyrészt a szentendrei architektúra elemeiből, másrészt a város progresszív művészeti hagyományáiból táplálkoznak. Több jelentős korszaka után valódi szuverenitását a régi magyar vagy székely rovásjelek emblematikusan konstruktív, majd szürreálisan ikonikus, végül expresszív alanyi alkalmazásával érte el. Úgynevezett tulajdonjegyei vagy tagmái a nyolcvanas évek elejétől kezdődően általában feszesen komponált, négy, három vagy két részre osztott, ablakszerű képmezőbe kerülnek. Például a rovás S és Á-betűje szárnyakká egyesül képein: angyszerű lények járnak ki és be ezeken az ablakokon.”

S idézzük legújabb áttekintésének zárómondatát is: „Aknay János több mint negyvenhat éve jelenlévő képvilága egyszerre magával ragadóan ösztönös és egyben rendkívül tudatos. Művészete hazai és nemzetközi szinten is egyéni és nagyszabású, egyszerre magyar és egyetemes.”

Novotny írta meg Aknay nagymonográfiáját, legutóbb pedig a Hungart 2016. évi (magyar és angol nyelvű) kismonográfiáját szintén ő jegyezte. Ezzel a könyvvel bővült immár 35 kötetesre a Hungart Egyesület 2007-ben elindított könyvsorozata, mely az évek során a „vizuális szakma” egyik lényeges és meghatározó kiskönyvtárává formálódott.

(A Hungart kezdetben az ösztöndíjasairól, majd – a támogatási forma megszűntével – a képzőművészeti szakma teljes keresztmetszetét jelképező alkotókról adott ki feszes szöveggel és reprezentatív képválogatással összeállított kismonográfiákat. Ahogyan az elnök, Sárkány Győző grafikusművész fogalmazott az Aknayról szóló könyv bevezetőjében, céljuk változatlan: „a kortárs vizuális művészek helyzetbe hozása a hazai és nemzetközi művészeti szcénában és a műtárgy-kereskedelemben is”).

Novotny Tihamér tanulmányának címe: *Aknay János „szentháromsága”*. Ez látszólag az életmű megelőző két évtizedének korpuszaira, szenteket és evangéliumi történeteket felidéző festményeire utal, konkrétan pedig a Jézus életéről festett legújabb sorozatára. Profán (és releváns művészi) értelemben azonban a konstruktív-szimbolikus városképek („szerkezetes építménydíszletek”), az angyal- és emberikonok („éteri [...] ikonféleségek”), valamint a krisztusi és bibliai alakok alkotják ezt a „háromságot”.

Az első részben a szentendrei fogantatásra (1972–1979), ezen belül a „légifelvétel-szerű absztrakt városkompozíciók” és murális tervek (1976–79) motívumaira, a „mérnöki tollrajzok” (1977–81) és házak – ablakok (1981–83), az ablakrovások (1983–85) világára koncentrál a szerző. Az 1986–1994 közötti időszak, majd a 2006. és 2009. esztendő sorozatait az „[Absztrakt] angyal születik” alkotói mozzanatával és ihlettségével jellemzi – in memoriam Sárka, apám (1986–87) –, és külön részfejezetben értelmezi Aknay két korszakában (az 1987–1992 és 2000–2014 közötti időszakban) a politikához, morálhoz és történelemhez kapcsolódó viszonyának absztrakt formanyelven megfogalmazott viszonyát.

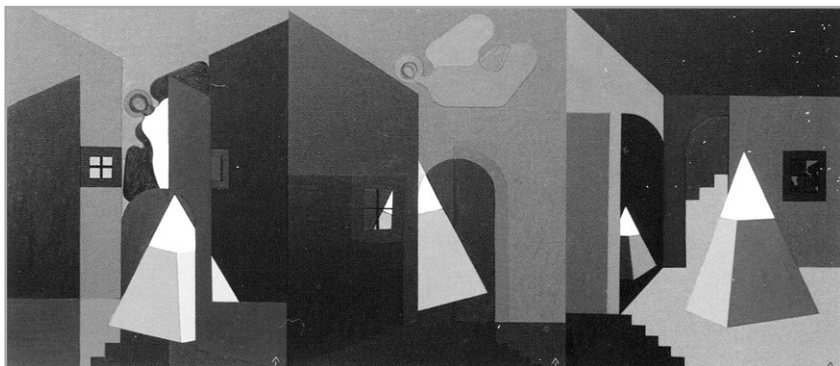
AKNAY JÁNOS: A LÁTOGATÓ (1996)

A második nagyobb egység A „háromszögek” *igézetében* címet kapta, melyben a művészettörténész egyrészt a rovásos „S”–„Á” formájú absztrakt angyalok (1992–2004; 2008) világát és jelentését értelmezi, majd az angyalmotívumok változását rögzíti a rombusz, a háromszög, a sokszög és ellipszis formájú angyalok (1994–2004 között megformálódó) jelképes-figurális atmoszférájának bemutatásával. Itt kap helyet a születés, a kapcsolat és az érkezés (1994–2005 közötti évekre jellemző) motívumpárhuzam, a „rovásos” angyalok újjászületése (1995–2001 között), valamint a motívumforma korona, hegy és piramis alakúvá változása (1995–2005 között).

Az angyal-sorozat két évtizedes, 1996–2016 között érvényes megjelenése három formában ölt testet Aknay festményein, így Novotny is külön tárgyalja a festő-, őr- és védangyalok máig tartó sorozatait (szükségképen tömörítve a mondanivalóját, hiszen a vázlat mögött egy teljes univerzum rejlik).

Az emlék jelene – egzisztenciális motívum- és identitásköre – Novotny-nál is önálló fejezetet követelt: itt újra kiderül, hogy Aknay Szentendréje olyan, konstruktív formarenddel megfogalmazott szubjektív vallomás, mely „Az én Szentendré” személyes-mitologikus toposzával képes a „városkép-szubsztanciák” egyetemes érvényű megfogalmazására. Ennek az első jelei már 1996-ban feltűntek, 1998-tól máig pedig folyamatosan jelen vannak – 2016 végén Aknay szentendrei műtermében járva, a legújabb festményeket látva, magunk is meggyőződhattünk arról, hogy a rá jellemző „síkkonstruktivista képerarchitektúra” egyszerre realista, szakrális és szürreális valóság. Novotny megfogalmazásával:

AKNAY JÁNOS TRIPTICHONJA:
TALÁLKOZÓ ANGYALOK (2004; AKRIL, VÁSZON)

„... szakrális, mert a szó szoros értelmében vett épületes témáinak mértani színmezőit valóságfeletti templomokká, tornyokká házfalakká, s bennük ajtóvá-kapuvá-ablakká állnak össze. Emlékkép-kaleidoszkópjának mindig más és más építményben kikristályosodó geometrikus elemi rendszere: a szent csend-transzcendencia érzésének egyszerű, mégis ünnepi csodája. Festett architektúrájának látszólag öncélú játékában, tiszta derűjében és világi mosolyában, szomorkás áhítatában és magába forduló drámájában ó- és újszövetségi reminiszcenciák kelnek életre. Mert a templom, a ház, a torony, az ablak, a kapu és az ajtó szimbolikáján keresztül az ég találkozik a földdel.”

A kötet képanyaga rendkívül gondosan válogatott: kronologikusan és tematikusan is illeszkedik a szöveges bevezető logikájához és kiemeléséhez.

AKNAY JÁNOS LEGÚJABB
KIÁLLÍTÁSÁT NOVOTNY
TIHAMÉR MŰVÉSZETI ÍRÓ
NYITOTTA MEG A MAGYAR
KULTÚRA NAPJA ALKALMÁBÓL
HAJDÚSZOBOSZLÓN,
A MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
GALÉRIÁJÁBAN.
A TÁRLAT MÁRCIUS 1-JÉIG
VOLT MEGTEKINTHETŐ

VÁNDORKIÁLLÍTÁS JÉZUS ÉLETERŐL

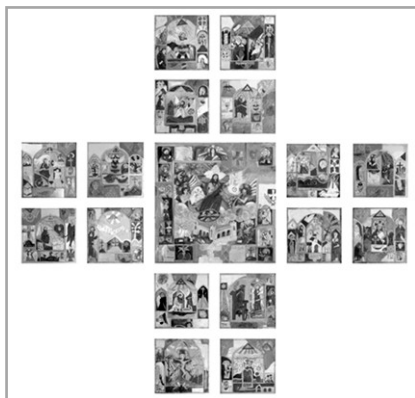
Aknay János, ef Zámbo István és tábori csaba festményeiből

A legismertebb újszövetségi történeteket festette meg a három festőművész Matula Péter műgyűjtő, az országos vándorkiállítás szervezőjének fölkérésére. A képek 2016. november 26. és 2017. január 8. között szerepeltek a debreceni Modemben, az NDK (Neue Debreczenische Kunst) csoport tagjainak szintén Jézus életére referáló műveivel együtt.

Matula még 2001-ben kért fel hazai kortárs festőművészeket, hogy saját stílusukban örökítsenek meg 21 újtestamentumi történetet. A sorozat első, kiállításra alkalmas anyaga 2012-ben készült el – amelyet akkor bemutattak a debreceni, Batthyány utcai Galériában –, s azóta több tárlaton vett részt a

gyűjtemény. A három festőművész alkotásain a többi evangéliumi jelenet közt Jézus megkeresztelését, a Hegyi beszédet, az Utolsó vacsorát vagy a Golgotán történt eseményeket és Jézus feltámadását is láthatjuk. A tárlat anyagában összesen 71 alkotás szerepel, s az országos eseményt számtalan kísérőprogram egészíti ki (tárlatvezetések, múzeumpedagógiai foglalkozások, rajzpályázatok általános iskolások részére; a legjobb műveket Budapesten mutatják be 2017-ben, a három alkotó képeivel együtt).

Novotny Tihamér, művészeti író még az első debreceni tárlaton mondta el, hogy a *Biblia pauperum* és a *Biblia picta* hagyományát felelevenítő kiállítás három eltérő stílusban három különböző világgépet reprezentál, ám ezek a – kiválasztott evangéliumi részletekre adott – képi válaszok merőben eltérőek, s éppen ettől izgalmas a kiállítás.

TÁBORI CSABA KERESZTALAKBA KOMPONÁLTA KÉPEIT

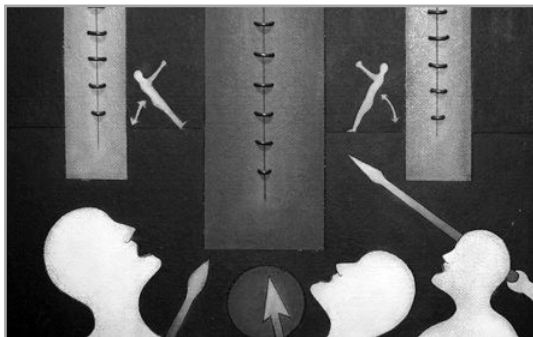
(A REPRODUKCIÓN ENNEK RÉSZLETE, VALAMINT A GOLGOTA CÍMŰ JELENT LÁTHATÓ)

A Jézus életét bemutató műveken együttesen jelennek meg a hagyományos ikonográfiai sémák és a kortárs kifejezőmódok. Az országos vándorkiállítás számára létrehozott weblapon (jezuseletekiallitas.hu) olvasható, hogy az *ars sacra* (a szent művészet) folyamatosan keresi a helyét, hiszen a 21. században nem lehet olyan formanyelven szólni az emberekhez, mint ezer évvel ezelőtt. „Az ennek kapcsán felvetődő kérdésre, hogy a régi szakrális tartalom mily módon ötvözhető a kortárs művészet felfogásával, jó választ ad a Jézus élete című kiállítás.” Nagy Márta művészettörténész (aki könyvet is írt Aknay János angyalikonjairól) egy másik helyszínen (Magdolna torony) arról beszélt, hogy

a szent megünneplése megállítja az időt, a jelen pillanatában egyrészt földidezi, jelenvalóvá teszi a múltat, másrészt előrevetíti a jövőt, amelyhez a szent már eleve tartozik. „Múlt, jelen és jövő együtt nyilatkoznak meg. Az idősíkok ezen egysége az idő szakralizált pillanataiban valósul meg. A három alkotó – ki-ki a saját eszközeivel – a különböző idődimenziók megnyitásával ehhez az egységhez igyekszik közel kerülni, aminek ebben a térben nagyon helye van.”

A TÁRLAT SZEREPELT MÁR
TÖBB VÁROS KÖZT SZOLNOKON,
SZEGEDEN, EGERBEN, GYULÁN,
HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN,
NYÍREGYHÁZÁN, DEBRECEN
UTÁN PEDIG AZ IDÉN DUNAÚJ-
VÁROSRA, MISKOLCRA, BAJÁRA
ÉS BALATONFÜREDRE KÖLTÖZIK

EF ZÁMBÓ ISTVÁN: GOLGOTA

A GENEZISTÓL AZ APOKALIPSZISIG SZALAY LAJOS BIBLIÁJA A DEBRECENI MODEMBEN

***A Genezistől az Apokalipszisig – Szalay Lajos Bibliája* címmel nyílt kiállítás a reformáció 500 éves jubileumi programjainak nyitányaként 2016. november végén a debreceni Modemben a KOGART (Kovács Gábor Művészeti Alapítvány) gyűjteményéből, mintegy 70 grafikát (jellemzően tusrajzot, illetve néhány akvarellt, temperaképet és vegyes technikájú művet) mutatva be – a tárlat február közepéig volt látogatható.**

Noha a reformáció képi ábrázoláshoz való viszonya nem volt problémamentes, mára azonban nem vitatott, hogy „Isten kijelentésének gazdagságában méltó és természetes helye van mindannak, amit a képzőművészet meg tud jeleníteni” – fogalmazott ajánlásában Bölskei Gusztáv, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora. „A Szentírás teljes egyértelműséggel állítja, hogy a művészi alkotást létrehozó emberben Isten lelke lakik (2Móz31,3). Az, hogy a hit hallásból van, nem zárja ki, hogy a látás, mint az ember befogadó képessége, ne lenne alkalmas arra, hogy felfogjon valamit a

szavakon túli világból. Az újszövetségi tanúk és szerzők sokszor szinte ujjongó örömmel ismétlik, hogy láttuk az Ő dicsőségét, mint az Atya egyszerűltjének dicsőségét. S mindez azért van, mert Isten emberré létéből az következik, hogy Ő az emberi lét minden dimenzióját átjárja. Ne feledjük: az inkarnáció titka nem az, hogy az Ige szóvá lett, hanem, hogy az Ige testté lett (Jn1,14).” S a képtagadónak beállított reformáció helvét hitvallója, Kálvin sem neheztelt a képzőművészeti ábrázolásokra.

Az *Institutió*ban a képzőművészetekkel (a szobrászattal és festéssel) is foglalkozott. Mivel a képzőművészeti kifejezés képessége is Isten adománya, elismerte, hogy azt is a testté lett Ige szolgálatába lehet állítani. A festészetéről és a szobrászatról *általában* ezt olvassuk: „Nem vagyok azonban oly elfogult, hogy általánosságban véve helyteleníteném bárminő képek készítését. Mivel azonban a szobrászat és festészet Isten ajándékai, mindkettőnek tiszta és törvény szerinti használatát kívánom, nehogy azokat a dolgokat, amelyeket Isten az ő dicsőségére s a mi javunkra adott, fonák használattal bemocskolják [...] Ha még kiábrázolni sem szabad Istent testi képben, annál kevésbé szabad azt a képet Isten gyanánt vagy Istent abban a képben tisztelni. Ebből tehát az következik, hogy csak azt szabad kívéni és lefesteni, aminek felfogására a szem képes. Isten fenségét, amely sokkal dicsőségesebb, hogynem szemeink láthatnák nem szabad dísztelen rajzokkal megrontani. Lefesteni lehet tehát egyrészt a történeti eseményeket s másrészt a testek alakját, képét minden történelmi vonatkozás nélkül.” Kálvin a pusztá testábrázolásnak, a merő gyönyörködtetésen túl, semmilyen hasznot nem tulajdonított, ellenben a historikus ábrázolásról úgy vélte: azok „a tanításban és az intésben” jótékony szerepet tölthetnek be.

Szalay Lajos (1909–1995) grafikai „Bibliája” mindenben megfelel ennek a kálvini elvnek, nemkülönben identitását meghatározó, több évtizeden keresztül (az 1930-as évektől az 1970-es évek végéig) vitt grafikai programjának alapköveit jelentették ezek a rajzok. Sümegi György művészettörténész idézi Szalayt, aki szerint „az ember nem is létezik az Istenhez fűződő szigorú és fegyelmezett viszony nélkül”. Szalay ezt írta László Gyulának 1976 elején: „Engem is magamra hagytak az öröklött ösztön és a tudatom ébredéséig már belém nevelt fegyelem védelme alatt. Személyes törődés helyett 'Isten mar-kába' helyeztek, és ott tanultam meg a veszélyes környezetet tapasztalataim és fantáziám segítségével barátságossá szelídíteni. [...] Mögöttünk ott játszott bújócskát a JÓ ISTEN, aki kézen fogva járkált a nagyanyámmal, és amikor tudta, hogy másfelé figyelek, biztosan még beszélgetett is vele.” A pályakezdő

művész érdeklődésében meghatározó szerepet kapott a bibliai (elsősorban újszövetségi) tematika, művészi érlelődését jelző rajzkönyveiben „megkapóan és hitelesen” jelenítette meg „az irgalmasság alakjait”. Nemcsak az emigrációs évtizedek alatt született sorozatokban volt jelentős a bibliai ihletés, hanem az '56-os forradalmat megidéző lapokon is számos, Krisztus szenvedéstörténetére utaló (a forradalom és szabadságharc leverése, a magyarság 1956 utáni szenvedéstörténetét érzékeltető) vizuális referenciát alkalmazott.

S egyre gyarapodtak közben a *Genesis*-lapok is. Sümei kiemeli, hogy az életmű csúcának Szalay szintén a *Genesis* címmel (1966-ban New Yorkban) kiadott rajzalbumát tartotta. S noha Mózes első könyvét „szó szerint” olvasta, s igazi természettudományos ténynek fogadta el annak ellenére, hogy „az őstudás vegyül itt az ősz-pletykával”, a „világritlussal összhangban lezajló nagy esemény” nem szó szerint változott vonalakká, hanem jelentős költői és grafikai dramaturgi újragondolások eredményeképpen. Hagyományos illusztrációk, a bibliai történet képzőművészeti átíratái helyett drámai szituációkat jelenít meg a művész – lélektani ábrázolások, az ember és az emberfeletti kapcsolatának egzisztenciális értelmezései sorakoznak a lapokon. Szalay a – részben megrendelésre készült, aztán teljes világképi ívet adó – *Genesis*-ciklus apropóján írta: „... az ember valamiképpen mindig a végtelen előtt áll, a végső és személyes felelősségre vonásnak szörnyű és elkerülhetetlen állapotában van.” Nemkülönb a grafikus saját geneziséről is szó van itt, Szalay geneziséről, keletkezése, fejlődése grafikai önéletrajzszerű regisztrálásáról. S a rajzkönyv „regisztrálása annak a ténynek, hogy mindig mindent komolyan vettem, mintha az egész világ egy teológiai értekezés lenne” – írta a művész László Gyulának 1971-ben (Sümei György kiemelésében).

Megkülönböztetett szerepet kap az angyal Szalay Lajos grafikáin. Izgalmas vállalkozás végigkövetni a grafikusművész angyalfogalmának képi reprezentációját. A képek vizsgálatához a vizuális kommunikáció (ezen belül részben a vizuális retorika) két alapfogalmát vagy fogalomkörét is alkalmazhatjuk: a reprezentáció mellett az Austin beszédaktus-elméletét (a nyelvi cselekvést) követő képi illokuciós aktust (a képek kommunikatív használatát, a képi cselekvést). Azért is összetett a feladat, mert az angyal egyrészt üzenetközvetítő médium, valamint maga is többszörös reprezentáció, így az angyalfigurát, angyalmotívumot alkalmazó grafikák eleve többek egyszerű illusztrációnál. Az angyal szerepeltetése mint képzet: mentális aktus; szimbólumként egy másik dolgot idéz föl, arra utal (pl. a Szentírás valamely könyvére: *Kiűzetés, Ábrahám és Izsák, Jákób harca* stb.); olyan dolgot jelenít meg, amely a képi

reprezentáció valós idejében és terében nincs jelen. Valaminek a helyettesítőként fölveszi annak jelentését, illetve személyt helyettesít, bibliai kontextusban Isten üzenetét közvetíti, ekképp az angyal mint (mediális közegként ábrázolt) médium: maga az üzenet, megtestesítője a hozzá társított, örömhírt közvetítő vagy – az „>>angyali figyelmeztetés<< szemléletének bevonásával” – próféciaát beteljesítő jelenlétnek (*Az Ítélet angyala* – Szalay itt az *Utolsó ítéletet* aktualizált, háborús környezetbe helyezi). Reprezentációként egyúttal képi illokúciós aktus: valaminek a – képek segítségével történő – szimbolikus újrajátszását is értjük alatta, az archetípust alkotó kép helyettesíti a cselekvést, s bizonyos esetekben magát a képkalkotás aktusát is jelentheti: Szalay írja, hogy „a grafikai alkotás legyen olyan, mintha angyalok rajzolták volna”. Magát az angyalt is értelmezi a rajz, köztes lényként kettős tulajdonságokkal ruházva fel őt: egyszerre képviseli a fentet és lentet, a metafizikait és fizikait; szellemlény, de fizikai aktivitásra képes, kimond és rámutat.

A grafikák harmadán szerepel valamilyen formában az angyal. Ott van Éva teremtésénél, az Édenből való kiűzetésnél, s már itt megfigyelhető a közvetítő szerep mellett a rámutató funkció. Az angyalnak szárnya van, de a kezével jelzi a kommunikáció két irányát. Egyik kezével az eseményre és a szereplőkre mutat, a másikkal fölfelé, jelezve, hogy Istentől érkezik a parancs vagy üzenet. Éva teremtésénél egyik ujjával madarat etet, a másikkal az alvó Ádamból teremtett Évára és a férfira mutat (az állatok elnevezése Ádámra vár, hogy uralkodjék fölöttük). S *Ábrahám áldozatának* több feldolgozásánál (1939; 1958; 1962; 1973) szintén megfigyelhető ez a rámutató szerep: Istentől jön, reá referál, üzenik a fölfelé mutató ujjak, s az Isten által küldött, Izsák helyett érkező áldozati báránnyra hívja föl a kését fölemelő Ábrahám figyelmét.

Az angyal jelenléte egyrészt a kontextus, a bibliai hitelesség miatt indokolt, másrészt dramaturgiai szempontból nélkülözhetetlen a szerepeltetése. Szituációs és dialógus-elem, valamint alkalmas a belső világ (a belsővel folytatott küzdelem, a kérdésföltevések és a szembesülés) kommunikatív megjelenítésére. A beszédaktus szimbolikus érzékeltetése mellett (illokúciós aktusként a rámutatással nevez meg, illetve a verbális kommunikációt a gesztusok kísérik) a fizikai aktusban fokozódik a grafika drámai ereje. (Pl. a *Jákób harca az angyallal* témájának variációiban: attól függően, hogy női vagy férfiangyallal van szó, mintegy érzéki, táncos-hadakozó birkózás folyik az egymásba kapaszkodó figurák között; a hosszú idő után haza igyekvő Jákob egyrészt a régi bűnökkel, másrészt az emberfeletttel harcol, s itt is megjelenik a névadás mozzanata – az ügyeskedő Jákobból Isten harcosa, Izrael lesz).

Az 1969-es *Kiűzetésnél* a kéz jelképe többletüzennettel társul: az ember elűzése után tüzes pallossal kezükben őrzik utat a kerubok, s az angyal baljával Istenre mutat, de a lángpallos növényi sarjként is értelmezhető, az Úr akarata és a reménység kapcsolódik össze.

SZALAY LAJOS: JÁKOB HARCA
AZ ANGYALLAL (1971; TUS, PÁPÍR –
428 X 358 MM; JELEZVE JOBBRA LENT:
SZALAY PARIS 30/V. 71.)

(A KOGART ENGEDÉLYÉVEL)

Káin bűnénél (a '70-es évek második feléből) a háttérben ott van a gyilkosságot végignéző, megrettent angyal; az ember lelke angyalként száll el a testből a '60-as évekből származó *Lélek és test* című lapon. A világot jelképező *Noé bárkája* (1965 k.) fölött is ott lebeg az angyal; s egyszerre kompozíciós és szimbolikus kommunikatív elemként van jelen a *Mózes* című grafikán (1979-ből), ahol a fent–lent viszonyok mellett a metakommunikációs kéz és szem motívum uralja a felületet. Az angyal mintegy az elméjéhez csatlakoztatva áll kapcsolatban Isten mindent látó szemével – Isten üzeneteinek hiteles átadását hangsúlyozva, másrészt talán arra is utalva, hogy az isteni jelenlét irányítja az emberi cselekedeteket.

Az angyal nemcsak valós és szimbolikus, valamint dramaturgiai és kommunikációs szereplő, nemcsak a kettősségeket magába ötvöző karakterével (az 1972 körüli tusrajzon egyszerre férfi és nő; ölel – és kezében kard van), hanem az értelmezés allegorikus kereteinek kialakításához is alkalmas – erre utal az 1968 körüli *Allegorikus jelenet* mellett pl. a *Feltámadás* (1960 k.) c. lap is. Itt ugyan két angyal kíséri Jézust, ám a sírt géppisztolyos és rohamsisakos, világháborús katonák őrzik, mellyel a művész egyttal Jézus szeretetének háborút is legyőző erejére utalhat, a mindenkori feltámadás (illetve akár egy nemzet feltámadásának) reménységét üzenve. Vagy, ahogy Szalay Lajos

fogalmazott egy 1987-es interjúban: „Nemcsak Jézus van felfeszítve: minden ember felfeszítődik a létezésnek arra a szörnyűségére, amelyben ma élünk” – idézi Sümegei György. (Itt hadd említsük meg a református pap-festő Szúdy Nándor aktualizáló allegóriáit: nála is gyakran második világháborús szituációba kerülnek a Jézus életét felvonultató bibliai jelenetek.) Szalaynál *Az ítélet angyala* is aktualizált allegorikus keretben lép eléink az '50-es évek végén született vegyes technikájú (tus, tempera) képről: a háttérben lebombázott házak, az angyal lábánál halottak, mely a háborúra vagy épp 1956-ra utal. Az *apokalipszis négy lovasa* (1973) mögött szintén föltűnik az angyal, aki Isten élő pecsétjét hordja magával János *Jelenéseiben*.

Szalay Lajos „angyalos” lapjainak expresszivitását fokozzák a megnyújtott vagy enyhén torzított formák. Grafikai viselkedése kettős: a részletek elhagyásával a szimbólum erejét növeli, ám a figurákba applikált vonalhálókból egész történetek olvashatók ki. Sümegei György szintén külön kategóriába sorolja az angyalokat. Ahelyett, hogy szerepük alárendelt lenne, megmaradnának szolgáló és kísérő vagy közvetítő lényeknek, „a Szalay-művek egy részében kardosharcos férfiként (*Angyal*, 1965, I., II.) vagy kétségbeesett, csak szemlélődő, segíteni nem tudó szellemlényként jelennek meg (például az 1956-os rajzsorozat egyes lapjain).” A bibliai történetek által ihletett grafikák azonban olyan egyénien értelmezett megjelenítések, melyben domináns szerepet kap a lírai érzékenység mellett a drámai erő, és a szimbolikus reprezentáció összetett szintjein a Biblia szövegével párhuzamosan rajzolják meg ezek a képek Szalay művészi és emberi identitás-harcának különböző állomásait.

SZALAY LAJOS: MÓZES
(1979, TUS, PAPÍR –
465 X 575 MM;
JELEZVE BALRA LENT:
SZALAY 1979 8. IV.
NEW YORK)

(A KOGART
ENGEDÉLYÉVEL)

„SZOMSZÉDOM – BARÁTOM
– TESTVÉREM”

*Tóth Menyhért kiállítása
a Bibliamúzeumban*

A budapesti Ráday Gyűjtemény Bibliamúzeuma (Udvardy Erzsébet, Borsos Miklós, Ország Lili, Bálint Endre és Egry József kiállítása után) 2016. október 27. és 2017. január 29. kínált keresztmetszetet Tóth Menyhért életművéről – több mint 60 festményt, rajzot és néhány szobrot mutatva be.

Bogárdi Szabó István, a Duna-melléki Református Egyházkerület püspöke, a zsinat lelkes elnöke megnyitó beszédét az alábbi – száz esztendővel ezelőtt, az akkor 12 éves kisfiú, Tóth Menyhért (frontszolgálatos édesapjának írt) – leveléből vett idézettel kezdte: „Bárha tudnánk szólni testi szavainkkal, hogy átkarolhatnánk magát bánatos karjainkkal. De nem tudunk szólni, mert papíron vagyunk, ezért nincs meg nekünk gyermeki vágyunk.”

„Irgalmatlannak nem mondanám Tóth Menyhért arcait, inkább engesztelhetlenül ismerősinek, barátinak, testvérinek – ahogy maga mondja egy helyen: hiába kérlelték, hogy fesse még szépre az arcokat, valamennyiszer nekiállt, mindegyre az jött ki belőle, amiért olykor kicsúfolták. Pedig sem naiv festő nem volt (ha ezen azt értjük, hogy nem tanult festőmesterséget, mert kitanulta), sem ál-naiv nem volt (ha ezen azt értjük, tudta azt is, hogy milyen manírral lehet tanulatlanak és naivnak mutatkozni, mert annak hátat fordított). Művész volt, aki mégis leginkább testi szavaival, és nem matériába foglalva, nem vászonra festve, nem

papírra rajzolva, nem szoborba öntve kívánta átkarolni embertársait bánatos karjaival. [...S ahol] a forma fölébe száll a dimenzióknak, ahol a színek ős-fehérbe és mennyei egészbe tűnnek, ahol a mozdulatok irányokká változnak és az akaratokat csak a szemek intenciója őrzi, ám ős-izzással kiolthatatlanul, ott bizonyosan Tóth Menyhért egy-egy képét látjuk.” Bogárdi Szabó István szavai szerint: mintha „minden vászon egy-egy Veronika-kendő lenne, ráégvé a leg-hűségesebb szomszéd: a szenvedésben hozzám-társuló, a legigazabb barát: az üdvösségre kalauzoló, az isteni testvér: a szeretetben átölelő arca.”

TÓTH MENYHÉRT:
 TEMPLOM PÁVÁVAL;
 AZ ELŐZŐ OLDALON, FENT:
 ANYA GYERMEKÉVEL;
 LENT: GESZTENYESÜTŐ)
 (FORRÁS: A RÁDAY
 GYŰJTEMÉNY BIBLIA-
 MŰZEUMÁNAK KATALÓGUSA)
 LENT: A KIÁLLÍTÁS
 MEGNYITÓJÁN (FORRÁS.
 WWW.PARKOIAPORTAL.HU)

Tóth Menyhértet élete során számos tragédia sújtotta: gyermekként az egyik szemét maradandó károsodás érte, később – tanult szobafestőként dolgozva egy templomfestésben – lába annyira megfázott, hogy amputálni kellett.

Ez a fordulat vitte a művészpálya felé: a képzőművészeti főiskolán Vaszary János növendéke lett. László Gyula régészprofesszor (aki „Menyus” évfolyamtársa volt) így emlékezett rá: Ebben a „hallgatag, összetört testű és arcú” társukban „látomások fénylettek, akinek csendjében olyan dolgok alakultak,

amelyek megborzongattak minket, fiatalokat, és felidéztek bennünk Gulácsyt, Csontváryt.”

A honi művészetben szinte egyedülálló természetfelfogásának kulcsa életmódjában keresendő: Miskén letelepedve, paprikát és gyógynövényeket termesztett, ebből élt, mellette festett. „Képeinek sajátosságát, egyedi hangvételét annak a törvényszerűségnek a visszatükröztetése adja, hogy az ember, az állat és a növény ugyanannak a nagy egésznek szétválaszthatatlan, mert egymástól függő, sőt egymással szimbiózisban élő része.

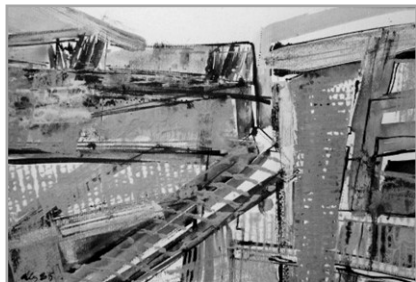
A teljesség megjelenítésére törekedett, amelyet szerinte a kerek formák és az emberből sugárzó fény jellemez.” Ezért nevezték őt „napbélyegzett festőnek” – olvashatjuk a még 2011-ben a szegedi Móra Ferenc Múzeumban rendezett Tóth Menyhért-kiállítás ajánlásában.

A KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁN A RÁDAY GYŰJTEMÉNY BIBLIAMŰZEUMÁBAN
(FORRÁS: WWW.PAROKIAPORTAL.HU)

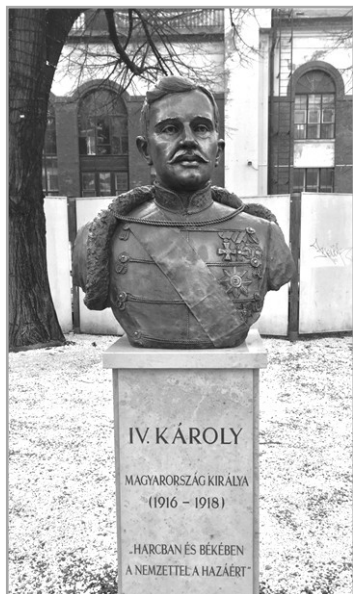

KÉPES MŰVÉSZETI ÉS KULTURÁLIS HÍREK

FORMÁLÓDÁS címmel nyílt meg Éles Bulcsú debreceni képzőművész-tanár (2012–2016 között készült grafikáiból válogatott) kiállítása decemberben, a kolozsvári Apáczai Galériában. Éles Bulcsú 2016-ban a budapesti Aranytíz Kultúrházban, a Lácacsékei Művésztelepen, a törökbálinti falumúzeumban és a debreceni Artka Galériában rendezett tárlatot.

ÉLES BULCSÚ GRAFIKÁI: FORMÁLÓDÁS (BALRA); RÉGI HÁZAK II. (JOBBRA)

**IV. KÁROLY BRONZ MELLSZOBRA
A BUDAPESTI BELVÁROSBAN**

IV. Károly, az utolsó magyar király mellszobrát, Juha Richárd debreceni művész alkotását – avatták föl 2016. november 28-án a fővárosban, az ötödik kerületi Városháza parkban, a Deák tér közelében. (Madeirán és Innsbruckban a két világháború között már megörökítették IV. Károly szoboremlékét, 2013-ban pedig a Szent István-bazilikában szentelték föl a király ereklyetartó hermáját.)

JUHA RICHÁRD DEBRECENI SZOBRÁSZMŰVÉSZ
IV. KÁROLYRÓL MINTÁZOTT BRONZ MELLSZOBRA

Juha Richárd művét a *Magyar Idők* így méltatta: „IV. Károly komoly, fényképekről és festményekről ismert arcát látjuk – szép munka, a boldoggá avatott királyhoz, jellemes katonához illik.”

A leleplezésen részt vett Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes, a Habsburgok családfője, Károly és Habsburg György, az osztrák nagykövet, illetve Schmidt Mária, a Terror Háza Múzeum főigazgatója. Habsburg György, a király unokája szavait is felidéztek, aki szerint nehéz volt a háború közepén átvenni a kormányzást, s nagyapja kijárt a frontra is, a békéért küzdött – igaz, sikertelenül. Amikor II. János Pál pápa 2004-ben boldoggá avatta, ezt azzal indokolta, hogy „az embert a szándékai s a tettei alapján kell megítélni, ha nem is mindig koronázza siker”.

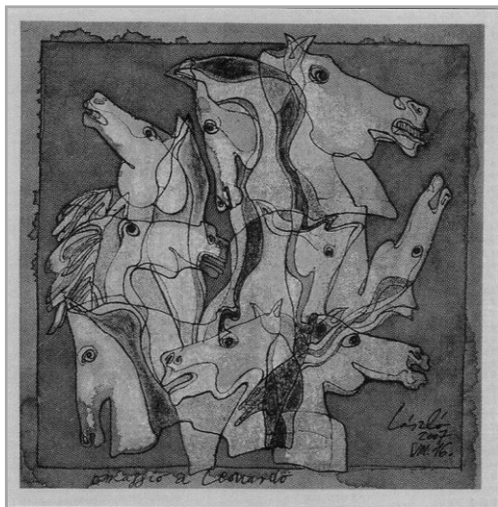
IV. Károlyt Ferenc József halála (1916. november 21.) után 1916. december 30-án koronázták meg Budapesten, a Mátyás-templomban, ahol a koronázások történetében első ízben a magyar himnuszt énekelték, nem pedig az osztrákot. (Az utolsó magyar király családja körében halt meg spanyolnáthában, 1922. április 1-jén.)

A SZABADSÁG SZIGETE – ezzel a címmel rendezett (2016. novemberig állt) tárlatot a Ferenczy Múzeumi Centrum gyűjteményéből debreceni Modem. A centrumnak Szentendrén kívül ez volt az első országos bemutatkozása, ahol a több mint 10 ezer darabos gyűjteményből mintegy 250 – iskolateremtő – alkotás volt megtekinthető a modern múzeum két szintjén. Kamara-kiállítás

jelleggel hangsúlyozták a többi közt Vajda Lajos, Bálint Endre, Anna Margit és Ámos Imre, valamint Korniss Dezső (lásd az illusztrációt) munkásságát.

GRAFIKAI „VÉLETLENEK” A BOROZÓ-GALÉRIÁBAN

„Véletlenek” címmel nyílt meg a debreceni (2015-ben 15. fennállási jubileumát ünneplő) Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete (GADE) évadzáró kiállítása decemberben, a debreceni, Bajcsy Zsilinszky utcai Egri Borozó Borbarát Bár galériában.

LÁSZLÓ ÁKOS. OMAGGIO
A LEONARDO (VEGYES TECHNIKA)

A GADE tagjai közül több mint tíz művész állította ki – sokszorosító grafikai eljárásokkal (fa- és linómetszet, rézkarc, C-print), valamint vegyes technikával készült – lapjait, köztük Burai István, Gonda Zoltán, László Ákos, Lukács Gábor, Papp Károly, Tamus István, Subicz István, Varga József műveivel.

A megnyitón Subicz István a „műtermi véletlenek” szerepéről értekezett. Személyes élményeiből is idézve, elmondta: nemcsak a véletlen találkozások és témainspirációk indíthatják útra a művészi gondolatot, hanem a vázlatok

és változatok, a sorozatjelleg, illetve a műhelymagány ’elrendelt’ esetlegessége is ihlető erő lehet.

TAMUS ISTVÁN
LINÓMETSZETE:
ZSUZSANNA
ÉS AZ IFJAK

VARGA JÓZSEF (ABLAK – LINÓMETSZET)
SUBICZ ISTVÁN: ANGYALI ÜDVÖZLET (RÉZKARC;
JOBBRA, FENT)

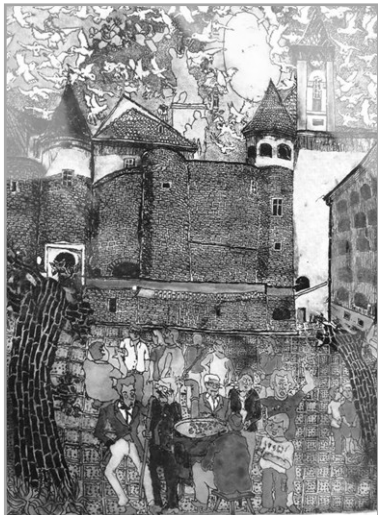

KITEKINTŐ: ORSZÁG LILI KIÁLLÍTÁSA A MAGYAR NEMZETI GALÉRIÁBAN

Árny a kövön címmel a klasszikus szürrealizmus hangján megszólaló Ország Lili (1926–1978) szimbolikus és vallomások életművét mutatja be a Magyar Nemzeti Galéria március 26-ig látható, több mint 300 művet felvonultató kiállításán, mely hazai és külföldi analógiákkal szemlélteti a művész látásmódjának alakulását. A kiállításon – Ország Lili eredeti elképzelésének megfelelően – felépült a Labirintus, benne a több mint 50 darabos labirintus-sorozattal, mely ebben a teljességében még az 1980-as Ország Lili-émlékiállítás sem volt látható.

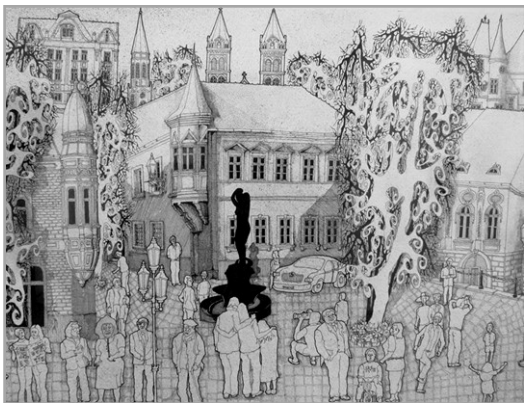
ORSZÁG LILI: NŐ FÁTYOLLAL

BOTRÁGYI KÁROLY GRAFIKÁI NYÍREGYHÁZÁN

Az 1944-ben született Holló László-díjas grafikusművész 2016-ban kapta meg a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Prima-díjat, és ebből az alkalmából nyílt meg kiállítása december 2-án a nyíregyházi Városi Galériában. (A tárlat január 7-ig fogadta a látogatókat.) A művész így ír a számára meghatározó életpélményekről, a szülőföld ihletéséről:

BOTRÁGYI KÁROLY GRAFIKÁIBÓL

„...A hely ahol élek,
a hely ahol születtem,
a hely, amely az ihletek
tárháza, a hely, ahol – és
akiknek – dolgozok, a
hely, ahol megbecsülnek,
a hely, mely meghatározó
számomra. Ezért minden
részletét igyekszem meg-
őrkíteni, megismertetni,
s az utókornak megőrizni.
Kell ennél szebb idill?

Kell ennél szebb, mint amikor a Nap vigyázó korongja alatt, sétálhatunk a megbízható és a rejtelmes ellentéte között, amikor a valóság és az álom, emberek és épületek, a múlt és a jelen színes kavalkádja a lábunk előtt hever, mint egy őszi falevél, melyet csak fel kell vennünk és csak nézni kell és csak végiggondolni, mint egy időutazást?...”

Botrágyi Károly már diákkorában vonzódást érzett a képzőművészethez – előbb Berez András szakkörébe járt, majd a dohánygyárban működő, Soltész Albert vezette körbe, később pedig tagja lett a Nyíregyházi Képzőművészeti

Egyesületnek, amelyet hat éven át vezetett. Vasútépítési technikumot végzett, s mint mondja, ekkor tanulta meg a dimenziókra bontást. A vasútnál bélyegző-terveket, oktatókönyv-illusztrációkat, meghívófedeleket készített. Nyugdíjazás után, 58 évesen lett hivatásos művész – ekkor vette föl a tagjai közé a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete. Egyéni és csoportos kiállításaival közel fél évszázada gazdagítja Nyíregyháza képzőművészeti életét.

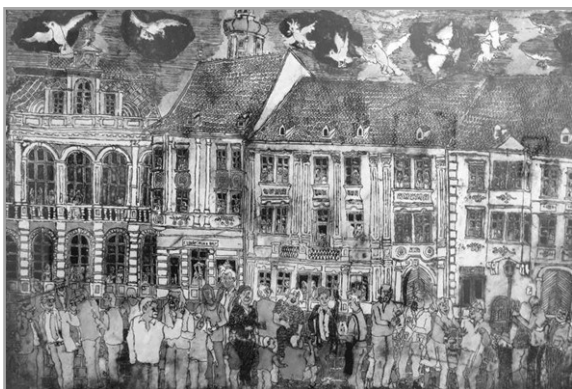
BOTRÁGYI KÁROLY
(A HÁTTÉRBE A MŰVÉSZT KÖSZÖNTŐ
KOVÁCS GÉZA)

A *Kelet-magyarország* című napilapban közölt – a megyei Prima-díjra való jelölés apropóján megjelent – portréban ezt olvassuk:

„Botrágyi Károly akvarell- vagy pasztelltechnikával színezi a rajzait. Védjegye a részletes, aprólékos, gazdagon díszített munka, legyen szó tusrajzról, linómetszetről vagy rézkarcról. Ez utóbbi a kedvenc technikája, de készít érmekeket, plaketteket, sőt bankjegyeket is tervezett már. Ami pedig a témáit illeti: a vasút az egyik kedvence, sok képén megjelennek például a régi kisvasúti mozdonyok. Gyakori motívuma az erdő, a nap, és persze a szülőváros – Nyíregyháza és Sóstó régi épületeit, utca- és városrészleteit rajzolja le legtöbbször.”

H. Németh Katalin grafikusművészt is idézi a cikk, melyben az alábbi méltatás olvasható munkásságáról (*A szemmagasság a jó c.* könyvben):

„Meseképek ezek. Sétálhatunk gondolatban kastélyok, paloták, díszkutak között, találkozhatunk fehéren hagyott kontüremberekkel egy végtelennek tűnő ponterdőben, elmúló ágligetek, mesésen burjánzó erdők, ligetek csendjében...”

SZÓBAN AZ ISTEN

A fák deret virágzanak,
ahány virága, annyi csillag.
Fehéren ülnek ingatag,
ha szél karolja álmainkat.

A törzs gyökértitokra tör,
s a szó az ágon ismeretlen,
fehérbe dermedő gyönyör,
mi fáj, kacag, ha van, ha nincs;

saját magába hull mezítlen,
világra szül s megöl megint,
mint bent a mozdulatlan Isten.

(VITÉZ FERENC / 1996)

TÉLI HAIKUK

Didergő levél:
deres ágon bús emlék
egy régi nyárból.

***

Megrémiszt e hang:
vítükörbe szél fagyott,
alkonyat zokog.

***

Hideg vágy harap.
A parton vonítanak
az angyalok...

(BONCSÉR ÁRPÁD FOTÓI)

BONCSÉR ÁRPÁD TÉLI FOTOGÁFIÁI A TISZADADAI TISZA-PARTRÓL

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG RENDEZVÉNYEIBŐL

A COLDWELL KIADÓ ÉLŐ IRODALOM SOROZATÁNAK BEMUTATÓJA

Egyszerre három könyvet mutattunk be 2016. december 1-jén a Magyar Írószövetség budapesti, Bajza utcai székházában – az *Élő irodalom* című új sorozat köteteit a Coldwell Art Bt. kiadója gondozta.

Gáspár Ferenc Pósa Zoltán íróról-költőről írt monográfiát (*Pósa Zoltán, akinek nyitott könyv az élete*), a Hollandiában élő Huszka Árpád a vajdasági magyar író, Kontra Ferenc írói munkásságát mutatta be (a 2015-ben az *Életjel Kiadó* gondozásában már megjelent, ám hozzánk csak véletlenszerűen eljutott könyv újrakiadásáról van szó); magam pedig a harmadik, ötletadó monográfiáról beszéltem (*Csontos János az ezredváltó magyar Dante* c. új kötetéről).

PILLANATKÉPEK
A BEMUTATÓRÓL:
A SZERZŐK ÉS A MONO-
GRÁFIA-ALANYOK
(A KÖNYVEKRŐL A
MARGÓ ROVATBAN
OLVASHATNAK)

SZEPES ERIKA író, irodalomtörténész születésnapjára rendezték meg a Magyar Írószövetség székházában december 6-án – az esten Zsurzs Kati és Papp János színművészek és Fejérvári Zoltán Junior Prima-díjas zongoraművész működött közre; az ünnepelttel Rigó Béla és Gyimesi László költők beszélgettek.

A BOLDOGSÁG ÉVEI – AZ OLÁH CSALÁD KIÁLLÍTÁSA

Egy budapesti művészcsalád tagjai mutatkoztak be a Józsefvárosi Galéria 2016. november 25-én nyílt kiállításán, és a hozzá kapcsolódó irodalmi esten (december 9-én): három képzőművész és három irodalmár.

A kiállítást megnyitotta s a 2016-ban elhunyt Oláh János verseit megszólaltatta Lázár Balázs színművész, költő, közreműködött: Mezey Katalin költő, író és Lackfi János költő, író.

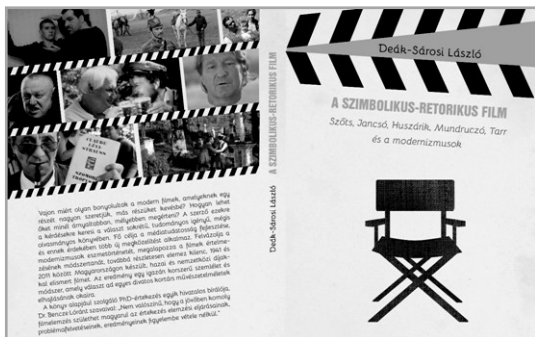
A kiállításon szereplő képzőművészeti munkák, a megnyitón és az irodalmi esten megszólaltatott versek jellemzően a család tematikája köré összpontosultak.

Láthatók és hallhatók voltak a művészek legfrissebb, máshol még nem publikált, illetve ki nem állított alkotásai. A kiállítás megalkotói: Oláh János Babérkoszorú-és Márai-díjas költő, író; Mezey Katalin Kossuth-díjas költő, író; Lackfi János József Attila-díjas költő, író; Kiss Adél festő, képzőművész; Oláh Katalin

Kinga szobrász,
képzőművész;
Oláh Mátyás
László szobrász,
képzőművész.

OLÁH KATALIN
(FENT) ÉS KISS ADÉL
MUNKÁI

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ
A szimbolikus-retorikus film című monográfiáját mutatták be december közepén a budapesti Józsefvárosi Galériában. A szerzővel Kelecsényi László filmtörténész és Zsille Gábor költő, szerkesztő beszélgett.

JELENESEK A GYULAI VÁRSZÍNHÁZBAN

Teodóra Both – akinek a múlt év őszén Debrecenben nyílt meg reprezentatív tárlata, december 6-án a Gyulai Várszínházban mutatta be festményeit.

A tárlatot megnyitó Cs. Tóth János művészeti író úgy fogalmazott, hogy a művész kompozícióit nézve, olyan a benyomásunk, mintha a látvány, a megfestett képi élmény felszabadítana bennünket. „Ez is jelezi, hogy Both Dóra kegyelmi állapotban alkot és elsősorban a lelkét kívánja láttatni. A természetben rejlő ritmusokat, párhuzamokat, kontrasztokat emeli ki a rendezetlennek tűnő táj kavalkádjából. Láthatóan foglalkoztatja a zöld vegetáció dinamikája,

mitikus ereje. Képein finom egyseget alkotnak a struktúrák, és a rend iránti tisztelete is kiolvasható. Komoly szándékkal alkot, [...] eredményeit folyamatosan szintetizálja és tárja a publikum elé, maradandó élményt kínálva egyre gyarapodó kiállításain.”

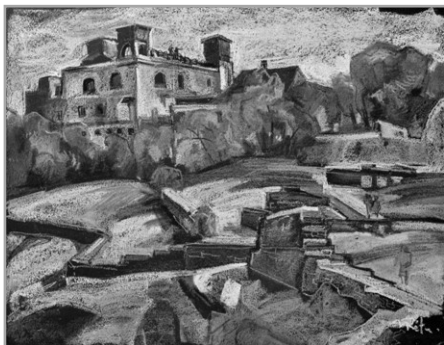
TEODÓRA BOTH GYULAI TÁRLATÁT
 CS. TÓTH JÁNOS NYITOTTA MEG.

A SZEMKÖZTI OLDALON, JOBBRA FENT:
 ÁTSZERETVE; BALRA FENT: VÁGYÓDÁS
 (A MŰVÉSZ KOVÁCSNAI PÁLYAMUNKÁJA)

HAGYOMÁNY ÉS ÁLOMVILÁG

Réti János kárpátaljai festőművész, grafikusművész *Hagyomány és álomvilág* című kiállítását január 18-án nyitották meg a fővárosi Forrás Galériában. A Révész Imre-díjas (2016) Réti képeinek témája és technikája változatos: figurális és absztrakt műveket is készít, melyeken egyaránt megjelennek a kárpátaljai és a közeli zempléni tájak uralkodó motívumai, a mindennapi tárgyak, élőlények csendéletbe foglalt alakjai, a női aktok és az absztrakt formákká egyszerűsített színfoltok konstruktív, geometrikus kompozíciói.

„Miután lehullott a sarló és a kalapács, nagy problémákba ütköztem, hogy én, mint 'újrakezdő' művész, hogyan fessek és mit. Ez a felszabadulás rengeteg alkotói problémafelvetést hozott magával – írja a művész ars poeticájában. Hagyománytisztelő emberként először a kárpátaljai festőiskola impresszionista stílusában találtam önmagamra. [...] Egyik példa-

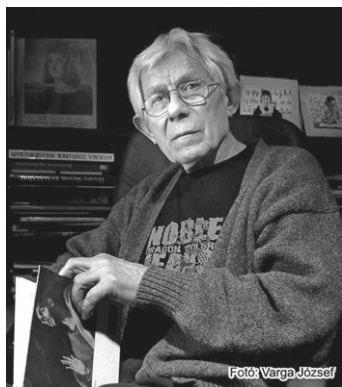
képeim Matisse, [...] műveiben a vonalak dinamikája és dekoratív ábrázolásmódja arra ösztönzött, hogy grafikai kísérletekbe kezdjek, és megpróbáljam saját gondolataimat – új formákat keresve – papírra vetni. Az egyik legősibb témával, a női alak ábrázolásával kezdtem el foglalkozni. A görög mitológiában ismert istennők és nimfák engem is megszólítottak, és a múzsai hangra figyelve, a grafikáimon saját Istennőim kezdtek megjelenni.”

(AZ ELŐZŐ OLDALI REPRODUKCIÓN A SÁROSPATAKI VÁR CÍMŰ KÉP LÁTHATÓ. A TÁRLAT FEBRUÁR 10-ÉIG VOLT NYITVA.)

SZILÁGYI IMRE 75. SZÜLETÉSNAPI TÁRLATA

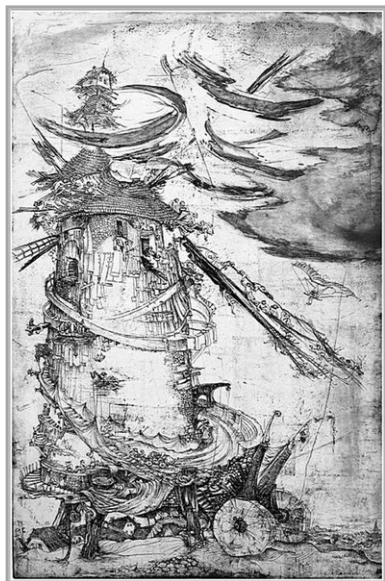
A Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével (2013) kitüntetett, Csokonai-, Medgyessy- és Holló László-díjas, a Káplár Miklós-éremmel három alkalommal elismert, Debrecenben élő grafikusművész 75. születésnap kiállítását rendezték meg a Magyar Kultúra Napján, Hajdúböszörményben. Szilágyi Imre 1972-től nyugdíjazásáig a böszörményi pedagógiai főiskolán tanított rajzot, törzstagja a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepnek. A rézkarc mellett linómetszeteket készít – a nemzetközi elismeréseket is hozó több mint ezer exlibrise és alkalmi grafikája szintén ezekkel a technikákkal született.

A rézkarc a legkifinomultabb sokszorosító grafikai eljárás, Szilágyi a finoman hajlékony vonalakkal, a rézkartú gyors játékával fejezi ki friss impresszióit, egyaránt megjelenítve a költői inspirációkat és az ironia számos árnyalatát.

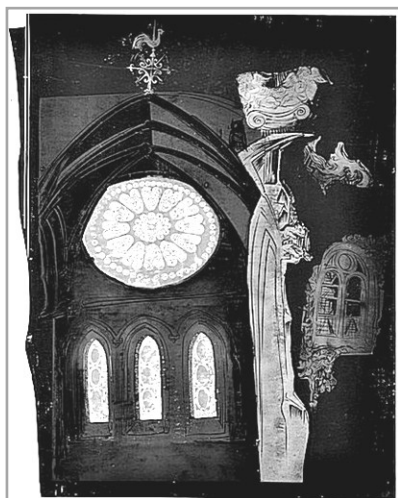

Szilágyi Imre érzéki és érzékeny, részletekben gazdag lapjai önálló és magas esztétikai minőséget hoztak létre.

A KIÁLLÍTOTT MŰVEK REPRODUKCIÓI (ITT ÉS A SZEMKÖZTI OLDALON), ILLETVE AZ ESEMÉNYFOTÓ (SÁNTHA ANTAL GYŰJTŐVEL) VARGA JÓZSEF MUNKÁJA

SZILÁGYI IMRE RÉZKARCAI (FENT) ÉS TÖBBFÁZISÚ LINÓMETSZETEI (LENT);
A KIÁLLÍTÁS FEBRUÁR 17-IG LÁTOGATHATÓ HAJDÚBÖSZÖRMÉNYBEN,
A SILLYE GÁBOR MŰVELŐDÉSI KÖZPONT GALÉRIÁJÁBAN

MŰVÉSZET: FÉRFIDRÁMÁK – KOMÉDIÁBA BURKOLVA

A debreceni Csokonai Színház decemberi bemutatójáról

Yasmina Reza *Művészet* című kamaraszínházi komédiáját mutatta be december 2-án a Csokonai Színház Naszlady Éva rendezésében, a három szereplőt Bakota Árpád, Garay Nagy Tamás és Vranycz Artúr alakította.

FOTÓK: MÁTHÉ ANDRÁS

Hogy milyen darabot lehet írni a művészetről? – Lehet monodrámát, melyben a művész önmagát értelmezve győzi le a csodát (megtette ezt Kocsis István, aki a művész-prédikátor Van Goghról írt). Lehet filozofáló platóni dialógust (mint tette ezt Paul Valéry az *Eupalinosz vagy az építész*, illetve a *Lélek és a tánc* című műveiben). S lehet drámát a művészet vélt vagy valós hatásáról, az

elénk tartott tükörről, az élet bizonytalanságáról s a társadalom működéséről (Martin McDonagh *A párnaember* c. darabját tavaly mutatta be a budapesti Radnóti Színház). Nos, a Csokonai Színház *Művésze*téről szól. Sőt, nem is a művészetről, hiszen a darabban szereplő festmény csak ürügy, hogy a barátságról, az emberi kapcsolatokról beszéljen a mű.

Mit tudunk előzetesen a történetről? A három férfi, Serge, Marc és Yvan már régóta barátok, látszólag tökéletes közöttük az összhang. Szolidaritásukat és megértő képességüket azonban próbára teszi Serge, a tehetős bőrgyógyász váratlan bevásárlása. Jelentős összeget fizet egy olyan kortárs festményért, amely Marc szerint átverés. Nemcsak a műalkotás értéke kérdőjeleződik meg, hanem a barátok közötti kapcsolat milyensége és mélysége is.

Fehér alapon fehér vonalak? Nem feltétlenül esztétikai a vita, mely kialakul közöttük, s amennyiben ízlésbeli, úgy kiderül, hogy egyúttal világnézeti, érték-felfogás- és attitűdbeli a nézetkülönbség. Az új kép megítélése felborítja a régi kapcsolatokat. Hiszen Yvan – a negyvenéves korára is egzisztenciális problémákkal küzdő barát – sem kerülheti el az összetűzést, noha ő békíteni szeretné az elmérgesedő kapcsolatot.

Minden lépés, amellyel közeledni szeretnének egymáshoz, a távolságot növeli. Aztán kiderül, a megoldást nem feltétlenül a kompromisszum hozza meg (hiszen itt már minden félreérthető – s a jellemeken túl ez is forrása a komikumnak –, mindent beárnyékol a festménnyel álcázott jellemkülönbség felismerése), hanem Serge belátása: le kell mondania a státuszkereső tárgyról – a barátságot kell helyreállítani. A kimondott szavak azonban nem tűnnek el a nevetéssel (még ha önmagát neveti is ki az ember).

Yasmina Reza komédiája a művészetről való vitázás apropóján tulajdonképpen a barátságról tesz fel kérdéseket – szól a rendezői üzenet. „Valóban képesek vagyunk-e elfogadni barátainkat olyanoknak, amilyenek? Vagy ez csak addig működik, míg konkrét helyzetbe nem kerülünk, melyben kiderül, hogy nézeteink nem mindenben egyeznek? Végül is mi a barátság? És ha nem élné túl a kíméletlen őszinteséget, lehetne-e még barátságnak nevezni?”

Három különböző karakter, három eltérő státuszban és élethelyzetben – kiváló színészi lehetőség a karakterek összetett ábrázolására, a konfliktusok érzékeltetésére, mindezt úgy valósítva meg, hogy a nevetés mélyén is tükröt tartsanak a szereplők a néző elé. S brillíroznak a játékosok: a két, önmagában is domináns figura (Serge: Garay Nagy Tamás és Marc: Bakota Árpád), érzelmi-

indulati palettájukon megannyi szín forr; de a békítőként megjelenő Yvan (Vranyecz Artúr) kapja talán a legtöbb lehetőséget. Vranyecz nemcsak a két barát habitusához alkalmazkodik, de azt az identitásválságot is reprezentálja, mely során önmagáért kiállva kell fölfedeznie, hogy nem tud mit kezdeni a rendeződni látszó életével.

Naszlady Éva már bemutatkozhatott az előző évadban *Az ajtó* (a Szabó Magda regényből készült darab) színre vitelével Debrecenben. Őt a *Művészet* alapötlete vonzotta, melyről így fogalmazott: „Adott egy tárgy, egy festmény, ami ürügyül szolgál arra, hogy mindenki, aki rátekin, magáról beszéljen, miközben azt képzeli, hogy a tárgyról beszél. A konfliktus alapja az, hogy a festményről a három ember egymástól teljesen eltérő véleményt alkot. Egy idő után ez a tárgy elkezd mellékessé válni, s csak annyi történik, hogy ezek az emberek, akik egymással baráti viszonyban vannak, azzal szembesülnek, hogy nem képesek elfogadni a másik véleményét arról a tárgyról. És ha körül nézünk a világban, láthatjuk, hogy az ember egyrészt társas lény, másrészt nagyon nehezebbé esik a másik ember elfogadása. Vagy ha úgy tetszik, a másik ember szeretete.” S később így: „Manapság nem hosszú távban gondolkodunk. Úgy érezzük, hogy a hullámvölgyek a dolgok végét jelentik. Hajlamosak vagyunk a rosszabb korszakokban a végletekig elmenni, felerősíteni az érzést, hogy ez a kapcsolat már nem ér olyan sokat, s így ki sem derül, hogy kibírja-e a megfenekléseket, próbákat.” Ez a jelenség a házasságokra is igaz. Hiszen ha nehézségek merülnek fel, vagy problémák adódnak, következik a válás... „Veszünk másik bögrét, ha letörik a füle, eszünkbe sem jut megragasztani.”

Valódi hús-vér figurák, valódi szituációkban. Minimál-díszlet, ugyanis a történet nem elsősorban a színpadon, hanem az érzelmek és dominanciák

felkavarta lelki térben zajlik. Egyfelvonásos mélység-magasság. Nevetéshálókkaal álcázott szimbolikus dráma. Remek darab sikeres színrevitele. A felszíni komédia mögött ott van a hullámozó belső világ.

FOTÓK: MÁTHÉ ANDRÁS

LEHET-E KORTÁRS A FRESKÓ?

Lehet kortárs a freskó? – 2016 novemberében őszén ezzel a címmel hirdetett kortárs falfestési pályázatot a debreceni MODEM, feszegetve azt a kérdést: van-e létjogosultsága a kortárs falfestésnek a 21. század elején, és egy narratíva nélküli kiállítóteret miként lehet megtölteni egy évszázadokkal korábbi technika alkalmazásával, a különböző alkotások és alkotók közötti laza tematikai kötődés mellett. S nem utolsósorban arra is keresték a választ, hogy van-e alkotói (és befogadói) igény erre; kik festenek (és kik néznek) ma freskót egy kiállítóhelyen?

A debreceni diákok Jézus virágvasárnap-i bevonulását festették; a nyelv és kommunikáció, s a könyv „kivonulása” életünkéből, vagy az életterek abszurditása és a mitológiateremtés is művészi téma volt...

BURAI ISTVÁN FRESKÓJA

A nagyméretű, összesen tíz munkából álló kiállítás január 21-étől február 19-ig állt fenn.

Az alkotók: BURAI ISTVÁN (Debrecen) – GRESSAI FERDINÁND, PINTÉR GERGŐ, VÁCZI LILLA (Budapest – Debrecen) – HEGEDŰS JUDIT, VÁRHELYI CSILLA (Budapest – Debrecen) – HUSZTHY EDIT (Debrecen) – KRNÁCS ÁGOTA (Budapest) – SZÁNTÓ ISTVÁN (Szombathely) – SZEGEDI ZSUZSANNA (Boston) – TARNÓCZI TAMÁS (és a debreceni diákok: *Barta Zsuzsa, Beregszászi Zoltán, Botos Dorina, Botos Noémi, Cséke Réka, Daróczy Nóra, Földi Eszter, Hegedűs Boglárka, Kiss Andor, Kovács Balázs, Nagy Viktória, Somogyi Panna, Tarján Lili*) – TÓTH ANNA (Budapest) – VÉGH JÚLIA (Budapest).

VENDÉGSÉG

TAR KÁROLY:
A REMÉNY KARJAI KÖZT*(Versek, Debrecen, 2016)*

Harminc kötet, ezeröttszáz vers. – „Ez önmagában is komolyan hangzik” – olvassuk Tar Károly debreceni költő ősz végén megjelent (a szerző szerint „valószínű utolsó”) verseskötnyv hátsó borítóján. S ez a harminc kötet az elmúlt bő másfél évtized termése, Tar Károly ugyanis 2000-ben jelentkezett az első lírai összeállítással (*Miért mondd?* címmel). 2004-is aztán kilenc kötet jelent meg, 2005-től pedig olyan grafikusművészek illusztrálták Tar Károly könyveit, mint Bényi Árpád, Cs. Uhrin Tibor, Józsa János – ők már az égi műteremből kísérik Tar Károly költészetét –, valamint László Ákos és Vincze László. Napvilágot látott 2009-ben egy reprezentatív kötet is Holló László festményeivel, a 2014-es *Megrájtolt szavak* című könyvben pedig az említett művészek grafikai illusztrációi kapták a főszerepet.

A remény karjai közt című kötetben most a szavak rajzolják a képeket: több mint másfélszáz oldalon 122 költemény. Tiszta szép világot remélt mindvégig a költő, ezt teszi most is a címadó versben, miközben ezt írja: „*verem az álmot, / a csüngő csúfságot, / a zsarnokkal kacérkodó / eltévedt világot.*” Az 1956-os ciklusban olvashatók e sorok (mely egyébként külön kis füzetnyi csokor, 20 vers állít emléket a forradalomnak).

Az egész kötetet átíveli az álom és szabadság kettős léthelyzete; illetve az emlékezés vagy a kései szerelemérzés mellett a debreceniség lírai megélése; a családi kötődések költői átfogalmazása (több vers szólítja ismét az édesanya emlékét is). Mindeközben a költő nemcsak a világgal, de önmagával is viaskodik, ami az összegzés természetes velejárója.

„Hiszen – olvassuk a kötetajánlóban – ez az összegzés is a világról, a világmegváltó 56-ról, a világhoz való viszonyomról, az álmokról, a vágyakról, a szépségről, a fájdalomról, a tisztaságról és az emberi gyarlóságról szól.” S remélve, hogy a versek közt (az eddigi 30 könyvből) több is megragadt az olvasók lelkében, „ami ott dobog a szívükben, ami érzékenyebbé, nemesebbé teszi emberségüket, gazdagabbá, szebbé az életüket.” Ezzel a reménységgel megáldva bocsátotta útra Tar Károly verseskötetét.

TAR KÁROLY versei:

MEGÍROM A BÚCSÚVERSEM

Megírom a búcsúversem
s elküldöm anyámnak,
elmondom majd neki
utolsó imámat.

Elmondom, hogy milyen is volt
nélküle az élet,
hogy ragyogtak rám a
csillagok az égen.

Elmondom, hogy a szerelmem
tüzes tűzben égett,
s oly sokszor szálltam
a boldogság ölébe.

A FÖLD FÖLÖTT SZÁLLTAM

A föld fölött szálltam
s a nyár csókját láttam.
napfényben fűrödtek
a zöldellő fák,
s a lelküket szórták
a ringó búzatáblák.
Valami csodás melegség
lebegett az égen,
s szállt a szellőkkel
az emberek lelkében.

Elmondom, hogy annyi jót
szedtem a lelkemnek,
hogy odafent a mennyekben
csak róluk mesélek.

Elmondom, hogy az Istent
könyörögve kérem,
adjon rózsacsokrot
az én anyám kezébe.

SZÜLETTEM TÉLEN (részletek)

Születtem télen hóesésben,
áztam esőben fű tövében,
vertem vasat tűz tűzében,
s szórtam csókot égi fényben.
írtam dalt a szabad szélnek,
a földön futó szép reménynek,
az álomnak, a páromnak,
erdők közt a száz halomnak.
(...) Öleltem a földi csendet,
a napsugárba hulló rendet,
a szerelmet, a kegyelmet,
a szépek közt a legszebbet. (...)

SZÍKI KÁROLY esszékritikája

CSAK A SZÓ VAN, MARADÉKNYI ÁLOM

Holló József Érzéklabirintusáról

„Csendek méhében
megfagyott szó vagyok”

Az *Őszmarasztaló* kötete után nagy nyugalommal és felelősséggel változtatjuk Holló Józsefet – újabb kötetét (*Érzéslabirintus*) kézbe véve – *Őszmarasztaló* írónak. Ez egy jó „bélyeg a Nagymihályban 1944. május 24-én született, egykori mezítlábas gyermekén, ki mérnökké növekedett, és időközben költővé avanzsálódott. Nem lehet ezt a 2016-ban a *Hungarovox* kiadásában napvilágot látott könyvet csak úgy átlapozni. Marasztaló olvasmány. Oly sok kötettel teszi ezt az olvasó, aztán odavés mellé egy összehordott mondatot: *Jót, figyelemre méltót alkottál Jóska!* – vagy éppen ránéz az órájára, s mivel kiragad az ebédidőből egy negyed órát, és firkant valamit az írónak, aki epedve várja, de afféle recenzió lesz belőle, tele érthetetlen szavakkal, mert ez olyan jól mutat, ha csak kevesen értik is!

Holló kötete nem ilyen, nem csak ennyire méltó. A 197 oldalon elterülő 197 vers egyszer-egyszer imbolygó bolygó módjára eltávolodik az eredeti szándéktól, de összességében míves, őszinte és magas röptű. Igényes és ihletett, telített leleményben, emberségben és magyarságtudatban. Tudatosan és érzelem-gazdagon.

Az *Érzéslabirintus* valami nagyon mély belső érzelem-értelem rétegekre asszociál, de áthatolhatatlan építményre, folyosókra, szobákra is azoknak, akik megjárták már Krétát, és a mínósi kultúrában elmélyültek. Ez az első gondolat, mielőtt felütné az olvasó a 210 oldalas, kemény fedeles kötetet. (A borítóterv Teleki Klára műértő, érzéki munkáját dicséri!), a második pedig az, hogy lesz-e fonal, ami mentén a labirintus belsejében elmerülünk, s onnan biztonsággal ki is jövünk, hiszen nagy ajánlás érzékveszejtőjébe érkezhetsz az ember, mert Holló így ajánlja a kötetét: (Nejemnek) „*kitöröltem a múltamat / mióta világom része lettél: / mióta benned eszmél a pillanat*”.

(Most született meg a nagy városrendezési terv Egerben, hogy Daidalosz emlékművét eltüntetik a Gárdonyi Gimnázium elől, képletesen kapaszkodjunk

még utoljára bele és a Labirintusba, melyet Mínósz krétai király parancsára Daidalosz legendás hírvíz-éremester készített. És kapaszkodjunk Holló József ötödik kötetébe, mert érdemes utazásra hív, a lélek útvesztőibe és az öröm szakrális szertartásaiba.)

Lerongyolódott lélekkel ki olvas ma már? S ha kezébe vesz véletlenségből egy kötetet, fontos kérdés hatja át: *adj nekem egy csendes zugot, mutass egy hazugság-mentes sarkot, ahol haragom vagy épen szeretetem megélhetem, átélhetem az egyetlen, ahol veled vagyok, ahol együtt vagyunk. Nem baj az sem, ha vezetsz hosszan, sok ajtón át, de nyíljon ki az, ami mögött megtalálom őt vagy azt, mindegy, de valamit, ami megment a jövőnek.*

Ebben a Labirintus-kerengésben az lesz a szép, hogy megcsillapul a lélek, aki a költővel tart, nem árulásokkal szembesül, mert ma a szavak sem azok, mint aminek látszanak, veled nem lesz áruló a szó. Az asszó nem ellened, hanem érted vívatik. Itt nem vonja senki vissza az esküjét, nincs olyan sóhaj: *jaj, ha beteljesíthetném! De nem merem, mert nem engedem!* Nincs öntépés: minék is fogadtam örök hűséget, ha áruló lett az utolsó asztali szalvéta is? – A sors, amivel eljegyezte önmagát a szerző, az a sorskötés halálíg tartó.

Ha olvassuk, kinyílik az ég felettünk, s ha keserűen zokogunk is önmagunk hibái felett, a kijózanodás nem lesz másnapos, mert új, heves szenvedélyekkel ébredünk.

Elfelejtett barátok? Hát lehet feledni igaz barátot, ha holnaptól más utakon megyünk is tovább? Nem lehet! Mert a magasságos ég ugyanúgy nyílik ki holnap is, csak észre kell venni. Mindent észrevenni! Erre tanít Holló. Elvesztett érzékeket aktivál újra verseivel, kinyitja az eget, miközben keserű az ég, de a fény számunkra fentről ont reménysugarakat. Vitorlát bontunk, s elindulunk a felkínált élet felé, újraélni minden elvesztett világot, meglátni már ismert virágot. A tovasuhant élet megállítását, a remény jövőjét kínálja verseivel, miközben már keserű könnyecskéket hullattunk a gyűrűinkre.

Nem tájkép-, nem csendéletfestés az ő útkeresése és vezetése, a mindenkor kaput találó elindulása. Mindig fény, csalogató és bátorító sugár, örömmizó valami, ami bennünk felerősödik. Utat mutat, majd behúz valami önmagunk által megélt, sokszor elhalt érzésvilágba, a *tovább*-ba, az élet egyetlen és kiertartó intervallumába: az újraélés lehetőségébe, egy anyai öl melegébe, ahonnan kiszakadtunk, de soha el nem búcsúztunk (*Egy májusi éj*).

Holló József újratereget az elhagyott, de még lehetséges újrateregetés-újraélés élményével realizálható mikro-világot, melyet zsebkendők könnyecsképei őriznek még, valahol egy vonat kifutópályáján, egy elhullajtott fájdalom-

gyöngyként. A való világot élhetjük újra vele, amiről nem hittük, mert nem is gondoltuk, hogy szavakba formálva megvan még. Hogy létezik a tavasz imádata, a mámoros szerelemkezdet tavasziasodása, átérezhető újra a tájszagú szellő, a szélörvény mámora, minden motívum sorban állva a természet kapujában rigókkal, kökénybokrokkal...

Itt érdemes megállni! Mert valószínűsíthető, hogy csak áthallásos útkeresés ez, de nagyon asszociál e valóságos érzet-villanás Wass Albert elementáris művével, a *Kard és kaszával*, ahol a nemzet lelkiismeretének alkotó őriása újra tanít minket a szakma eredetére, a minden élet szakmaiságára: az élet megélésére és termőre fordulására. Holló egy-egy verséből kiviláglik, rajongva szereti Wass Albertet és Erdélyt, mély lélekazonosulással, a Fogaras magyarság-magasság megritkult levegőjével.

A karunkba dőlő időt s a nőt együtt szereti Holló, és az időszeletekbe csavart megismételhetetlen pillanatokat gyolcstakaróként rejti, hogy meg ne haljon, és szép szavakkal bepácolja, hogy ne romoljon. Szépen ír, eredeti képeket álmodik éjjel és billentyűkkel árulja nappal olvasóinak megannyi eredeti, csodás csuklyás vesszorait. Nincs egyetlen rövid lélegzetvételi, vagy hosszúra nyújtózkodó költeménye sem, amelynek olvastán ne tágulna kerekrebbre az olvasó szeme, mert mindenütt nagy tehetségű költőről árulkodó-bizonykodó sorok libbennek elő a Labirintus beavatási útvonalain: „*Rám szűkült láthatárokon / A távol már közelebb oson...*” (Új terek vonzásában). „*Míntha lefokozott / létben vinne az út, / körültem a világ / oly elbizonytalanult*” (Képzelt látomások). „*az éjjel gyűrött szennyésében / tipeg a harmatos világ... / Sárgult pergament-síkokon / ősz lép az omladékokon*” (Összeért párhuzamok).

A parádésan szép sorok ezer számra fellelhetőek e kötetben, melyet már csak ezért is érdemes kézbe venni és felütni. Kiapadhatatlan kút Holló lélek-labirintusa: „*Iszapba süllyedt kőcsendek szürkéllnek... / homályt cipel a dombok háta... / a gesztenyék hasadó vajúdások*” (Messzebbre nézve). „*Fák alatt a fény görnyedten / jár s közben meg-megpihen, / mint lelassult szívverés. (...) szerelmed – tejfogai úgy martak / belém, mint felriasztott szelek / az esti tó tükrébe... / napszitta gobelin a határ,*” (Nyársírató). „*Könnyű gondtól ráncos a dombok homloka*” (Szelíd hatalom ölel). *Az összeért párhuzamokban:* „*Ölében rojtos fénybe lóg a csend... / Az éjjel gyűrött szennyésében / tipeg a harmatos világ...*” Vagy éppen megrázó látetele a tetőtlen otthontalanokról: „*akik fedél nélkül ének, / zsebükben ott az utcabérlés*” (Értük).

Szilágyi Domokos megrögzött gondolatai közül tűnik elő a *Tudatalattim fényárnyékai* közt versében a *determináló hatalom* létfilozófiai kifejezés,

majd mesteri fokon éleszt ebben az elnyomatásban hasonlatosan szép képeket: „*ott, hol őseim a tájba / hagyták félretaposott / cipőik nyomát... / a test törött-edénye / fölött a lélek még / megáll egy pillanatra.*”

A labirintus ötezer éves szimbólum, amely eredetileg a temetkezésekhez, a halottak kultuszához kapcsolódott, majd a halálból való újjászületés jelképeként mint belső út, beavatási út, mitikus jelentést hordozott. Holló József *Érzéslabirintusában* is a fonalat szorongatva megjeljük azt a gyűrűt, ahol az élők kapcsolatba lépnek a holtakkal: „*Pendül a fém éle, / mint a sorscimbalom: / haláltáncot járnak / a kaszák a tájakon*” (Leltárba vett emlékeim).

Sajátosan gazdag ez a kötet a nagyok tiszteletében, mert szerénységén túl (*Rég óta tudom, nem rendelkezem a kiválasztottak „istenadta” tehetségével – Őszmarasztaló* kötetének bevezetőjében vallja), csak tisztelete nagyobb. Az ő művészi útkeresésében ezerarcú költők a zsinórmértékek. Érzékeny versekkel szólítja meg József Attilát, Ady Endrét, Wass Albertet, Illyés Gyulát, Pilinszky Jánost, Nagy Lászlót, Lator Lászlót és szűkebb pátriájában Cseh Károlyt, valamint Gál Elemért ébreszti. A legszebbek talán a József Attila és Radnóti emlékére írtak, ezek közül is kiragyog: "*Hordtad becsapott hited néma gyászát: / a síneken szétgurult csigolyád gyöngysora / – s megnyeri a végzet ellened a játszmát*" (Gondolatvázlatok – József Attilához). Valamint Radnóti Miklós emlékének: "*Mint a szélben hajlongó mezők / lágyan hullámozott barna haja. / Boldog szerelmet álmodott –/ és hazát: hol Ő nem ért haza*" (*Csizmák taposták álmaid*).

A magyarságvállalás nem divatos eszme ma sem. Aki politikai vonalak mentén kapkodja a levegőt, ideig-óráig a hűség álcáját hordozza, de ha lemállik róla ez a festék, ha már a politikai kinevezett diktátor- direktor a súlylésztoke kerül, mivé maszkírozta újra a fizimiskáját? A szóba öntött vallomás örökérvényű és független minden eszmeitődött rezsimtől, mert önmaga, a megvallott szó gazdája alkotta maradandóvá. Ilyen poéta Holló József is, amit megpecsétel *Erdély, Trianon, Októberi forradalom* verseivel. Vagy ahogyan sajátos beszélgetést folytat a jelennel a *Piruló arcú merengés* versében: „*Mint-ha rögeszmés múlttéboly / kísértene itt. / ... Radnótit égetnek / az én hazámban megint! / Délceg, kis heccelők / járják az országot / és gyűlöletbeszéddel / élesztik a lángot: / azt, ami kialudt / lassan hetven éve – / melynek annyi nemzet / roskadt szégyenébe. / De most bölcs legyél – ne büszke / végre, magyarfajtam, / nehogy nagyobb átok / érjen – Trianonnal.*”

Bonyolultabb esetekben nemcsak a labirintusokban, de a költő életében is a kör belsejében zárt gyűrűk (tévutak) is vannak, és ha ezekre téved, kény-

telen visszamenni és másfelé keresni a kifelé vezető utat. Jelképrendszerét tekintve a labirintus egyfelől belső út, amely a holtak világa felé vezet. Ilyenkor az édesapa és édesanya felé fordul számtalan versében, de lehetőség is marad, míg nem bolondul meg az ember, hogy visszafelé: az élőkkel lépjen kapcsolatba. Avagy Istennel, akit annyiszor szólít e kötetben – „*Ökölbe görcsösült kezeinket / Te kulcsold / imára, Istenem*” (Könyörgő) –, de legalább verseibe kapaszkodva adjon életjelet! „*Kínok, vágyak, csókok, öncsalások. / Nem véd meg engem senki magam ellen / – hol se felejtés nincs, és se feloldozások. / Csak szó van, meg maradéknyi álmok – / míg a csendjeimben kamasz vidámsággal / az emlék magával bátran visszaszájal.*”

Ahhoz, hogy olvasója bejusson egy labirintusba vagy kitaláljon belőle, mindig a kiváló megfigyelő és tájékozódó képességére kell fényt nyitni, a nehézségeket leküzdő hajlamra, és hogy bizonyos időre van szüksége, hiszen ezekkel az adottságokkal minden ember más-más mértékben rendelkezik. Holló odateszi kezébe a fonalat, hogy hitében megerősítse, többek között a *Sötétből elvágycsozva; Maradni könnyebb, mint visszajönni; Piruló arcú merengés* verseivel.

Nem nehéz felismerni e komoly felkészülést igénylő útban, a *Léleklabirintus* olvasása közepette, az emberi életút elvont megfelelőjét, a hétköznapi labirintust, azt, hogy mélyebb értelemben a labirintus középpontja a nagyobb tudatosság és tudás elérését jelképezi. A lélek ilyen értelemben vett újjászületése után a megújult ember könnyen visszatérhet a külvilágba, és spirituális fejlődésének egy szakaszát befejezettnek tekintheti. Mert van, ami felszínre hoz minden nehézségből: a haza, a szerelem és a szeretet. Mindezek Istennek féltő tekintetében, szerető simogatásában, együttes örömben ott vannak Holló verseiben, ötféle néplélek egybekapcsolásával. Sosem illusztrál, mert nem iparos színész, akinek minden szerepre van egy fiók az asztalában, amit kihúz, s abból mutatja meg ripacs szerepét. Holló a pusztuló kor elemeit is mély átéléssel tolmácsolja, csakúgy, mint barátság, szerelem sorvadását, vegetáló korunk egyéb élményeit. Így ismerjük fel saját bensőjének, érzelmi lüktetésének olvastán a magunk sorozat-örömét vagy éppen mély válságait, majd pedig a hazához, Trianonhoz és szüleinkhez való kötődéseink hatásfokait. Célja mindig a katarzis, amely fel kell, hogy éledjen olvasójában, lehetőleg: magas harmónia-élményként ember-költeménnyé válják! Csodává és félelemmé, felemelő örömmé! Jó lenne, ha sokáig megmaradna bennünk ez a nyitási szándék.

Úgy érzékelheti az olvasó, hogy ötödik kötetének birtokában sem hisz Holló a saját költői nyelvén, ami pedig már működik, és minden leírt formában

működik. Nem izgalmas kísérletekben gondolkodik, de egyre érettebben ábrázol Istent, hazát, családot, szerelmet, archaikus emlékezetrétegeket és jövőlátó izgalmas-irgalmas összetartozó élményeket. Fonalát szorongatva, a harmóniát keresve a létezés disszonanciájára mutat rá, de sosem hitét veszti. A mozgást és a szabadság-élményt hirdeti a statikussággal szemben. Sorozatjellege van gondolkodásának, nem szertefoszló, egymásba gabalyodó impulzusok uralják kötetét, hanem a béke szüntelen vágya, mert kezében ott van Ariadné fonala, melyet átad olvasóinak, amivel kitalálhatnak a Labirintusból.

Intertextualitás. Miért? Hiszen nincs szüksége rá, oly bő termésű író. Akkor miért, hogy előző kötetében számos vers megjelent már azok közül, amelyek itt is fémjelzik az alkotó kvalitását. Talán egy szerkesztő megérti ezeket a nyitott kérdéseket, és a következő Holló-kötet acélosabb és önállóbb lesz önmaga alkotásaiban. Nincs szüksége önisméltésre, hiszen annyi nagy verse vésődött erre a 200 oldalra, hogy az csak nagyon kevés költőnek adatik meg. (*Összeért párhuzamok; Földi csendjeinknek áthallik szava; A csillagokhoz közel; Nagypéntek; Halálig várt az igazságra; Hol túléléseink gyökerülnek; Haza a mélyben; Napfogyatkozásokból visszatérve; Tél a Fogarasi havasokban; Elhallgatott igazságokért; Virágvasárnap; Hazám, Magyarország; Nyerges-tői mementó; Székely triptichon; Mert emlékezni kötelező, stb.*)

Némi gondot okoz azzal is, hogy néhány versének keletkezési időpontját is megjelöli, de csak néhányét, amelyből mindössze a Wass Albert születésnapjával való beazonosíthatóság érthető. Abból a szempontból meg szerencsés a keletkezések időpontjainak megjelölése, mert ebből összehasonlítás tehető, hogy az új próbatételt, mint költői lehetőséget hogyan vette Holló. Érzékelhető, hogy a labirintusok ábrázolása és szimbolikája sok mindenben megváltozott, összetettebb lett művészi eszköztára (személyes érzelm- és a világ visszatükrözésében) mellyel egyetemes javainkat gazdagítja. Színes eszközökkel segít rányitni szemünket olyan dolgokra, amelyek mellett elmegyünk a hétköznapok fejetlenségében. Pártoló szponzora lett közben a titkoknak, a szerelemnek, a szülői ragaszkodásnak, és költő-nagykövetként áll ki az elszakított területek magyarsága mellett, finom érzékiséggel helyez nagyítót a földrajzi területekre, az elkobzott haza leszakadt részeire, melyek, ha időlegesen is, de nincsenek itthon. Ezek az ő labirintusának leginkább torokszorító fejezetei: küzdelem a szörnyel, mert még nem végzett vele sem ő, sem a művészet.

Holló József, ha csak az utolsó írását, a mesét nyomtatta volna ki (*Panka Jézuskája*), már ott maradna a feledhetetlenek csarnokában. De többet írt ennél. Igazi kútforrása a megfáradt léleknek, de a kiúttalanság labirintusában

vergődőnek is. Kezében Ariadné fonala, kölcsön lehet kérni tőle, ha olvassuk, visszatalálunk létünk értelméhez: Adventhez és a Feltámadáshoz. Holló valódi, élő kapcsolatba lép élőkkel, holtakkal, eltévedőkkel és beavatottakkal. Nehéz próbatételek idejét éljük. Bízunk Holló Józsefben is, és akkor benne megtaláljuk a kivezető fonalat.

SZENTESI EDINA versei

PIPACS A SZÉLBEN

Vad búzatáblákba
Vidám pipacshad csal formát
Lágy szellő lengedezve
Írja vonalát
Vörösen izzó lelküket
Pajkos fuvallat táncba úzi
Törékeny testük meghajol,
S a mozgást elnyeli

TÉLI VADÁSZAT

úzótt vad rozsdálja vérét a hóra
mi előbb patyolat
most vörös köntösét
ölti fel rialomnak
farkasfogak tátongnak
s fagyos szellő oldalaz
szarvasbőrbe burkolt tag szakad
ömlik a hó
s hóba a vér vörösen

(...)

Szépen bánj a csókkal,
mit pírral bevont ajkadra
e fáradt múzsa lehel
fejkendője emlékkelme
gyöngyház fényű fehér csipke
fodra libben
ha jó egy régi gondolat
Bánj szépen a kinnal
mi konokul fojtogat
bárha fáradt a test
s a kar tagbaszakadt
alázattal viseld sorsodat
melyet egyetlen gördülő gondolat
mi perdül-fordul oly könnyeden
teremt s tarol,
ha beérett mind
mi gyümölcsévé lehet
míg börtönrácsok közt
az elme toporogva
céltalan vesztegel

CÍM NÉLKÜL

... halványkék az ég
képzeltsúlyú felhők testét
s a kialvófényű napsugárt
burkolja sűrű ködfoszlány
sötét holdcsókolta hiány dereng
köntösödön, melynek gomblyukán
egy aranycsillag tündököl
fénye hamar hanyatlik
csupán hamis káprázat

téged nézlek már te égi narancs
vérpezsdítő varázsod
hinted az éjsötétre
csillaghadak képe pislákol előtted
bambán bámulsz bár én terád
égi mécsesként tekintek
aszfalton a hús piheg
s te fent hazudsz
a Mindenek felett...

PÁVA SZILÁRD versei:

KOZMETIKA

torzíts el és dobj be a közösbe
arcot vesztve kérem a sikert
a lényeg mindegy hír legyen a vége
szépségápolás ami érdekel
kinyomkodva feszítek idenézzen
ki látni vágyja mint keveredem
festékeimmel oldva ugyan egybe
hamis talán de ez az ami kell

SZABAD?

Lekötetlenül hagyott vegyérték. Hagyjuk is. Vár a parkett.
Egy-két gyors, vagy egy-két lassú, a peremen elengedetten
ülve hal meg valahogy a ritmus és a tartás, üveges a tekintet,
amelyben éled a valóság képe – nézni bódít, de menekülni
épp nem érne, tényleg.
A haragon a türelem elégtelenné zsugorodik, amint észrevenni lassan,
hogy ami elveszíthető, arra jön majd valamilyen ügyes, de durva hajlam.
Hisz ilyenek vagyunk. Sok udvarias és mosollyal ígérgető karakter.
Kemény csak az, ha hull az álca, s nem takarva valódi lesz az ember.
S kezdődik a tánc: forogni mások körül, vagy a világ forogja körbe
azt, aki a középre vágyik, és taps fogadni nem is muszáj, ha győzne.
S amíg járják, amíg érteni vélik: a vegyérték kötve jobbít, lesz majd,
ki csak figyelni óhajt. Kit a forгатag pusztá képe bódít.
Aki menekülni kényszerül, kiben a tempóra nincs kötözve élet,
kit a dilemma zavarba ejt, amíg ösztöne a jogos, unott kérdésre éled:
vajon a ritmus és a tartás kinek marad majd örökre része:
ki premmre sosem szorul, de közben kinek csak vezetve lenne vége.

DIZÁJN

fejemet emelve szembejön szoknya lebben
és kedvesen köszön rítusok mögött
puszta ösztönök mit levetkezek
kedvbe öltözök
szűrve tekintet UV-mentesen körvonal csak
és kósza sejtelem merre híz
majd ha semmi nem takar
mindez öntudatlan de felkavar
letolom a vége reszketek nézd csak
ez vagyok kell-e még neked
pőre létezés nincs mögötte több
kedvbe öltözött puszta ösztönök

KOLDUS

üres bejön kísétál apasztva másokat
pedig ha rajta sincsen hová
ahogy sokat lehúz e furcsa ember
szemünkbe könny csak ez mi kell
miért ha mégis cserébe sírba tesz
lehetne verni kapjon belőle nem nagy ár
hiszen veretten érez legyen meg ennyi
kár sietve megfizetnünk hazudva látszatot
viselje más el őt bár minek nagy ügy halott
nem éri meg de mindannyian megértjük azt
szemünk ha könnyezik mert mi legbelül riaszt
vagyunk mi néha száraz s üres tekintetek mögött
lehúzva egymást e furcsa emberek

VITÉZ KATA BORBÁLA versei:

TÖRT REMÉNY

*„Bánt a sok gond űz a bánat,
Tört remény, vagy félelem...”
(Református énekeskönyv, 230. ének)*

Tört remény.
Kezedben árva fény.
Membékélés, háború;
A lélek szomorú.
    Küszöbök;
    verejték könnycsepp hullik.
    Mint a fáról az elszáradt levél.
    Szikrázik a jég.

Tört remény.
Kezedben apró fény.
Membékélés győzelem;
A lélek tértelen.
    Küszöbök.
    Néha felcsendül az őszi szél.
    Mint a tóparti nádas.
    Szikrázik a jég.

Tört remény.
Kezedben nincs már fény.
Membékélés, jutalom;
A lélek megy utakon.
    Küszöbök.
    Mint víztükörben a fény.
    Szikrázik a jég

Tört remény...

(*Vitéz Kata 4. osztályos, 11 éves)

ÜZENET

Szából egyet láttál,
reményt is találtál,
nagyot sóhajtottál,
utakat megjártál.

Életed követve,
kezed az öledbe,
rossz elől megszökve,
gondolod, örökre.

Ígéret volt elég,
a Menny alatt az ég.
Mennyi kell itt még,
hogy ne legyen kevés.

Hajnalban volt,
de pirkadatkor szólt,
egy kötelet elold,
hogy ne legyen több gond.

SZELLŐKÉNT LEBBENT...

Szellőként lebbent egy
lepke a virágra.

Nagy titkot őrzött,
de mindig csak hiába.

Hegedű hangja szól
a kút legmélyéről.

És citera zeng,
mint az ember lelkéből.

LÁTÓ UJJAK – KÁDÁR NAGY LAJOS KISPLASZTIKÁI

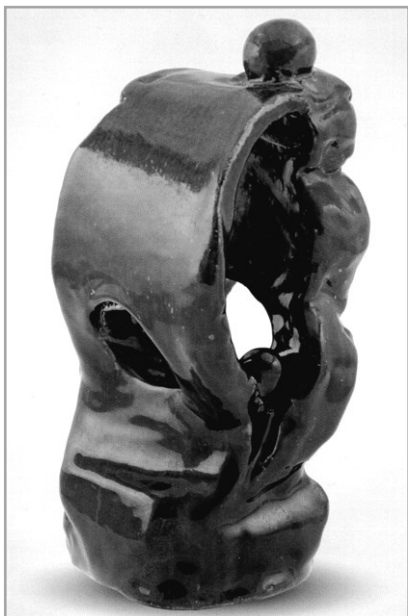
„Tűzbefagyott agyagetűdök”

ERDEI SÁNDOR BEVEZETŐJE

Két műfajú képzőművész Kádár Nagy Lajos, a festészetben és a kisplasztika-készítésben ért el szép eredményeket az elmúlt szűk évtizedben. Igaz, ezt a két műfajúságot leginkább az okozta, hogy mára elvesztette a látását, búcsút kellett intenie a színek világának. A formák világától viszont nem vált meg, a kétdimenziós világból a háromdimenziós világba „költözött át” – ami a képzőművészeti alkotómunkát illeti. Jó lenne látni persze a formákat is, de a szükség (no és az alkotói láz) törvényt bont. Kezei, kezein az ujjak látókká váltak – ezért is kapta ez a könyv a *Látó ujjak* címet.

Hajdú-Bihar megyében aligha van az övénél jobban dokumentált életmű, hisz a legtöbb festményéről és szobráról fotók készültek, s azok kötetekben láttak és látnak napvilágot. A munkáit hol versek illusztrálták, hol pedig értelmező esszék övezték – a szakma érdemes helyi mérlegelőitől: Arany Lajos, Éles Csaba, Bakó Endre, Vida Lajos, Fábián György és Vitéz Ferenc tette le a 2012-ben Holló László-díjat érdemelt művészete mellett a voksát. *Boldog kiáltozás* (2011), *Gyönyörködő madár* (2012), *Búcsú az ecsettől* (2013), *Zsarátfényénél* (2015) – e könyvekből lehet megismerni festői munkásságát.

E kötetek kiadására a Debreceni Egyetemen működő Ethnica Kiadó vállalkozott Ujváry Zoltán professor emeritus irányításával.

VIHARBAN – KÁDÁR NAGY LAJOS
ÉGETETT KERÁMIASZOBRA (20 CM)

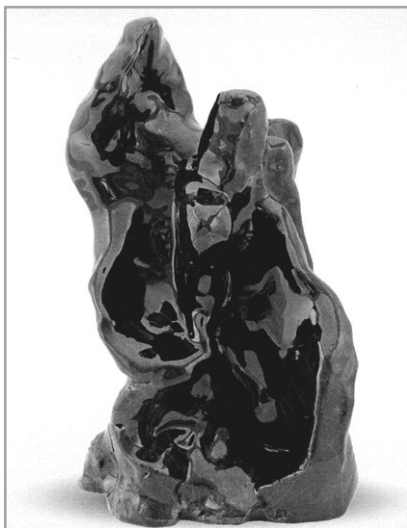

S most közreadjuk *a Látó ujjakat*, amelyben öt szakember egy-egy dolgozata értékeli-értelmezi Kádár Nagy Lajos kisplasztikai tevékenységét: Bakó Endre újságíró, irodalom- és helytörténész, Vitéz Ferenc költő, tanár, művészeti író, Papp András író, szerkesztő, Szénási Miklós költő, újságíró és Cs. Tóth János művészeti író. Ezek az esszék bizonyosságot tesznek amellett, hogy Kádár Nagy Lajosnak nemcsak a festészete érdemelt ítései meg-süvegelést, hanem a szobrászata is. A szerzők kiállnak e kisplasztikai tevékenység esztétikai értékteremtő jellege mellett.

Az alkotó mára eszméltető bölcsességeket tudott fogalmazni töprengő magányában, mintegy másfél tucat aforizmát olvashatunk tőle az oldalakon. Munkáit egy ízben „tűzbefagyott agyagetűdöknek” nevezi „az építézet megfagyott zene” metafora parafrázálásával. Ezek a kijegecesedett gondolatok a munka vacogtató árvaságát panaszolják, a befogadás-történet esetlegességét, s tanácsokat adnak arra nézvést, hogyan is viszonyuljunk az ő darabjaihoz. Műtermében (műhelyében) tehát engedelmeskedik neki az őselem, a nedves agyag, amelyből a „göloncsérek” használati tárgyakat, edényeket készítettek és készítenek, ő pedig olykor átvitt, rejtőzködő jelentést hordozó tárgyakat állít elő.

KÁDÁR NAGY LAJOS: ANGYALI ÜDVÖZLET
(ÉGETETT KERÁMIA, 21 CM).

AZ EXLUZÍV KIÁLLÍTÁSÚ ALBUM MŰVÉSZI
REPRODUKCIÓIT SÁNDOR MARGIT
(MARGÓ FOTÓ) KÉSZÍTETTE

KÁDÁR NAGY LAJOS
AFORIZMÁI A MŰVÉSZETRŐL

Édesanyám azt mondta: „kisfiam, ne legyél erdész, mert magányos leszel”; de azt nem mondta, hogy ha művész akarsz lenni, még magányosabb leszel.

***

Mint ahogy a gyermek nem kisméretű felnőt, a kisplasztika sem zsugorított köztéri szobor.

***

Van, aki csak katarzisz árán tud alkotni, és van, akinek az alkotása kész katarzisz.

***

Mióta nem látom a felszínt, azóta jobban érzem, mi van a mélyben.

***

A valamirevaló művészre az emberek azt mondják, hogy kicsit bolond, mert semmit sem úgy lát, mint az átlagember. Arra azonban figyeljünk, hogy ha valaki kicsit bolond, nem biztos, hogy művész.

***

Ha az eléd táruló látványt akarod ábrázolni, akkor a gondolataidat leköti a valóságghú ábrázolás igénye. Ha behunyod a szemed, kezedet a felgyülemlett élményanyag irányítja.

***

A téged körülvevő felszín ábrázolása beszűkülte látásmód. Az igazi szabadság az absztrakció.

Ezekkel ad életjeleket a nagyvilágnak, ezekkel üzen az ebesei, Hunyadi utcai mikrovilágból a makrovilágnak. Ezek a „kezes” méretű, egy-két kilós, 15–20 centiméter szélességű-hosszúságú-magasságú művek mázat kapnak, s hol a barna, hol pedig a zöld árnyalatait mutatják az égetés után.

Nagy segítségére van az égetésben Bagossy Sándor, a Népművészet Mestere, aki missziójának tekinti az egykori debreceni fazekasság értékeinek ébresztését.

Bagossy szerint ezeknek az alkotásoknak a nagy nyugati városokban, ahol jobban becsülik az absztrakt művészeti módszereket, mint nálunk, Párizsban vagy Berlinben nagy keletjük lenne.

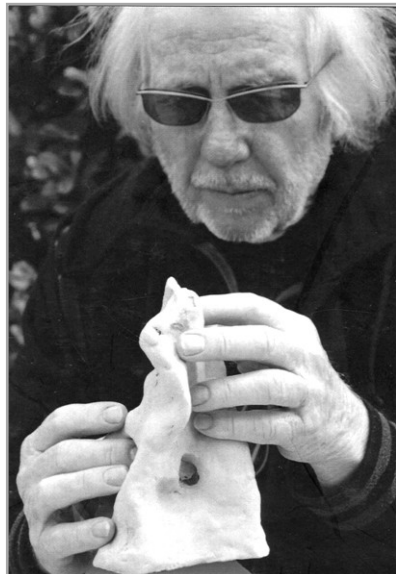
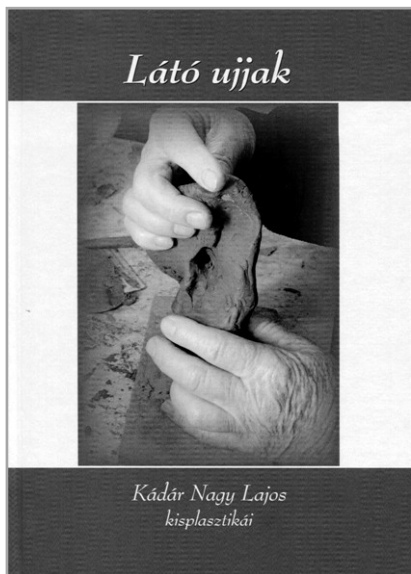
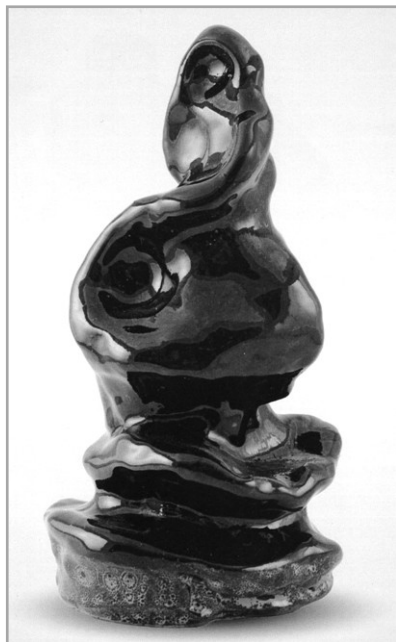
Kádár Nagy Lajos példakép lehet mindazok számára, akik gyakran panaszkodnak és elégedetlenkednek. Példája remekül mutatja, hogy egészen redukált körülmények között is lehet alkotni, értéket létrehozni, eredményesnek és boldognak lenni. [...]

KÁDÁR NAGY LAJOS ÉGETETT KERÁMIASZOBRAI:
ANGYAL (14 CM – BALRA FENT);
ANGYALI ÚDVÖZLET (21 CM – JOBBRA FENT)

***

(Kádár Nagy Lajos első plasztikai kiállításáról lásd: A „látó kezekről” – Néző • Pont 2015/68–69., 596–601. o.)

MARGÓ

PÁRHUZAMOS TÖRTÉNETEK – SZINTETIZÁLÓ OLVASATOK

*Huszka Árpád: Kontra Ferenc írói munkássága
(Coldwell Kiadó, Budapest, 2016., 259 old. + 13 old. képmelléklet)*

Okulva Huszka Árpád könyvének előszavához választott mottóból – George Moore tanácsából, mely szerint: „Ne illessz előszót a munkádhoz; a bírálók csak róla fognak szólni” –, nem is a *Bevezetés*nél kezdtem a könyvvel való ismerkedést, hanem az *Utószónál*, melyet Fekete J. József jegyez.

Hasonló problémára hívja föl a figyelmet egyébként Umberto Eco is a *Gyufalevelekben*, egy 1994-es esszéjében (*Az újságok egyre olyanabbak, mint a gyerekek* címmel). Mivel az újságok az új könyveket népszerűsítő szerzői interjúkkal vannak tele, a recenzió vagy kritika helyett a szerkesztő csak újrafogalmazza azt, amit a szerző az interjúban már elmondott az új könyvről, „... panaszkodnak is már az írók, hogy hovatovább senki sem ír róluk recenziót, mert az újság azt szereti, ha saját magukat recenzeálják egy-egy interjú formájában”.

Eco ugyanitt teszi szóvá azt is (a három évvel később született *Hány könyvet nem olvastunk?* című írásában): ahhoz, hogy az átlagolvasó egy nagyobb kiadó évi termését elolvassa – ha négynaponként egy könyvvel végez –, legalább 180 évre lenne szüksége. A műveltség így nem azon múlik, hogy ki hány könyvet olvasott, azon viszont igen, hogy a szinte áttekinthetetlenül gazdag irodalmi termésből – a Borges szerinti *Bábeli könyvtárból* – milyen könyveket sikerült kiválasztani, és azokat akár többször is elolvasni úgy, hogy a világnak mindig egy új értelme (olvasata) nyílik meg előtte (tulajdonképpen a „nyitott mű” gyakorlatát követve).

A *Ne remélje, hogy megszabadul a könyvektől* című interjúkötetben pedig arról beszél (még mindig Eco), hogy vannak olyan, soha el nem olvasott könyvek, amelyek egy idő után teljes tudásként épülnek be életünkbe. Mindenki könyvespolcán számos-számtalan olyan könyv van, melyet (Somlyó György vallomása szerint) egyszer azért vettünk meg, mert megkívántuk. A kísértés vonzott, hogy több leszek tőle.

Eco magyarázata a soha el nem olvasott könyvekről úgy szól, hogy a művet az évek során többször a kezünkbe vettük, beleolvastunk, lapozgattuk,

elfelejtettük; s számos olyan könyv is a kezünkbe került, amelyek hivatkoztak erre a műre, idéztek belőle; sőt, beszélgettünk olyan emberekkel, akik olvasták... – és végül közeli ismerősünk lett az általunk soha nem olvasott könyv is.

***

Nos, Huszka Árpád talán attól fél (és jogosan félünk ettől mindannyian, ha félünk), hogy ha elolvassuk az ő Kontra Ferenc írói munkásságáról írott könyvét, Kontra Ferencet aztán nem olvassuk, mert úgy gondoljuk: a róla szóló könyv helyettesíti a tőle megkapható világtudást.

De mit is mond az *Utószó szerzője*, Fekete J. József, aki kortársként a vajdasági magyar irodalom 1958-ban született, s ma Újvidéken él, ihletett képviselőjének állandó olvasója és kritikusa?

„... meglepő és a fiatalság ábrándjából kijózanító élmény volt szembesülni Huszka Árpád monográfiájával, amelyben Kontra Ferenc műveiről szól az egy nemzedékkal fiatalabb olvasó szemszögéből. [A szerző 1983-ban született, s Eindhovenben él – V.F.] Meglepetés, hiszen szemem láttára alakult a méltatott szerző életműve, mégis más mutatott rá, hogy elérkezett a részösszegzés ideje.” S kicsit alább azt méltatja, hogy ebben a részösszegzésben a monográfus „nem időrendi sorrendben tárgyalja Kontra Ferenc műveit, hanem saját koncepciót állított föl, ami mentén közvetlenül és célratörő gondolatszövvel fejti ki Kontra prózavilágának egyik, leginkább jellemző irányvonalát, azt, hogy a lírai költő alanyi világa az elbeszélések külső narrátorának elbeszéléseiben hogyan váltott át epikai hőssé: az elbeszélés főhősvé. [...] Huszka Árpád teljes életműben gondolkodott monográfiája megírása során, szem előtt tartotta Kontrának a gyermeki irodalomra és a horvátországi magyar irodalomra reflektáló alkotásait, kezdve a meseadaptációktól az átfogó, monumentális irodalomtörténeti olvasókönyvéig.”

Annyi már a bevezetőből és a tartalomjegyzékből is kiderül, hogy ez a mű valóban nem hagyományos monográfia. Inkább az írói munkásság három és fél évtizedének olyan áttekintéséről van szó, melynek pilléreit/falazótégláit az egyes művekről szóló elemzések/értelmezések, a kommentárokkal gazdag kritikák alkotják. S Huszka is azt mondja, hogy elsődleges feladatának az egyes művek „értelmezés útján történő újraolvasását, megszólaltatását tekinti”.

De hogy ne csupán elemző kritikák és okos tanulmányok, hivatkozások és idézetek csokra legyen a könyv, megfelelő kulturális és szöveg-) környezetbe helyezi az észrevételeket, ugyanis „az áttekintés kontextusai közé a kortárs recepció, a társadalmi-művészi közeg, a szövegek intertextuális horizontja, a

felülírás/újraírás és néhány életrajzi aspektus tartozik”. Az egyes könyvekről és történetekről nem önmaguk hermetikus, zárt világában kínál olvasatokat, hanem hermeneutikájának, szövegolvasatának alapja az alkotói motivációs- és motívumháló, valamint a befogadói/értelmezői megközelítésmódok feltárása és ötvözete. Ugyanakkor óvakodik attól, hogy könyve műfaját megnevezze, így a szerzői szándék szerint sem a monográfia vagy tanulmánykötet, sem a monografikus esszéfüzér (vagy más lehetséges címke) sem felel meg műfaji behatárolási elveinek. Ha pedig számon kérjük rajta a műfajteremtő igyekezetet – mint ahogy az általa idézett könyvekből a többi közt éppen ezt hiányolja –, azt sem az ’egzisztenciális függőség’, sem a ’kánonszerű ténykedés’ mentén nem tehetjük meg. A műfajnév megtalálása talán nem is dolgunk. Az olvasatok kulcsjellemzője a szembeesíthetőség, erre viszont kevés ember vállalkozhat. Tudniillik, ez nemcsak a Huszka-mű, de a Kontra-művek alapos ismeretét is feltételezi – ebből kifolyólag egyelőre én sem vállalkozom erre.

A monográfiát olvasva azonban egyre inkább az a meggyőződésem, hogy hasonlít a struktúra a klasszikus novellafüzérhez, melynek egyes darabjaiban ugyanaz a hős (*Szindád, Esti* vagy a *Tanár úr kérem* elbeszélője, Bauer), vannak azonos, illetve visszatérő helyszínek, az egyes novellák pedig önálló darabokként is olvashatók. Azonban a füzér maga regényszerű: az epizódokból összeáll valamilyen koherens cselekmény, a hős elindul valahonnan, és eljut valahová. Az egyes tanulmányok, elemzések, a felfedező olvasatok tulajdonképpen anélkül rajzolnak meg egy teljes életpályát vagy egy önálló szépírói univerzumot, hogy akár a kronológiát, akár a tematikát élettörténet-szervező elvként tekintené a szerző. Végül (a posztmodern időfelbontásnak és időátrendezésnek köszönhetően) a történetek összeérnek, így a Kontra-életmű is szétválaszthatatlan egészként áll előttünk.

Ha csak a dátumok sorrendjét nézzük, 2003 (*Farkasok órája*), 2002 (*A kastély kutyái, Gimnazisták – Magyarország elejétől fogva*) és 2006 (*Wien a sínen túl*) után visszaugrunk az időben, hogy egyszerre két évtizedet öleljen át a tekintet (1988–2008, *Drávaszögi kereszttek – az eredeti mű és annak újraírása*). Majd ismét a ’90-es évek közepén járunk (*A halász fiai*, 1996), aztán 2011-ben (a horvátországi magyar irodalmi olvasókönyv révén), majd később is jellemző az értekezésre a látszólag véletlenszerű, időváltások sora: 2013 (*Idegen*), 2006 (*Szélördög és más mesék*), 1993 (*Kalendárium*), 1991 (*Nagy a sátán birodalma*). Végül 1993 (*Ősök jussán, Holtak országa*), 1995 (*Úgy törnek el*) és 1998 (*Gyilkosság a joghurt miatt*) után itt vagyunk a közel-mában: a 2014-es *Angyalok regénye* című műnél.

Első pillantásra olyannak tűnik ez a szertelen kalandozás, mint a szörfözés az interneten: az egyik link rávezet egy másik oldalra, ahonnan megnyílik egy következő, aztán találunk egy újabb hivatkozást, ekképp a hipertext valóságos labirintusba, a világháló bábeli könyvtárba vezet minket. Vannak olyan pillanatok, amikor azt hisszük, hogy eltévedtünk, Ariadné fonala azonban könnyen megtalálható az értelmező olvasó számára, hiszen itt egy több szakaszból összerakható, több irányból elinduló és eltérő utakat bejáró, a kisebbségi és nyelvi kényszerektől, korlátoktól s felelősségtől vezérelt nemzet- és identitáskonstrukcióról van szó, melyből a legerősebben az *irodalmi anyag*, a *nyelv* világít ki. Olyannyira erős ez a nyelvi láthatóság (érzékiség), hogy végül az élet és a mű is a nyelvi kifejezés (megalkotottság), a történet elbeszélismódja nyomán szerveződik meg. Huszka Árpád ennek a nyelvi hatalomnak és írói alázatosságának a jegyében interpretálja Kontra Ferenc eddigi életművét.

Nem szükségszerűen időrendben, hanem a problémákra és a megszólításokra, a vezérmotívumokra és kifejezésmódokra koncentrál. A mesei hős- és mítoszteremtés szándéka (mely az írói önmegalkotás szerves része) allegorikus keretként övezi az életművet, másrészt a visszatérő pokoljárások mélyén mindig feszül az angyalá válás vágya és mítosza, hiszen Kontra Ferenc még a bukott angyal, Lucifer maszkja mögött is a szakrális létezés lehetőségeit és milyenségét keresi. Ezek a különböző ön- és létértelmezési utak sokszor és sokféleképpen találkoznak.

A hipertext sajátosságaira, a linkekre és (nem szükségszerűen az olvasó szándékainak megfelelő) virtuális asszociációkra a monográfia is apellál.

„Ez a könyv eleve crossover megoldásokkal operál, tehát feltételezi, hogy a kattinthatóság akár filmeket, videókat, zenei betéteket, blog-bejegyzéseket, vizuális effektusokat is animálhat, amiről éppen szó van, aktualitása van – ezek most lábjegyzetben jelennek meg, de netes felületen, szélesebb horizonton elevebben érvényesülnének.” Ezért hangsúlyozza Huszka: „az ezredfordulón az irodalomba a technikai vívmányok hozták a legtöbb kreativitást, ami befolyásolhatja az írást, a hozzáférést és a befogadást is”.

***

Veszelszki Ágnes szerint az internet a szöveg-befogadás változásával együtt átrendezi a térhasználatot és az időkezelést, módosul az emlékezés kényszere és tartalma: „a lexikális, tényszerű tudás helyét és kiemelt szerepét a hálózatban gondolkodás, a töredékek-részek összekapcsolásának képessége veszi át”. A mozaikok azonban nehezen állnak össze, hiába olvasunk rengeteg

szöveget, nem érzékeljük szervezőelvét, „a szerkesztett és jól átgondolt értelmi struktúrát”, melynek következtében nem is tudjuk szövegszerűen használni mindazt, amit olvastunk.

A probléma nem új keletű, a modern (posztmodern) irodalmi művek nagy része ama kérdés köré építi föl önmagát, hogyan hozza létre jelentéseit a nem-lineáris térben. Roland Barthes a szerző haláláról értekezve, *A szöveg öröme* esszéiben azt is fejtegeti: a szöveg nem szavak egyvonalú sorozata, inkább egy sokdimenziós tér, melyben sokféle írás verseng és fonódik össze, ezek közül pedig egyik sem eredeti: „a szöveg idézetek szövedéke, amelyek a kultúra ezernyi forrásából rajzanak elő”.

A Kontra Ferenc munkásságáról szóló könyvet olvasva is olyan érzésünk van, hogy hivatkozások, referenciák, idézetek – olykor az eredeti motívumtól messzebb vezető –, kitérők és asszociációk szövedékével van dolgunk. A szerző gyakran csak arra vállalkozik, hogy mindazt, amit olvasott az írótól és az íróról, egy autentikus portré- és világgép-struktúrába rendezze, a műről szóló egyedi olvasatokat pedig az egyébként Kontra művészetében is meghatározó társművészetek tükrében – és a referenciális útvonalak mentén – szintetizálja.

Noha Huszka Árpád önreflexiójában fölveti: ha ez a mű online lenne elérhető a világhálón, „alig akadna benne olyan szó, név vagy mondat, ami ne lehetne kattintható” – s bár a források és hivatkozások, a párhuzamok és más vonatkozások e könyv műfajának a jövője felé vinnének –, maradok a hagyományos értelmezőmódnál, így kulcsmondatokat kerestem Kontra Ferenc eddigi életművének Huszka szerinti interpretációjához. (Részben azonban belementem a játékba: megnéztem, Huszka Árpádról milyen címkéket dob ki a világháló – Kontra Ferencről azonban a könyvből tájékozódtam, már csak azért is, mert a könyvre voltam kíváncsi.)

Az *Életjel Kiadó* például 2015 őszén már megjelentette a monográfiát, és a többi közt a *Magyar Napló* 2016. márciusi számában Bíró Gergely írt róla ismertetőt – aki korábban Huszka nevével (sokunkhoz hasonlóan) nem találkozott, s hozzátette: az internet addig két publikációját jegyezte, egy kisprózát és egy recenziót a Kontra Ferenc által összeállított *Horvátország magyar irodalma* című antológiáról. Ebben azt jegyezte meg a szerző, hogy nem szokott [irodalomtörténeti] könyvekről írni, aztán egyszerre az összes Kontra-könyvről írt...

Bíró szerint a könyv erénye Huszka Árpád irodalmi művekhez közelítő attitűdjéből fakad, hiszen nem igazi monográfusról, sokkal inkább „megszál-

lott szövegfejtő”-ről van szó, és a magas fokú azonosulás képességét szintén kiemelte: „a szerző egészen úgy szólal meg, ahogyan Kontra Ferenc a könyvben”. Így „a beszéd-, sőt, fejtésmódjának megvan az az ígérete, hogy egy írói világról szóló munka maga is művé váljék: Huszka Árpád nem ’titoktalanítja’, aknázza ki Kontra Ferenc darabjait, hanem kellően aládúcolt vájatokat alakít ki azok mélyrétegeinek szemléltetésére”.

A váratlan linkeknek, összefüggéseknek, áthallásoknak és referenciáknak köszönhetően pedig nemcsak sűrű és nagy figyelmet igénylő olvasmány lett a könyv, de Huszka az egyes Kontra Ferenc-írásokat mintegy összművészeti feladvánnyként elemezte. Maga is azt írja egyébként az egyik kulcsmondatában – mikor a vizualitás, a mozgókép kiemelt motivikus és szövegszervező szerepéről értekezik –, hogy Kontra Ferenc „egyfajta összművészeti feladatként fogja fel a szövegírás folyamatát. [...] a zene, a színek, a hangok, mind azért kerülnek a helyükre, mert a mozaikjáték megfejtésekor úgy hatnak, ahogyan egy kiállításra betévedt látogató elé kívánja tárni.” (38. old. – *Gimnazisták*)

Talán az asszociációkból szövődő labirintusban bolyongás jelen idejű öröméből fakad a fenyegetés is: a sokszor bonyolult összefüggéshálókat csábítása – akár a linkek esetében. Tudniillik, „bár a végsőig kiérlelt, tudatosan megkomponált és feladványokban gazdag Kontra Ferenc-művek különösen sok izgalmat kínálnak egy szövegfejtőnek is, egyúttal veszélyt is rejtenek a számára: az elemző könnyen abba a helyzetbe kerülhet, hogy már mindenben feloldásra váró rejtvényt lásson”.

Bíró Gergely záró megjegyzését azonban mi is megerősíthetjük: „Huszka Árpád mindent elolvasott, amit eddig Kontra Ferencről írtak, bőkezűen bánt a lábjegyzetekkel, [a könyvben összesen 575 lábjegyzet található – VF.] és jól használható irodalomjegyzéket szerkesztett, [a hivatkozott és a vonatkozó irodalmi tételek száma – melyek közt természetesen sok az internetes hivatkozás is – megközelíti a 300-at – VF.] nem beszélve a gazdag fotó- és képmellékletéről”.

***

Huszka Árpád a szinte jelenetenkénti mikro-elemzések, a művek mélyébe hatoló szövegfejtések, valamint a műből való kitekintések sorában visszatérően – és kiemelten – foglalkozik a képek szerepével. A szöveggépek – az úgynevezett ekphrasziszok, illetve az ikonotextusok – mellett folyamatosan figyel a belső illusztrációk jelenlétére is: olykor nemcsak bekezdéseket, ha-

nem oldalakat szentel a könyvekhez és novellákhoz készült illusztrációk aprólékos elemzésének – mint például a *Kalendárium* esetében –, és hosszabbban értelmezi a borítók textust orientáló vagy árnyaló feladatait. Kijelenti például azt is, hogy a borítókat inkább a szöveg részének kell tekinteni, mint illusztrációknak.

(Azon ugyan lehet vitatkozni, hogy a szövegjelentést megalkotó írószándékunk ez mennyire felel meg, hiszen szövegjelentést csak akkor tulajdonítunk az illusztrációnak, ha azt a szerző maga illeszti a műbe vagy a borítóra. Mivel azonban Kontra számára még a 'sérült képeknek' is nagy jelentősége van, *A kastély kutyái* félbe hasított borítóképe feltételezi: ez ugyanazt a hiányt hivatott kifejezni, mely egzisztenciális állapot az egész életművet meghatározza.)

Kontra Ferenc 2014-es művében, az *Angyalok regényében* a beszélő atmoszférájának szerves része nemcsak a történet, hanem a kép is. A képi narratíva cselekményszervező elem (mi több: a kép a térképben konkretizálódik, melynek nyomán a fiú elindulhat fölfedezni a családi legendáriumot, illetve az európai létezmódból egy általános egzisztenciális létérzésbe hatolva: saját életét is a kép – és térkép – segítségével szeretné megérteni, hogy aztán megkonstruálhassa identitását).

Kontra gyakori kiindulópontja a fénykép- vagy mozgókép-élmény: a dokumentumot és valós emlékezetet vagy a vágyakat ugyanúgy képes kifejezni általa, mint a legmélyebb borzalmakat, a szorongást, a zsigeri félelmet. A képek saját emlékei, a családi legendárium (egyszerre tárgyi és lelki-szellemi fotóalbum) alkotói, melyek ugyanúgy segítik önmaga megértését, identitása megalkotását, mint például Eco hőséneke személyiség rekonstrukcióját a *Loana királynő titokzatos kincsében*.

Az író egyébként azt már a *Gimnazisták* című kötetében megfogalmazta (2002-ben), hogy ezentúl csak saját magáról fog írni, de *A kastély kutyáinak* sorai (ugyancsak 2002-ből) szintén azt tanúsítják, hogy elege lett mások életét élni – hiszen a valóság sokkal kíméletlenebb, mint bármilyen fikció.

A kép (a fotó vagy dokumentum) ezt a valóságot igyekszik hitelesíteni, noha Kontra is jól tudja, hogy a fénykép legalább annyira fikció, mint a mese: elrendezés és beállítás kérdése az egész (nem beszélve a szintén megjelenő képernyőről vagy a képzeletet is felülmúló hamisításokra képes számítógép monitoráról – s a csobbanó víz zaklatóan fodrozódó képe is legalább annyira mozgósítja a képzeletet, mint az emlékezetet). Mivel pedig a múlt – melyet Roland Barthes szerint is éppen a fotográfia (mint Történelem) fejez ki leg-

jobban –, csak képek és igeidők által van jelen, a múlt jelenné tételére csak a nyelv alkalmas.

A múlt állóképként jelenik meg, s mindezt csak a nyelvvel lehet kifejezni. A Kontra Ferenc műveire jellemző, a nyelvi érzékletesség magas fokáról tanúskodó részletgazdagság egyszerre következik az analízis és a láttató szándékból: az író a (paradox) leíró analízis során érzékelteti a látható és láthatatlan közötti feszültséget.

Szintén nagy szerepet kapnak a festők (a többi közt azt is látteleként rögzítve, hogy kortárs festőt és zenészt is sokkal többen ismernek, mint kortárs írot). S Kontra maga is érinti az ekphrasziszok kérdését (a szöveggel elmesélt képek jelentőségét), valamint a kontextus problematikáját – saját, „durva” hasonlatával élve: egy meztelen nő képe egy erotikus lap címdalán vagy egy haláltábornak bemutató dokumentumriport élen... –, ennek taglalása azonban egy önálló tanulmányt kíván.

S ebben az esszében arról is szólni kell majd, hogy ha a fénykép a múlt időt, a Történelmet reprezentálja, a festészettel történetileg párhuzamosan alakuló szobrászat inkább a jövőről szól. Ahogy Huszka fogalmazza meg a költői kérdést, az *Angyalok regénye* apropóján: „A szobor levegőből készült. Lehet, tényleg a jövő mutat rá a jelenre, hogy aztán szenvedjen a múlttól?”

S lássuk végül a szerző Kontra Ferencről megalkotott kulcsmondait – a teljesség igénye nélkül válogatva!

***

„[...] folyamatosan felfedezhetünk közvetlen, nevesített és közvetett utalásokat más művészetek területére: képzőművészeti, zenei és irodalmi párhuzamokat találunk.” (19. old. – *Farkasok órája*)

„A szövegfejtőknek vizuális és zenei párhuzamok is eszükbe juthatnak [...]” (79. old. – *Wien a sínen túl*)

„Kontra Ferenc könyveiben mágikus szerepük van a képeknek, legyenek azok akár képzőművészeti alkotások, akár fényképek.” (31. old. – *A kastély kutyái*)

Nemcsak beidézett, hanem szövegek képek is jellemzik ezt a művészetet: „A képek, a prózaversszerű, mély futamok mesterien megszerkesztett textusokkal ütnek szíven.” (162. old. – *Nagy a sátán birodalma*)

„Megkerülhetetlen szempont a filmek felőli megközelítésmód.” (44. old. – *Gimnazisták*)

„A legönéletrajzibb könyv [...]” (23. old. – *A kastély kutyái*)

„A gyermekkori események meghatározó pillanatainak, emlékeinek, érzéseinek, tapasztalatainak és látomásainak elbeszélésbe zárásával egyszerre állít emléket Kontra Ferenc a gyermekkor metafizikájának és saját élete reáliáinak [...] Ez a kettősség határozza meg elbeszéléseinek bensőséges, közvetlen hangját, természetes ritmusát, ami háborzongatóan igazzá varázsolja akár a meg nem történt dolgok emlékeinek felidézését is, az olvasó magáénak érzi a helyi legendák életre kelésének varázsát ugyanúgy, mint a megjelenített pszichológiai helyzeteket [...]” (142. old. – *Kalendárium*)

„Rokon hangnemben kergetik egymást, akár egy fűgában, az egymást tükröző hangok Kontra irodalmi és legendákban gyökerező világában.” (144. old. – *Kalendárium*)

„A fantázia építi fel mindig az adott, pillanatnyi valóságot. Aztán manifesztálódik a világ minden részén.” (225. old. – *Angyalok regénye*)

„Ahogy da Vinci a fehér krétát használta fő keverékének az elrozsdásodó gubacstinta mellé, úgy Kontra Ferenc is, a mindennek a mindenkori negatívját próbálja elkészíteni.” (211. old. – *Angyalok regénye*)

Egy idézet Józsa Mártától: „Olyanná válni, mint a többiek, miközben nem vagyok olyan – Kontra Ferenc régi élménye.” (56. old. – *Wien a sínen túl*)

Arról, hogy létezik-e, illetve milyen formában a horvátországi magyar irodalom. „A kérdésre Kontra Ferenc egyértelműen válaszol: ilyen megfogalmazásban semmiképp. Viszont létezik egy térség, időben és térben behatárolható terület, Horvátország, amelyben volt és van magyar irodalom. Hogy ki és mi tartozik ebbe a fogalomkörbe, külön kérdés, inkább kötődésből eredeztethető, mint besorolásból.” (125. old. – *Horvátország magyar irodalma*)

„Vannak korok, amiket ép ésszel csak úgy lehet elviselni, ha visszalépünk a múltba.” (134. old. – *Idegen*)

„A régi emlékek betöltik a jelent.” (229. old. – *Angyalok regénye*)

„A léthelyzet kettőssége [...] az emberi kapcsolatokat is átértelmezi, [...] a határ az emberi kapcsolatokat is fokozatosan sorra kettészakítja.” (36. old. – *Gimnazisták*)

Kontra Ferenc szavaival: „A legfontosabb dolgokat a legnehezebb elmondani. ha ezekről beszélsz, nevetségesnek érzed magad, hiszen szavakba öntve összezsugorodnak. Amíg a fejedben vannak, határtalannak tűnnek, de kimondva jelentéktelenné válnak. [...] A legfontosabb dolgok túl közel lapulnak ahhoz a helyhez, ahol a lelked legféltettebb titkai vannak eltemetve [...]. És szerintem ez a legrosszabb. Amikor a titok nem miattad marad titok, hanem mert nincs, aki megértse.” (215. old. – *Angyalok regénye*)

Hitelesen hangzik Bori Imre Kosztolányi-idézete: „Aki ismeri az embereket s irgalom nélkül megrajzolja őket, az regényíró.” (25. old. – *A kastély kutyaí*)

„[...] minden könyv az előzőből következik.” (131. old. – *Idegen*)

„A *Gyilkosság a joghurt miatt* című könyv igazi elbeszélő műve. A líra, amely minden írásában jelen van, csak még sajátosabbá teszi, személyesebbé avatja az elbeszéléseket.” (202. old. – *Gyilkosság a joghurt miatt*)

Kontra Ferenc „időtálló prózát, művészetet teremt”. (202. old. – *Gyilkosság a joghurt miatt*)

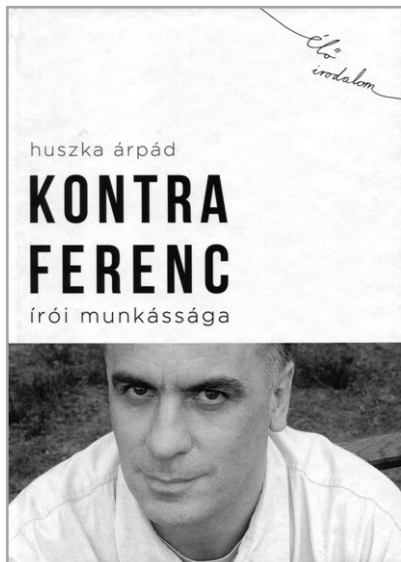
„Gyakran szóba kerül a dokumentáló próza, a valóságirodalom és fikció kérdése. Alapvetően nem az esemény megtörténtsége minősít egy szöveget, hanem az írás minősége [... valamint] a választás kérdése: hogy mit írni meg és melyik történetet írni meg, legyen az saját vagy mások története.” (193. old. – *Holtak országa*)

„[...] Kontra Ferenc prózája – posztmodernen innen és túl – a magyar prózanyelv legerősebb hagyományait felelevenítve, a történetmondás, az elbeszélés révén valahány filozofikus indíttatású műnél pontosabban beszél” – idézi a szerző Kőrösi Zoltán rádiós ismertetését. (182–183. old. – *Nagy a sátán birodalma*)

„Az igazi alkotás minden egyes öltése tartalmazza magát a megfejtést.” (215. old. – *Angyalok regénye*)

***

Számos kulcsmondatot emelhettem volna ki még Kontra Ferenc művészetét jellemezve – csakhogy azokat (mint a fenti sorban is néhányat – nem Huszka Árpád mondta, hanem kritikai reflexiók breviáriumát megalkotva és saját kommentárokkal ellátva: összegereblyézte. Mindenesetre igen nagy kedvet kaptam ahhoz, hogy végre Kontra Ferenc írásművészetével is megismerkedhessek, s próbáljak ellenállni, hogy Huszka Árpád olvasata és mások olvasatainak általa strukturált szintézise ne befolyásolják alapvetően az én olvasatomat.

Azt hiszem, ez nehezen fog menni: még ha részösszegzősről van is szó – Huszka Árpád műfajkereső monográfiája nélkülözhetetlen olvasmány lesz a Kontra Ferenc- recepcióban.

A COLDWELL ART KIADÓ 2016 VÉGÉN
INDÍTOTTA ÚTJÁRA AZ *ÉLŐ IRODALOM* CÍMŰ
SOROZATÁT, MELYBEN KORTÁRS ÍRÓK-KÖLTŐK
MONOGRÁFIÁIT JELENTETI MEG.
AZ ELSŐ HÁROM „RÉSZÖSSZEGZÉS KONTRA
FERENC, PÓSA ZOLTÁN ÉS CSONTOS JÁNOS
MUNKÁSSÁGÁT MUTATJA BE.

CSONTOS JÁNOS AZ EZREDVÁLTÓ „MAGYAR DANTE”

*Egy személyes könyvről***(Coldwell Kiadó, Budapest, 2016., 205 old. + 16 old. képmelléklet)*

Csontos János (1962, Ózd) József Attila-díjas költő, író alakja megkerülhetetlen a kortárs magyar szépirodalmi és publicisztikai életben. Nemcsak az új évezred – posztmodern önértelmező tradíciókat és hagyományos történetmesélést ötvöző – kánonteremtő regénye, az *Angyaldekameron*, hanem egész költői életműve miatt.

Poézisével Csontos János bizonyította, hogy a játék és a mítosz ugyanolyan közel áll egymáshoz, mint a végső lehetőségeivel variálható formakultusz és az eredeti létmódjait kutató identitás. Rájött, hogy par excellence parnaszista köntösbe is lehet bujtatni a közösségi felelősségvállalást, de arra is, ezt hogyan lehet. Megtapasztalta, hogy az egyéni küldetés a kollektív sorssal oly módon párhuzamos, mint a magyarság és a nemzetek fölötti humanitás; avagy a reneszánsz *studia humanitatis* elve az új évezred információs kultúrájában – a virtuális valóságokon keresztül – visszavezet a transzcendens létezés formáinak megismeréséig.

Talán a hitet is visszaadja, hogy a költészetnek nemcsak múltja van, de sms- és blog-jelene is; tudatosítja, hogy a Petőfi-féle XIX. század költőinek feladatát a XXI. század költőinek újra kell fogalmazniuk, így a jövő költői formáinak és lehetséges mondanivalóinak széles játékteret kínál.

Azokat a műfajokat, melyek valódi költői helytállást kívánnak (pl. szonett) egyszerre teszi a fizikai és metafizikai megismerés aranykulcsává, s azokat, amelyek üres formai reneszánsza az autentikus mondandó elhagyásához vezet (pl. a haiku és az időmérték vagy a rímes játék) végtelen virtuozitással alakítja spontán életjellé. „Elfelejtett” költők és nem felejthető versek közé épít föl új referenciális hidakat, s több új költői vállalkozásával bizonyítja, hogy József Attila, Kosztolányi és Babits vagy Balassi, Kőlcsey, Illyés és Nagy Gáspár nem valamilyen letűnt, távoli horizonton lapulnak, hanem egy, a miennel közös égöv alatt fénylenek mind.

* Csontos János monográfiáját én írtam meg 2016-ban, az itt olvasható ismertetőben ezért „működnek” a személyes elfogultságaim.

S ennek a játéktérnek „természetes” játékszere például az a vád, amely szerint a költők Csontos publicistának, az újságírók irodalmárnak tartják, így kettős számkivetettséget szánnak neki. Ez azonban az új évezredben nem releváns különbségtétel, ráadásul hamis: Csontos János írásművészete a publicisztikában és szépirodalomban, a kettő házasságában az egykori példákat (Kosztolányit, Márait, Németh Lászlót és másokat) idézi – ha nem is tartalomban, de mértékben és értékben igen.

Három évtizeddel ezelőtt indult publicista karrierje, és vele párhuzamosan bontakozott ki az irodalmári pályafutása. Noha nemcsak kulturális és irodalmi fórumokat alapított és gondozott, hanem közéleti orgánumoknál, illetve a mozgóképes műfajokban is kipróbálta magát, költői létmódjáról soha nem volt hajlandó lemondani. Több mint tíz verseskötetet jelentetett meg – *Szonettregényével* máig nehezen tud mit kezdeni a kortárs irodalomtörténet-írásunk, ezért itt ezt a hiányt is pótolni kívánjuk csakúgy, mint szerény kísérletet tenni annak tisztázására, hogy hol van a helye Csontos szépírói életművében a publicisztikának, egyáltalán: hol van a helye a szépíró és közéletitárca-író költőnek a magyar irodalomban.

Több mint húsz önálló publicisztikai kötet, könyvszerkesztés, öt színházi, illetve színpadi produkció, ismeretterjesztő (építészeti) filmsorozatok hosszú sora, másfélszáz adás az építészeti magazinokból, mintegy félszáz egyéb dokumentumfilm – követni is nehezen lehet a kiterelődő életművet. S szinte mindegyik területen elismerték a munkásságát – noha a szépírói pályáján kétségkívül kiemelkedik a 2015-ben megkapott József Attila-díj. Újságírói tevékenységéért Pethő Tibor-emlékérmét (1999), Szellemi Honvédelemért díjat (2004), Csengery Antal-díjat (2013) és Bertha Bulcsu-emlékdíjat (2013) kapott. A filmes munkásság jutalma pedig a Kós Károly-díj (2009; építészeti filmezésért), a Dercsényi Dezső-díj (2009; örökségvédelmi filmezésért), s megkapta a Magyar Urbanisztikáért-díjat (2011), illetve az Eziüst Ácsceruzát (Csontos Györgyivel, 2011). Irodalmi munkásságának elismerése még a 2011-es Quasimodo-különdíj, s 2015-ben kapta meg a Tokaji Íróklub Kishordó-díját.

***

A könyvben Csontos János, az író, költő és publicista, szerkesztő életével és művével ismerkedünk meg, ám nem a biográfia, hanem szándékaink szerint az *oeuvre* kerül a középpontba. Természetesen – ha részösszegzésről van is szó – egy egész Élet rajzoldóik ki a Műből, Csontos ugyanis – a szó egyszerre klasszikus és késő-modern értelmében – az önéletíró alkotók közé tartozik.

Rendhagyó önéletírásának fókuszában az identitás található, mely tulajdonképpen sem az egyéni, sem a kollektív szerepvállalás oldaláról nem közelíthető meg maradéktalanul, ugyanis az ő azonosságának lényege a közvetítés. Igen divatos megoldás volna, ha a medialitás felől értelmeznénk a Csontos-életművet (egyébként ez nem lehetetlen). Viszont megkockáztatjuk, hogy nagyrészt ebben a formában is a medialitás, tehát a közvetítettség-élmény, az értelmező variációs lehetőség, az írás mint *világolvasat* (világ és olvasat) kerül a Mű origójába – értsd: Csontos János (írói) élete maga is folyamatos világértelmezés, mint ilyen, minden egyes mozzanata valamilyen sajátos genézisélményt hordoz magában.

Másrészt a Csontos János-i életmű mélyén ott rejlő angyali szerep is kiteljesedik. – Csakhogy ez az angyal nem Isten és az emberek között közvetít (nem kap igazán prófétai értelmet sem az alteregó; nem arkangyal, nem Kerub), hanem az elrendeltetések és beváltható lehetőségek, saját múltunk és jövőnk vagy az énünk két oldala (a megélt és megálmodott élet) között alkot hidat. Kiderül, hogy Csontos angyala – mivel bár visszatekint, ám mindig előre vezet – elsősorban a folyamatos jelent testesíti meg, ezért egyetlen genézisélmény sem múlt idejű. Az angyal folyamatosan újratерemti a valóságot (ennyiben tehát posztmodern angyal), így nem véletlen az sem, hogy a monográfiákban megbomlik a hagyományos kronológiai rend. Csontos János életművének bemutatásához legutóbb nyomtatásban megjelent nagy munkája, a tervezett trilógia „oltárszárnya, az *Angyaldekameron* ad keretet (mint kiderül: végül kronológiai keretet is).

Igyekszünk rávilágítani a regény kortárs magyar prózairodalomban vállalt szerepére; értekezünk arról, hogy Csontos János valóban manierista művész-e; és ez a túlvilági utas hogyan viselkedhet egy, a XXI. században újrászülető, dantei karakterrel fölvértezett író karneváli maszkjában.

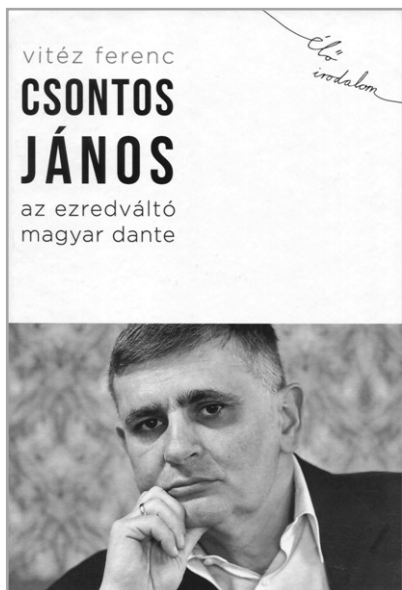
***Angyaldekameron* – Dante nyomában**

Az *Angyaldekameron* – a már régebben tervezett és két és fél éven át írt nagyregény, egy trilógia első darabja, úgynevezett „oltárszárnya” – a 2015-ös könyvhétre jelent meg. Három hónappal korábban kapta meg a József Attila-díjat költői életművéért. Talán úgy illene, hogy a pályarajzot a költői biográfia erővonalai irányítsák, ám rendhagyó módon a korábban Csontos János lírai és publicisztikai „elbeszéléseit” kevésbé jellemző, regényben újratерemtett univerzum által felkínált keretek között kívánunk közelíteni az élet és mű

kérdéseire. Pedig az *Angyaldekameron* jelentőségét a kritika az első hónapokban szinte nem is méltatta, megjelenéséről alig vett tudomást. Ez alól jelentett üde kivételt Pósa Zoltán, aki *Angelusi színjáték* címmel mutatta be a művet, s míg a Csontos-regényt igyekezett elhelyezni a modern prózaepikai törekvések között, felhívta a figyelmet az olyan ellentmondásokra is, amelyek a máig folyó kánonharcot jellemzik.

Arra is rámutatott, hogy sajnos, az erőviszonyok még mindig kiegyenlítetlenek. „Az újabb kori, hazánkban tévesen posztmodernnek titulált üzenetmentes nagyepikai alkotások egyszerre tagadják meg a transzcendencia, az üzenet és a társadalomkritika létfontosságú misszióját. A posztmodernnek kinevezett hazai írók nem kívánják meghatározni az ember helyét sem az Istentől teremtett világegyetemben, sem a földi világban. Lemondanak a művészet örökös és megkerülhetetlen szerepéről: emberi küldetésünk szentségének és jelenlétünk méltóságának meghatározásáról. Ezt az értéktagadó magatartást a hetvenes évek elején mértékadónak kikiáltott literátorok kinevezték újfajta kánonnak, ami nagyon is a kedvére való volt a hanyatlásában is szívós kádári diktatúrának és a diktatúrát túlélő neoliberalizmusnak. [...] A hamis, visszaszorulóban lévő, de még ma is erőteljesen jelenlévő kánonon kívül rekedtek a teljesség igényével megrajzolt, a valóságot mítoszi szintre emelően egyetemes érvényű mitológikus nagyprózával vezérlik vissza az olvasót a valódi irodalomba, amelyből végre konkrétan is meg lehet tudni, hogyan is éltünk a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évektől mindmáig” – írja róla Pósa Zoltán.

A szerző itt (Jókai Anna nagyregényei mellett) Mezey Katalin mitizáló-realista műveit, Oláh János *Közel* c. nagyregényét, Temesi Ferenc nagyepikai alkotásait, Majoros Sándor és Kontra Ferenc, Nagy Zoltán Mihály műveit idézte példaként (Oláh János egy korábbi, a hasonló törekvéseket feltáró írói névsorában szerepel Pósa Zoltán neve is). Most pedig e korántsem jelentéktelen sort egészítjük ki

Csontos János *Angyaldekameron* című regényével, amely egyszerre mítoszalkotó, ugyanakkor ragaszkodik az életanyag realista bemutatásához; a Kárpát-medencei sorsba ágyazottságról, benne a profán mindennapokról és szent küldetésekkel mit sem törődő, hétköznapi érdekek kusza szövevényéről a szakralitás és irónia egyedi ötvözetével rajzol fel nagy ívű pannót.

A *Magyar Napló* 2015. októberi számában megjelent műismertetés alaphangja szerint Pósa támogatná Alföldy Jenő minősítését, miszerint Csontos „manierista” művész volna, értve alatta, hogy a forma és az autentikus nyelvi köntös kiemelt szerepet játszik nála. Úgy véljük azonban (s ezt a meggyőződést az író ellentétes utalásai sem ingatják meg különösebben), hogy Csontos nem manierista, csupán a regényminta az. A manierizmus ugyanis a késő reneszánsz és barokk korstílusok közötti átmenetként éppen a kiüresedő formát jelentette, ami annak eredménye volt, hogy az új tartalom még nem találta meg a neki megfelelő új formát, az új mondanivaló szétfeszítette a régi kereteket, bizonyos inkongruenciát eredményezve a tartalom és annak köntöse között. (A képzőművészetben Greco és a kései Tiziano vagy Tintoretto voltak a formát és a személyiséget egyként feszítő, drámai hatásokra törekvő, de színpadszerű, mesterkéltnél módor jeles képviselői. S a ’modor’ vagy ’modorosság’ kifejezés is a manierizmusból származik, amely ugyan elismeri a kézügyességet, a művet mégsem az esztétikum minősíti, inkább a „csináltság” árnya lebegi körül.)

Noha valóban jellemezheti a manierista stílust is a monumentális formaigény, s érzékelhető benne a nyelv (mint komplex kifejezési struktúra) megújítási szándéka, Csontost nem soroljuk a manieristák, de még a manierizmusból – mint a monumentalitást és színpadszerűséget fokozva, a nyelvi sokszínűséget célozva és a barokk felé mutató körmondatokat idézve – sokat merítő, nyelvi, formai és témareferenciák hálójával dolgozó posztmodernnek közé sem.

Igaz, hogy a manierizmus csábítását Csontos is érzi. A regény egyik fejezetben (*A Zeller-levél*) nemcsak arra figyelmezteti magát, hogy a hírlapíróként elvállalt, izgalmasságnak tűnő, de a nagy Feladattól távol tartó munkák hátráltatják az élethivatás beteljesítését, hanem arra is, hogy a rutin modort teremt: „a mondatok úgyszólván megírják magukat; de te könnyen eltévedhetsz a formára nyesett bokrok között kanyargó sétányokon. Édeske időről időre a minőség forradalmát kéri számon rajtad, s bár a lukánuszi revolúciós tan szerint a mennyiség idővel óhatatlanul minőségre csap át, minden nap az

újrakezdése: mint amikor hatévesen az első rímeket faragod”. (*Angyaldekameron*, 521. old.)

Csontos bátran alkalmazza a manierista mintát és a posztmodern eszközöket is (kronológiai és tematikai asszociációival idő- és térdimenziókat, biográfiai tényeket, műveltségi tereumokat köt össze), azonban sokkal inkább egy klasszikus mintázat szerint berendezett, új típusú – a késő modern mediális művészet közegébe ágyazott – neoreneszánsz alkotást hozott létre. Az *Angyaldekameron* egyrészt visszautal Boccaccio művére, vele pedig a történetmondás, a valóság fikciós újratemtése, a társadalmi közeg (politika) és személyes ösztön (erotika) párhuzamaira, az „angyalság” révén ugyanakkor a médiumszerep (a hírvivés, üzenetközvetítés) lesz a hangsúlyos, és az identitáskonstrukció divatos formáival szemben azonosítható egy archaikus szerep felvétele (ami persze ugyanúgy része az identitáskonstrukciónak). Nem beszélve arról, hogy ott lebegett előtte a dantei nagy mű, az *Isteni színjáték* (Pósa ezért címkézte a regényt *Angelusi színjátékként*): s a Pokol, Purgatórium és Paradicsom hármasszínhelye itt is szerepel a kompozíciós tervben, viszont az már a triptichon első részét olvasva látszik, hogy a szereplők egyúttal szerepváltás is átestek az elmúlt évszázadok során – a pokoljárás az angyal végzi.

Hasonló szerepváltás történt egyébként a képzőművészetben, az üdvtörténeti jelentőségű *Angyali üdvözlés* ábrázolásakor. Az angyal a mindenkori, jellemző médiumtípusokhoz alkalmazkodik (a kezében tartott, kódexre aszociáló szövegszalagtól s a társadalmilag is meghatározott szimbólumoktól kezdve az emancipálódó nővé váláson keresztül odáig, hogy az angyal nem az édeni múltból, a bűnből való megváltást előlegezve érkezik, hanem egyenesen a tévé képernyőjéből), s Mária az adott kornak az eszményi nőalakmintája.

A nagyregény-koncepció modellje és előképe, Dante korszerűtlen is lehet a mai olvasó számára, az elbeszélés esztétikuma ugyanis nem volt olyan fontos számára, mint a teológiai igazságok rögzítése, sőt a középkori tudat szinte minden részében meghaladottá vált, Csontos azonban lenyűgözte a kompozíció monumentalitása és a világ-egész kifejezésének a lehetősége. A szépség a renddel egyenlő, mely az Isten által teremtett világban csak töredékesen érzékelhető, azonban a halhatatlan lélek képes lehet arra, hogy a metafizikai létezésben feltároló újabb szépségeket-igazságokat is megismerje.

Csontos angyali éneke (a halhatatlan költőlélek) a megismerésnek azt a rendhagyó módját választja, hogy újratertemti a valóságot, ezzel természetesen a saját múltját is újraolvasva értelmezi. Ehhez választja a boccacciói dekameronformát, maradva az itáliai reneszánsz kor és szemlélet allegorikus kereté-

nél, Dantét ily módon is „kiszabadítva az időből”. De még a hermeneutika és szimbolizmus, a szerző-főszereplő vagy a narratíva módja is párhuzamba állítható a dantei kísérlettel, és a „rend poétikája”, a nominalizmus és a szimbolikus megismerés sem áll távol az *Isteni színjáték* értelmezési mezőjétől. Ugyan Dante az „általános embert” állítja a középpontba, így a túlvilági utas minden helyen és korban jelen van, a legszemélyesebb vallomásokot olvassuk Dantéra vonatkozóan. Csakúgy, mint Csontos Jánosnál, aki múlt idő nélkül, második személyben szól – önmagáról.

A publicista (közéleti-író) és költő Csontos Jánosnak jó előkép a politikus és költő Dante abból a szempontból is, hogy mintegy a *homo politicus* és a *homo aestheticus* karakterét ötvözi a *homo moralis* egzisztenciájában. Kritikusai szerint Dante mindegyik tevékenységét „a szépség és tökéletes rend szent mértéke” határozta meg – s Csontos szintén a „tökéletes rend” szellemében törekszik a szépség irodalmi megjelenítésére, melynek a legfontosabb létkerete a nyelvi tér. A szakrális és fikciós tér Danténél és Csontosnál is szintetizálódik – Pál József monográfiája szerint Dante a „Pokol hajótörött-jéből” az „emberiség mérnökévé” küzd föl magát. Nem tűzött ki kisebb célt maga elé Csontos János sem.

S ha már a dantei párhuzamokat kerestük – a kötet cím talán túlzónak tűnő titulását asszociációs alapként gondolva, ki kell emelnünk még az *An-Dante* című verset. A klasszikus formák bővületében születtek Csontos János tercínái – nemcsak a reneszánsz költőeszményt izmosítva tovább az ezredvégen, hanem olyan egzisztenciális kérdéseket szövegeztetve meg, mint az étellel (és szerelemmel) hadakozó túlvilágra készülődést. Dante (*Divina commedia*-jában rögzített) vízióit az európai és magyar irodalomban tematikai és vers-tani szempontból is számos alkotó tekintette hivatkozási alapnak. A kortárs magyar irodalomból idézhetjük mások közt Baranyi Ferenc, Rónay György, Lakatos István, Képes Géza és mások példáit. Szepes Erika szerint „hiába álcazza álarcos verssé költeményét Csontos János [...], kis változtatással követi Dantét. A szakozatlanul írt tercina-sorozat szabályos tercina-rímekkel látja el, s a hosszú útra készülődés témája is ismerős.” Ráadásul a vers címe is szó-játéknak fogható fel: *An-Dante* – melynek zenei jelentését ismerjük (andante: lépve, lépésben, mérsékelt ütemű, lassú zene).

Csontos János sokat utazik – filmes vállalásai és építészeti dokumentációs munkája miatt. Az utazás megismerés – az utazás: az élet. A Nagy Riport. Csontost nem hagyja érintetlenül semmi: amit lát és hall, amit érez és tapint – az mind-mind költeménnyé, irodalomná, tárcává és filmmé válik. Abszolút

(de kritikusan és alkotó módon) befogadó: minden élményt magába épít, mindenre reflektál, és nem hagyja semmi érintetlenül.

Igazi reneszánsz ember: számára minden kaland, a megismerés és a megértés kalandja. A kaland pedig – à la Apollinaire – mindig társul a renddel, a régi és az új modern pörpatvarából születik meg az új norma. S ha kánonalakító a szándék, úgy figyelni kell a (Stendhal szerinti) klasszikus és romantikus dialektikus harmóniájára is. Vajon mi ad, mi szab keretet Csontos számára, miként törekszik a rendre? – Ő maga így vallott erről: „Minden kaland akkor válik igazán létezővé, ha lekerekített, ha formát kap. Babits az írta: a gazda bekeríti házát. Én olyan gazda vagyok, aki mindig hozzákerít egy kicsit a birtokhoz. Azt aztán gondozni próbálja: irtja benne a kórót, nyírja a gyepet. De nem állítanám, hogy érintetlenül hagy az a határtalan vad legelő, ami a kerítésen túl hullámszik.”

Feltehetjük persze azt a kérdést is, hogy vajon miért van szüksége Csontosnak arra, hogy életművét folyamatos referenciális viszonyba helyezze a klasszikus és a kortárs irodalmi közeggel? Véleményem szerint Csontos János bátor, nagy, jelentős dolgokat mond ki, melyek súlya előtt olykor maga is megtorpan, és igyekszik a kimondás jelentőségét például azzal tompítani, hogy a reneszánsz és barokk, vagy a klasszicista és romantikus, a XX. századi modern és avantgárd elődök köntösébe bújtatva, a játék és a parafrázis álcája mögé rejtőzve – mintegy „mellékesen” – váltaná meg a világot a költészetével. Ez a „mellékes” jelleg ugyanúgy felidézi Márai szellemi magasabb rendűségét, mint ahogy visszautal Móricz szorongásaira, vagy elzarándokoltat Krúdy valóságát álmódó – a valóságot az irodalommal szintetizáló – kultikus helyeihez, postakocsis és álombeli poroszkálásait követve.

Némi sajnálattal érzékeljük, hogy Csontos tudatában van költői – vagy poézis-technikai – sokrétűségének, mivel azonban már megalkotta egyrészt a *Szonettregényt*, másrészt megfelelt – illetve verseivel ráfelelt – a XX. századi magyar líra legnagyobb kihívásaira (talán még Ady várna rá), a költői megújulása éppen hogy nem a költészettől, hanem a prózairodalomtól várható. (Talán a gyermekversek világa jelenthet új költői létélményt számára majdan, ezzel azonban a nagyapai egzisztenciát kell kivárnia – akár a tárcában például Móra Ferencnél vagy a költészetben Kiss Benedeknél: az unoka frissíti fel azt a filozofikus játékosságot, mely a bölcs élettapasztalattal egyetemben varázsolja a költőt vissza a gyermekkorba.)

Készül regény-triptichonjának második része, s ami ideje és energiája (nemkülönben versebe illő mondanivalója) marad, az részben az alkalmi

költemények, illetve a publicisztika költői inspirációinak és a széppróza líraian átemelt, asszociatív betéteinek gazdagságát fogja szolgálni. Nem feledkezve meg persze arról sem, hogy a *Napregény* dantei istenkísértése eleve olyan költői génuszt igényel, amely megfellebbezhetetlen módon egyedülálló íróvá teszi Csontos Jánost a XX–XXI. század magyar irodalmában.

FENTEBB SZERKESZTETT
RÉSZLETEKET KOMPO-
NÁLTAM EGYBE A CSON-
TOS JÁNOSRÓL
2016-BAN ÍROTT,
AZ ISMERTETŐÉVEL
MEGEGYEZŐ CÍMMEL
MEGJELENT KÖNYVBŐL.

A FELVÉTEL A KÖNYV-
BEMUTATÓN KÉSZÜLT,
A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
SZÉKHÁZÁBAN
(2017. 12. 1-JÉN)

GÁSPÁR FERENC: PÓSA ZOLTÁN, AKINEK NYITOTT KÖNYV AZ ÉLETE

Az örökifjú (az idén 69 éves) Pósa Zoltánról, „a műfaji sokszínűség nagymesteréről” szól Gáspár Ferenc monográfiája. A József Attila-díjas költő és író regényeiben több alteregóban van jelen, s meghatározó élménye nemcsak a (számos versében megénekel) feleség felszabadító mámora, de a (sokak által puhának vagy langyosnak titulált) Kádár-kori diktatúra fojtogató érzése is.

(A könyvet a következő számban részletesen ismertetem.)

MÁGER ÁGNES ALKOTÓRÉTEGEKET ÖSSZEGZŐ MŰVÉSZETE

Előttem van Mager Ágnes szép albuma: 2015 májusában jelent meg a Miskolci Galéria kiadásában, kiállítása alkalmából. Grafikák és festmények, majd betekintést kínál a Kondor Béla-, Múzsá- és Nívódíjas művész szakrális munkáiba is a könyv. A szövegek között ars poeticája, a művészettörténetek méltatásai, Jókai Anna sorai olvashatók. Jókai Anna a miskolci tárlaton úgy jellemezte műveit, hogy azokon „életre kel a szellemi-lelki festészet”.

Munkássága „változatosságában is egységes, összetartó ereje *szellemiségében* rejlik”. Mintegy félszáz képét mutatta be, melyek fele visszatekintés – 1971-től állít ki rendszeresen –, a másik része a megelőző két esztendő termése. Kísérletet tett arra, hogy az elvont figurális, illetve az elvont absztrakt képeket miként lehet a figurális kompozíciókkal összhangba hozni.

S itt olvasható Pilinszky János kézírása: *„Dante na 'Conxypanban lehetne Mager Ágnes helyet, időt és jelentést több szinten próbára tevő sorozatának címe. Épp ezért nem annyira a pokolról – mennyről – purgatóriumról beszél, hanem inkább a bűnről, vagy még inkább a megkísértésről, egyfajta bűnön-*

innyi és bűnön-túli bűnbeesésről, ahogy azt Na 'Conxypan polgárainak kell megélniük sajátos üdvözültségükben és kárhozatukban.”

Ars poeticájában Mager Ágnes úgy fogalmaz, hogy a művész önfeledten „játszik”. Vallja, hogy az öncélúság kizárja a világról való egyetemes gondolkodást, és még a legkísérletezőbb művészetnek is morális felelőssége van. „Csak így lehet beszédes, lélektől-lélelig.”

Dobrik István művészettörténész szerint a 20. század második fele gazdag miskolci képzőművészetének különleges értéke Máger Ágnes munkássága. Alkotópályáját „a képzőművészet, zene, színház, irodalom szinte egyenrangú érintettséggel formálta. [...] a világról s benne az emberről gondolkodó művészi attitűdjét át- meg átszővi mindezen dolgok szellemi transzpareniciája. A ráció és az emóció koronként és alkotónként állandóan változó aránya és viszonya [...] az anyagi világ, a természet és a transzcendencia pólusai között értelmes egyensúlyt kereső alkotói magatartást tükröz. [...] Az erkölcsi-szakmai tradíció tisztelete sugárzik át művein is: panteisztikus tájképein, zenét, színházi karaktereket idéző táblaképein, könnyed vázlatain, a bibliai jelenetek figyelmező drámáiban. Több, a groteszk erejére is építő munkájában szellemes, de könnyörtelen parabola tükröt állít az emberi gyarlóságnak, butaságnak és nagyravágyásnak. [...] Feloldást vagy éppen ítéletet hozó szárnyas angyalai, a mesék mélyen fészkelő igazságokat felidéző, óriássá is változó koboldjai, szférikus fényekben fürdő biblikus látomásai, a mítoszok legendás hősei, mind az emberi lélek heroikus küzdelmét, esendőségét, szépségét apologizálják.”

MÁGER ÁGNES MŰVEIBŐL

JOBBRA: BUKOTT ANGYALOK;
AZ ELŐZŐ LAPON: TÁNC (FENT);
1848 – FÁKLYA (BALRA LENT)

IDŐLÁMPA – NAGYBÁNYÁTÓL PICASSÓIG

Szakolczay Lajos új könyveiről

(Nagybányától Picassóig. Válogatott művészeti írások. Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Bp., 2015., 999 old.; Időlámpa. Összegyűjtött művészeti írások 2011–2013., Ráció Kiadó, Bp., 2016., 426 ol.)

Az időlámpa egy olyan szerkezet, amelynek a működéséről azért nem tudunk eddig semmit, mert magát a szerkezetet sem ismertük. Azt gondoltuk, hogy az idő felosztható múltra, jelenre és jövőre, ebben pedig (ugye) semmilyen helye nem lehet a fénynek – amelynek sem múltja, sem jövője nincs, mert csak jelene van –, eredjen bár az a napból, vagy legyen szó mesterséges fényről; legfőkébb a megvilágításnak tulajdonítottunk funkciót. A múlt homályából előkeresgélünk a zseblámpánkkal vagy a padláscserepek között átszűrődő poros levegőremegésben valamit, amiről úgy hisszük, hogy fontos lehet, fölemeljük, feltartjuk a fénybe – ha szerencsénk van, akár egy régi lámpást is találhatunk, amelyben aztán beteljesedik legalább egy kívánságunk. Néha egy bevillanó fénysugár eszünkbe juttathatja a jövőt is: az „egyenesen át” vár reánk valamilyen hideg-forró fény.

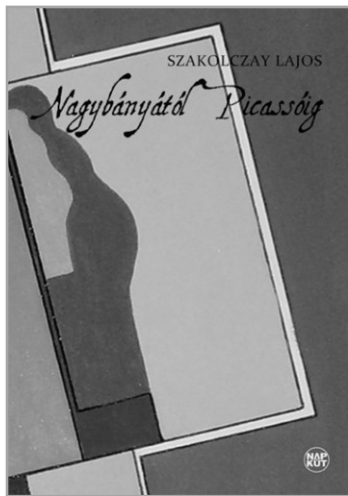
A megvilágítás már nem a véletlen műve, oda kiváló szcenikus kell, aki ismeri a dramaturgia szabályait, aki egyszerre képes a szövegben és a színben gondolkodni, egyszerre látja a mozgást és az aktust, ismeri az okokat és a következményeket. A megvilágítás pedig egyúttal értelmezés is, nyitottá tesz mindent, amit lezártnak vagy befejezettnek hittünk. A megvilágítás (értelmezés) nyomán tudatosul: mit emelek ki, és mit hagyok árnyékban; mit nem veszek észre (vagy nem akarom, hogy mások észrevegyék); hol szeretnék elidőzni a fényvel (mintegy meghosszabbítani a jelent, a pillanatot); hová irányítom a néző figyelmét. (Ez utóbbi pedig már nem pusztán olvasat, hanem olvastatás, azaz: kritika is – vagy ahogyan Szakolczay fogalmaz: „olvasópróba”). Amikor egy szcenikus dolgozik a fényvel, számára a fénynek (a megvilágításnak) már nemcsak jelene van, hanem múltja és jövője is: tudja, mi volt a homályban, és mi történik akkor, amikor arra bizonyos dologra irányul a reflektor; és tudja, hogy a következő cselekvés miként változik pusztán attól drámai aktussá, hogy oda irányul a fény.

Nos, Szakolczay Lajos, a Széchenyi- és József Attila–, Arany János- és Tamási Áron-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével is kitüntetett irodalmár, kritikus és kultúra-mindenes, egyszerre „szcenikus” és

értő-olvasó néző, megalkotta számunkra ezt az időlámpát, tudatosította a megvilágítás jelentőségét. Legújabb kötete, a 2011–2013 közötti összegyűjtött írásait tartalmazó *Időlámpa* legalábbis ezt üzeni nekünk, s a Kárpát-medence összes kulturális és művészeti stadionját képes bevilágítani a több mint 400 oldalon megjelenő mintegy 160 írásával. S ha figyelembe vesszük, hogy mindössze három esztendő terméséről van szó, és ha felrajzoljuk a térképre az általa bejárt helyszíneket – Péctől Debrecenig, Győrtől Békésig, Soprontól Kecskemétig, Béctől a Délvidékig, Keszthelytől Hódmezővásárhelyig, Losonctól Szekszárdig, Szentendrétől Hajdúböszörményig, Lakitelektől Erdélyig, Budapesttől Kárpátaljáig –, csak csodálkozunk. Hogyan utazhatta be a hetvenes éveket taposó (2016-ban 75 éves) Szokolczay Lajos az egész nagy országot úgy, hogy szinte hetente máshol tűnt föl, hétről-hétre új megnyitóra készült – hiszen a kötetben közölt írások legnagyobb része az általa tartott képzőművészeti megnyitók szerkesztett változatai.

***

S utazása *Nagybányától Picassóig* tart, mint ahogy előző, 2015-ben a Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó gondozásában megjelent, válogatott művészeti írásait tartalmazó, mintegy ezeroldalas, „terjedelmében és horizontjában is impozáns”, két és fél évtized képzőművészeti írásait egybefogó kötetének címe sugallja. (Már a kötet címe is „elárul valamit abból az irányzatokon túlmutató szellemi készenlétből, amely a szerzőt jellemzi. Aki jobbára a magyar művészettel foglalkozik behatóan – azon belül is a kortárs művészettel –, de ki-kitekint némely külföldi alkotóra, és az egyetemes művészet nagyjainak életútjára, eredményeire is” – olvasható a fülszöveg ajánlásában.) A Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója, E. Csorba Csilla szerint a mi írónk maga is „intézménynek” tekinthető, afféle örökmozgó intézménynek, hiszen ő a magyar kultúra „szárguló követe” – Szokolczaynak szinte állandóan mozgásban kell lennie, hogy ilyen, nemcsak tematikájában, hanem földrajzilag is szerteágazó áttekintést tudjon adni művészetünkről, a képzőművészettől a fotóig, a színháztól a

zenéig. Ehhez kapcsolódik Bertha Zoltán irodalomtörténész véleménye, mely szerint Szakolczay Lajos „valódi polihisztor, kisebbségi előadó, olyan, aki összemzeti kritikusként számít”, s igazán sokat tett a magyar irodalom összehangoltságáért. Ködöböcz Gábor irodalomtörténész pedig a 75. születésnapjára portréban úgy fogalmaz, a „gyarmatügyi előadó”, a „szellem mindenese” „az egyetemes magyar kultúra peregrinus lelkületű apostolaként sajátította el a költői lakozás képességét”, s szerinte is olyan reneszánsz típusú személyiség Szakolczay, aki „hihetetlenül sokirányú érdeklődésével, irigylésre méltóan komplex érzékenységformáival és sokféle affinitást ötvöző integratív szemléletmódjával összetéveszthetetlenül egyéni és példaszerűen eredeti irodalom- és művészetkritikus”.

Szakolczay *Nagybányától Picassóig* című munkájának is ott van a helye a legfontosabb kortárs művészetkritikai könyvek között: számos jelentős – ám nem feltétlenül a rangján kanonizált vagy „favorizált” – huszadik századi magyar alkotó szerepel benne, akiről van fontos mondanivalója. (Csak néhány név a sok közül: Aknay János, Illés Árpád, Kohán György, Kondor Béla, Korniss Dezső, Korniss Péter, Mattis Teutsch János, Muzsnay Ákos, Németh János, Prokop Péter, Schéner Mihály, Somogyi György, Sulyok Gabriella, Szalay Lajos, Szőnyi István, Tóth Menyhért. Kiemelten foglalkozik a stílusirányzatot teremtő vagy normaképző csoportokkal: Magyar Elektrografikai Társaság, Magyar Keramikusok Társasága, Magyar Plakát Társaság, Patak Csoport, Soproni Képes Céh, Szentendrei Műhely, Vajda Lajos Stúdió stb.)

A nyolc nagy fejezet egyike (*Vonalkód*) az irodalom és képzőművészet kapcsolódási pontjait tárja föl néhány portré segítségével, közte Nagy Lászlóról mint képzőművészről vagy Kányádi Sándor *Függőleges lovak* című (1968-as) verseskötetének grafikai újragondolásáról szólva. De itt szerepel írása a művészkönyvekről és színházplakátokról, Muzsnay József Attila-adaptációjáról. Külön részfejezeteket kaptak a szobrok/szobrások, keramikusok és textilművészek, a fotográfiai portrék és elemzések. A kötetzáró fejezet két nagyobb tanulmánya egyszerre kortárs nemzeti művészet- és művelődéstörténeti összegzés: *Hit, erkölcs, magyarság* címmel vizsgálja a szerző a kortárs magyar irodalom és művészet mértékadó vonulatait, a Kányáditól kölcsönzött *Valaki jár a fák hegyén* címmel pedig a szakralitás kérdéskörét járja körbe a kortárs magyar művészetben.

Ez utóbbi esszé bevezető (megválaszolhatatlan) kérdéssorát érdemes külön is idézni: „Isteni, égi, vagy csak annak sugallata? A megváltás reményét hordozó, bűneinktől megfosztó, a személyt és a sorsot – főképpen a kisebbségi

létben szenvedőt – kegyelemben részesítő ajándék? Szentséges, írásban, képben, szoborban, zenében *mondott* szózat? Világírányító erő, még a keservek hatalmát nyögőnek is fölszabadító példa? Örökös keresés, a magunkra – és az Istenre – való találás boldogságos gyötrelme? Kozmoszi éhség vagy a föltámadás előtti – mert ég s föld a jászol –riadt pillanat?” – Akárhogyan is van, már pusztán e kérdésekből is látszik, hogy megfogalmazzuk nem a szakkönyvek mögé bújó ítéssz, hanem maga is alkotó ember: költői vénájú és térben-időben, színben és vonalban messze- és mélyre látó, irodalmi értékű esszéket teremtő ember.

„Egy dióhéjba beleszorítani a végtelent, botor próbálkozás” – olvasom az esszé utolsó mondatát. S valahogy én is így vagyok ezzel a dióhéjnyi recenzióval: lehetetlen beleszorítani a Szakolczay Lajos által megnyitott végtelent.

***

Mégis ki kell emelni – akár a huszonöt év válogatott termését, akár a Ráció Kiadó gondozásában napvilágot látott, három esztendő művészeti írásait összegyűjtő kötetet szemlélve –, hogy Szakolczay soha nem általánosságokban beszél. Nem a sokszor idézett művészi igazságokat aktualizálja egy-egy alkalmi produkcióra, hanem olyan keresztmetszetet kínál, amelyet a távlatos megállapítások, a mélybe hatoló olvasatok és a mikro-elemzések egyaránt hitelesítenek, észrevételeit az egyedi teszi időben is szélesebbé és mélyebbé. Sőt, nem is csak az egyéni alkotók produkcióival foglalkozik, hanem föltárja a hagyományba ágyazottság vagy éppen a couleur local, a mediális megszólításokkal küzdő késő-modern művészet és az egzisztenciális – létezőközpontú – válaszkényszerek sajátosságait és egymáshoz való viszonyát.

SAKOLCZAY LAJOS

IDŐLÁMPA

Összegyűjtött művészeti írások
2 0 1 1 – 2 0 1 3

AZ IDŐLÁMPA BORÍTÓJÁN
LOVÁSZ ERZSÉBET FESTMÉNYE LÁTHATÓ

Az egyént és a csoportot (önálló alkotót és művészeti társulásokat) egyaránt vizsgálja, de még a Hauser-féle művészetszociológiai tételeknek is érvényt szerez, a művészetközvetítő intézmények szerepét értelmezve. Nem véletlenül hívják Szakolczayt hetente egy-egy kiállítás megnyitására, a művészek és a galériák ugyanis tudják, hogy megfellebbezhetetlen tudás (tehát igen komoly munka) van minden egyes mondat mögött.

Szakolczay Lajos időlámpája bevilágítja egész Magyarországot. Persze, ez túlzásnak tűnik, s mi is korrigáljuk tételünket: csak azokat érinti meg, akik érzékenyek a fényre. S az sem véletlen, hogy a fénynek (úgy is mint szakralitásnak, Teremtőhöz tartozásnak) általában kiemelt szerepe van az értelmező olvasatokban, s lámpáshordozónk ezért nem is vállal el olyan feladatot, ahol nem volna esélye arra, hogy fölfedezze a fényt, amelyből a saját lámpája is táplálkozik.

Szakrális természetéről ír (Gadányi Jenő grafikái apropóján), de az „életbőség” (Raffay István műveinél) vagy a „színgazdag életerő” és az „expresszionista láz” (Simonyi Ernőnél) szintén a túlárado energia titkát vetíti elénk. Prokop Péter „világot vallató nyughatatlansága” mögött egyszerre sejlik föl a portré és a korrajz – Prokop művészetéről *A teremtő szeretet világossága* címmel is mélyreható értelmezést kapunk tőle a festő halálának 10. Évfordulóján. Kisser Márta műveinek bemutatásánál pedig a csend és a fény (találkozásának) költői erejéről ír, mely ugyanúgy megjelenik a Nap és a Hold viszonyában (üzenetében), mint a spirituális szépség viselkedésében. A szakralitás identitáskonstruáló szerepére utal (Molnár Lászlónál), majd a föld és ég távlatába helyezi a (művészi) létezést (Bácskai Bertalan és Bereznai Péter kiállításáról szólva).

A festőművész „vox humanája” (Balogh László) ugyanúgy üzenetértékű, mint a szent és profán találkozása (Mátai Attila), Haris László fotói kapcsán pedig a szakralitást a szépséggel és erkölccsel – másutt (a szentendrei kortárs művészek kiállításán) az erkölcsöt a hagyománnyal és kifejezésmóddal – kapcsolja össze. Utóbbi szemle (a szentendrei művészet) mértékadó tanulsága vagy kánonpéldája Szakolczay szerint a többi közt az is, hogy az alkotásokat „úgy tömöríti az esztétika ponyvája alá, hogy érték az értéknek társa, nem pedig kiközösítője lesz”.

A normaképzés Bácskai Bertalan templomtárlatán is jól érzékelhető: „átpoetizált paraszti mindenségről” beszél a lámpástartó kritikus. Másutt a lét anygali derűjéről szól, illetve a biblikus *Angyali üdvözet* címet megtartotta Csikai Márta tematikus plasztikai kiállításáról. Szabó Gyula szakrális képeit a

groteszki fájdalomban is vallomásos átéléssel mutatja be, majd a szakralitást a sorsvállalással teszi egyenértékűvé (Rieger Tibornál).

Fényozásról ír Sulyok Gabriella művészetéről vallva, külső és belső fényarzenálról Sóváradi Valéria munkáit szemlélve; s nem is csak a fény kapcsolódik össze a hittal, hanem a föld is (Ezüst György és Mihály Gábor munkáin). Illetve (Kőrösi Pap Kálmán képeiről értekezve) a kozmikus látomás illúzióvesztésből fakadó univerzumba tekintését világítja meg, s nem egyszerűen a körfogásról, hanem valamilyen „dinamikus energiavándorlásról” beszél.

A keresztmetszetek (Burai István) persze ugyanúgy foglalkoztatják, mint a „rétegek” (Nagy Borbála Réka) és a „töredékegészek” (Kopócsy Judit); tiszteli az együttgondolkodást (alkotótábori szemlék esetében); izgalommal tekint a határátlépésekre (Richter Sára textilkönyvei, Miklós János kerámiafestményei – de Budaházi Tibor művei szintén alkalmasak a falak lebontásának vizsgálatára: s éppen a falak különböző létminőségeinek megjelenítése által). Az allegorikus kifejezés többretegűségét faggatja (Duncsák Attila maszkos élet-halál táncára vagy Csíkszentmihályi Róbert „maszkos örömjátékára” utalva); Kubinyi Anna és Kun Éva kiállításán pedig – a textilek és kerámiák találkozási pontjait kutatva, a szimbólumok szerepét értelmezi újra. Kubinyi kapu-motívumáról például eszébe jut, hogy az „nem csupán a látatlanul is jelen lévő Krisztust példázza, hanem egy sors, jelen esetben a sokat szenvedett székelység történelmének tükré is”. Bemutatja az exlibrisek világát, szól az erdélyi magyar könyvművészetről (*Szivárványos az ég alja*); s több írásában kitér a vonal és az anyag kapcsolatára vagy a jelek természetére és művészi viselkedésére.

Szereti Szakolczay a látszólagos paradoxonokat, hiszen már az maga is szellemi kaland, ahogyan fölfejtje az ellentmondásokat – például a „mozdulatlanság robbanását” Németh Miklós kiállításán; „ész és bűbáj” viszonyáról fogalmaz meg enciklopédikus képet Gyulai Líviusz grafikáit bemutatva; de az „anyag és szellem” szintén szakrális viszonya foglalkoztatja a Matéria Társaság tárlatán is.

„Lehet-e a halott élő: Az anyagnak van-e lelke? Az anyag, lett legyen akármilyen durva (durván megdolgozott), közvetítheti-e a szellem mozgásait? Anyagnak és szellemnek együtt kell-e ’működnie’, hogy esztétikailag mérhető produktum – vagyis műtárgy, mint önkifejezésünk, világmagyarázatunk foglalatja – létrejöhessen?” – olvassuk költői kérdéseit. Ilyen paradoxon a „valóságálmom” kifejezés használata is (Budaházi Tibornál), illetve a „színharmonizációs kábulat” (Székács Zoltán kiállításán).

Lubickol a humor, az ironia lehetőségeiben (karikaturistákról írva) – sőt, a Bertalan Tivadar kiállításáról szóló írásnak ezt a címet adta: *Humor mint önkifejező boldogságforrás* –, ám a groteszk sem nélkülözheti a szakrális „ég-föld valóságot” (Csíkszentmihályi Róbert és Szakács Imre zágrábi tárlatáról értekezve). Másutt a humor a drámával találkozik (a kolumbiai Fernando Botero bécsi kiállításáról beszámolva olvashatunk erről), de a portrékarikatúra (Gaál Tibor munkái) is alkalmas nemcsak a stílusparódiára, hanem annak a törvényszerűségnek az újabb bizonyítékát is megkapjuk – melyet pl. Karinthy az *Így írtok ti* sorozatában tett nyilvánvalóvá –, hogy a legnagyobbak nemhogy méltóak a paródiára, de csakis a legnagyobbak méltóak rá.

Összegzésekre is vállalkozik pl. Kondor Béla születésének 80 éves jubileumán, s a „fénygrafikus” mellé állítja a „fényfestőt” is (Egry Józsefet). A szeni természetrajzát „a fényvel áldott, megvert – a fényt valósággal saját természetévé avató” Moholy-Nagy László kiállításán vázolja elénk, s felidézi Kass János gyermekkönyv-illusztrációit (*Fény ácsol színpadot*), illetve bemutatja a Kass-illusztrációkkal megjelent Kiss Benedek-gyermekverskötetet (*Versek, rajzok – fényvel, fütttyel*). Deim Pál „archívumáról” szintén a 80. Születésnapon beszél; Rippl-Rónai József emlékezetéről a Magyar Festők Társasága által rendezett szekszárdi tárlaton.

***

Szakolczay mindent lát: egyént és társaságot, reménységet és beteljesült életművet, lát közel és távol, mélybe és magasba – s fontos vonásokat tesz hozzá például a nőfestők portréjához („Az „értelmező” homálytól a mítoszi kiteljesedésig).

Van ideje és ereje látni. – Ezért nem alszik ki soha az ő időlámpája.

HOMMAGE REMBRANDT – TAMUS ISTVÁN
RÉZKARC (AKVATINTA) LAPJA;
SZAKOLCZAY KÖNYVÉBEN OLVASHATUNK
TAMUS ÁTVÁLTOZÁSOK CÍMŰ 2013-AS TÁRLATÁRÓL, ILLETVE A TAMUS ÁLTAL VEZETETT
DEBRECENI AJTÓSI DÜREK EGYESÜLET ÍRÓ-
SZÖVETSÉGI KIÁLLÍTÁSÁRÓL

JÖVŐBEN A MÚLTUNK – KORUNK FARSANGJA

*Szakolczay Lajos két újabb kötetéről**(Jövőben a múltunk. Esszék, portrék, kritikák.**Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Bp., 2016. 496 old.;**Korunk farsangja. tanulmányok, esszék, kritikák.**Magyar Napló Írott Szó Alapítvány, Bp., 2016., 498 old.)*

Emlékszem, amikor 2010 nyarán megjelent az *Agria* folyóiratban a *Debreceeni mozaik* összeállítás, a folyóiratnak aztán nyilvános bemutatója is volt a cívisvárosban, kissé meghökkentem a lapbemutatón főmunkatársként résztvevő Szakolczay Lajos megjegyzésén, amellyel az akkor már ötödik évébe lépő Néző • Pont folyóirat-vállalkozásomat illette: „Te egy örült vagy...” – mondotta. Hamarosan világossá vált azonban számomra, hogy ez a keresetlen, félmondatos kommentár a legnagyobb dicséretnek egyike volt, hiszen saját magához mérte a Mester ezt a kísérletet.

Magához, aki – egy interjúban vallotta – havonta negyvenöt folyóiratot vásárol és olvas, tájékozódását az egészre való rálátásnál nem adja alább, és hiszi, hogy küldetése „az egyetemes magyar művészetet gazdagító tevékenység”, a fővárosin túl a másik Magyarországon s a határokon túl is „élő és liktető értékfolyam” megismerése és továbbadása. S a küldetés helyett maga a *szolgálat* kifejezést használja, mint a *Korunk farsangja* című kötet ajánlásában fogalmaz: az Illyés Gyula szerinti, „ötágú síp”, az egyetemes magyar irodalom összehangolása az ő szolgálata. Azért is *szolgálat* a kritikusi munka, mert az „értéktovábbítás” a célja. „Még mindig tenyeremben érzem az áldott emlékü Kós Károly kézfogásának erejét és melegét – vallja. – Aki arra tanított, hogy az erkölcs is romolhatatlan kő, s ha valaki arra építkezik, megintgathatatlan lesz az alap.”

Ha pedig én „örült” vagyok, amely címkét Szakolczaytól örömmel fogadok, talán ő a legelhivatottabb „örült” a mai magyar irodalmi és művészeti közéletben – egyik közös barátunk szerint Lajos egy „ufó”, hiszen ember nem képes ilyen szigorú és következetes, mély és szerteágazó, poklokot bejáró és csillagokig hatoló teljesítményre. Ezt bizonyítja két új, 2016 végén megjelent kötete is (ezzel az erkölcsre alapozott töretlen munkával nem véletlenül lett „Az év legsikeresebb szerzője”), melyek elsősorban irodalmi (a *Jövőnk a*

múltunk című kötet *Gong* fejezetében pedig színházi) tanulmányokat, kritikákat és esszéket (a *Búcsú és siratás* fejezetben emlékező portré-nekrológokat) tartalmaznak: ezer oldalon több mint 200 írást.

***

„Szépség- és szabadság-példatárnak”, rezdüléseknek nevezte Szakolczay Lajos nekem szóló dedikációjában a *Jövőben a múltunk* című kötetet. S valóban élénken és érzékenyen rezonál minden szellemi-lelki folyamatra, visszarezdül minden értékre, múltból és jelenből, sajátos ars poeticát fogalmazva meg már a kötetcímben is. Hiszen azokat az érvényes közhelyeket formálja eredeti mondanivalóvá, miszerint múlt nélkül nincsen jövő, mély a múltnak kútja, a múlt meghatározza jelenünket és jövőnket. Szakolczay Lajos nézőpontot vált: nem feltétlenül a múlt tükrében tekint a jövőre, hanem elsősorban a jövőre tekint (a nemzetére és egyénére), tehát a jövő tükrében vizsgálja a múltat. Mit adhat hozzá mindaz, ami megtörtént és éppen most történik, a jövőnk-höz? Mivel pedig a jövő mindig a reménység és a hit (nincs jelen vagy múlt idejű hit és remény), a jövő maga az erkölcsi megalapozottságú kultúra, az értékek átadásának eredménye, kiteljesedése, a jövőben fogalmazódik meg a cél, amit el kell érni, sőt, a jövőben – múltunk és jelenünk cselekedetei szerint – élünk tovább, egy küldetéses ember mindig szem előtt tartja a következő pillanatot, évet, évszázadot.

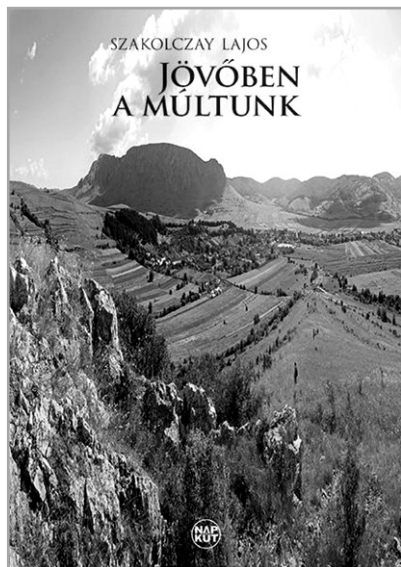
(Van azonban egy szójátékos jelentése is a címnek: jövőben, tehát érkezőben van a múltunk, ami azt jelenti, hogy a múlthoz is meg kell érkezni, vissza kell menni vagy jönni hozzá; az eljövő múltunk a jövőben születik újjá.)

Szakolczay egyébként maga is feloldja az értelmezési dilemmát a kötet-cím-adó esszében (nagyváradi töprengésében a magyar irodalom jövőjéről). „Hogy a múlt akarva-akaratlan hordozza a jövőt, ahhoz nem fér kétség. Ám ahhoz, hogy a jövőbe beépüljenek a múlt értékei, s az elgondolt (tervezett?) jövő arra a sok száz éves hagyományra épüljön, amely biztos alappá válhat a gondolkodás számára is, sokat kell dolgoznunk. Mert a magyar irodalomnak ebben a globalizált s a Guttenberg-galaxisból kitértorogni igyekvő világban csak akkor lesz jövője – akár az olvasási szokások drasztikus megváltozásával is –, ha arra koncentrál, ami századokra visszamenően a hajtómotorja volt: a nemzet szolgálatára.”

Nos, a fenti komoly játék és vallomás tükrében tekint Szakolczay minden múltbéli és jelen eseményére. Így a *Toll* című nyitófejezet élén szerepel a 2013-ban készült esszéje is, *Szárszó élő öröksége* címmel (s az alcímben

nemcsak „hetven év zivataros történelmére” utal, hanem a reményre is). 1943 augusztusának végén, a Soli Deo Gloria nyári telepén rendezték meg a paradigmaticus szellemi-erkölcsi változásokat sürgető balatonszárszói tanácskozást, amelyen a munkás, paraszt és értelmiségi réteg – egyúttal mindannyian a népi irodalom – képviselői a háborús zivatar közepén a jövőt kívánta megalapozni. Ez is a Németh László-i „minőség forradalma” volt, és Szokolczay a disputa (és disputák) egyik fontos tanulságaként fogalmazta meg, hogy semmilyen körülmény között ne hagyjuk magunkat, segít minket „az előresugárzásból ihletet kapó erő”, az imádkozás, a hit és az építés. A hit a vezérgondolata a kolozsvári Hitel mai jelentőségét fölmérő esszének is (*Hinni és hihetni egymásban*). Ebben a fejezetben vizsgálja az irodalomtörténész az irodalmi értékrendeket, a pályakezdés nehézségei közt és az érvényesülés csábító útvesztőiben, itt is arra figyelmeztetve, hogy a szolgálat segíthet az eligazodásban. Értekezik a Tokaji Írótaborról (kommentárt fűzve az *Eltitva és elfelejtve* című vitához; egy másik írásában az Élet és Irodalom Tokaji Írótabor-vitájához szól hozzá), a mai magyar színház szerepéről, azt is megfogalmazva, hogy a labdarúgáshoz hasonlóan a színháznak is szembe kell néznie azzal, hogy „a rendezőket és színészeket tekintve kihalt egy nagy generáció. Ezeknek a nagyságoknak a kortárs ’nagyok’ szinte nyomukba sem léphetnek” – írta 2007-ben.

A *Kronosz képzelmei* című fejezetben mások közt Gyóni Géza, Reményik Sándor, Kiss Tamás Jékely Zoltán, Hervay Gizella, Lászlóffy Aladár, Farkas Árpád, Kalász Márton költészetéről olvashatunk, de olvasópróbáinak fontos része az *Atelier* utolsó öt évéről (2008–2012) vagy a Kődöböcz Gábor Kiss Benedek-monográfiájáról írott kritika is. S maga az *Olaszó-próba* fejezetcím is árulkodó – ebben a *Kortárs* folyóiratban 1995-ben és ’96-ban megjelent jó hatvan írást ad közre, csokorba szedett recenziókat, kritikusai éleslátással és önmagát az élménynek átadó átéléssel. Igen nehéz a feladat, csak

olyan ember képes a teljesítésére, aki teremtő- és őrzőszellemmel, látó lélekkel van megáldva, hiszen az objektív és szubjektív kulturálisan (tehát az esztétikain túl erkölcsi alapon is) érvényes szintézisét kell megalkotnia – s ha valamit dicsér vagy számon kér, azt egyaránt a féltés és a felelősség jegyében teszi. (Nem kíméletes önmagával sem: pl. *A mindenség zenéje* című, Bartóknak szentel versantológia színvonalát kifogásolva, saját korábbi, hasonló válogatását is revízió alá veti.)

Az is irigylendő, ahogy Szokolczaynak mindig van új mondanivalója azokról a szerzőkről, akiknek a művével/műveivel már foglalkozott, de az új mű vagy új olvasat újabb felismerésekre sarkallja. Szokolczay Lajos ezekhez az esszéhangú kritikákhoz és ismertetésekhez/értelmezésekhez mindig önmagát adja hozzá, ezzel a legnagyobb és legértelmesebb esztétikai és erkölcsi elvárást teljesíti: önmagában teremti újra a művet. Így nem egyszerűen csak azt a Hauser Arnold-féle kritikaelvet teljesíti, hogy segítsen tudatosítani az olvasóban/nézőben az élményt, hanem új életet ad a műnek, s ezzel referenciálisan gazdagítja annak lehetséges értéktartományát.

Ezt az értéktartományt a búcsúportrék is kijelölik. Jól tudjuk azonban, hogy a nekrológ nem tartozik a kritikaműfajok közé, sokkal inkább portrének tekinthető, Szokolczay azonban maga választotta meg, hogy kiktől búcsúzik (hiszen maga választotta barátait és értékmintáit – noha búcsúztatja Csurka Istvánt is, akit nem sorolt a barátai közé, személyesen csak néhány alkalommal találkozott). A portréíró a gyász perceiben is őszinte, noha a hangja a veszteség fájdalmától lírikusabb, szinte ódai. Elég csupán néhány nevet említeni, hogy lássuk, az elmúlt négy évtizedben kik és hogyan alakították az ő világlátását és értékszemléletét is.

Szilágyi Domokos (1938–1976; *Elment egy garabonciás*); Kormos István (1923–1977; *Töredékes sorok*); Bálint Tibor (1932–2002, *Mindenen áttörő szivárvány*); Gion Nándor (1941–2002; *Egy realista álomlátó*); Prokop Péter (1919–2003; *Az ember igazsága*); Sütő András (1927–2006; *Engedjétek hozzá a szavakat*); Határ Győző (1914–2006; „*Megyek megyek ne bántsatok*”); Nagy Gáspár (1949–2007; *Abból a jászolból való*); Lászlóffy Aladár (1937–2009; *Ali a mennybe megy*); Hubay Mikéós (1918–2011; *Színház volt az álma, színház az élete*); Monoszlói Dezső (1923–2012; „*Mennyre pokolra*”); Deim Pál (1932–2016; *Angyallá változott bábu*); Oláh János (1942–2016; *Pirosát s gyászat*); Csoóri Sándor (1930–2016; *Az ég múzeumában*).

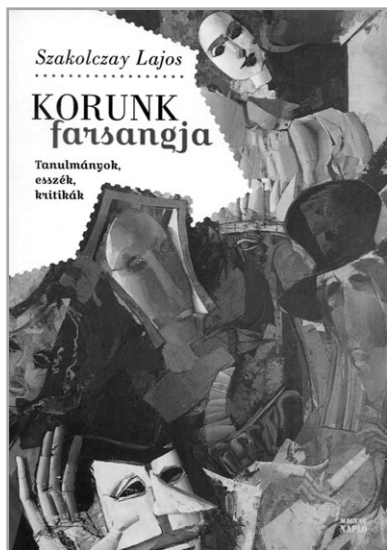
***

József Attila születésének 2016-ban volt a 111. évfordulója, s e rendhagyó jubileum adta az alkalmat, hogy a *Korunk farsangja* című kötetben *A világ gyémánttengelye* fejezet cím alatt fogja össze József Attiláról szóló írásait, akit Szakolczay „a világ legnagyobb költőjének” tart („az Ódához mérhető mű [...] nem található a világirodalomban”). A ciklus első kritikája még 1981-ben született, de írt az 1992-ben megjelent összegyűjtött József Attila-versekről (2005-ben pedig az *Összes versek* háromkötetes kritikai kiadásáról). Továbbgondolandó (asszociációs olvasó-próbát) jelentett számára a pszichoanalitikus napló (1993-ból – ugyanebben az évben az „ismeretlen” József Attilát is bemutatva egy félezer oldalas tanulmánykötet apropóján). 2008-ban már Lilla-füreden mondott emlékbeszédet a költészet napján, s a műfajok változatoságára utal, hogy legkorábbi írásként bekerült a ciklusba egy 1974-es interjú dr. Fábián Dániellel (aki a költővel közösen írta a *Ki a fahuba* című röpiratot). Értelmezte Muzsnay Ákos József Attila-adaptációit vagy a Magyar Plakát Társaságnak, a Magyar Elektrografikai Társaságnak a költő előtt tisztelgő kiállításait, a művészkönyveket és a román József Attila-illusztrációkat. (A *Szabad-ötletek jegyzéke* illusztrációit szintén referálta Szakolczay, az extrém szövegnek köszönhető „könyörtelen” rajzi kitérülést méltatva, egyúttal a két ülés pszicho-analitikus napló felemás befogadására is utalva.) S további társművészetek is látókörébe kerültek: 2005-ben Varga Kata Merlin Színház-beli József Attila-estjéről, 2015-ben pedig Jelenczki István filmkölteményéről emlékezett meg.

A *Tegnap és ma* című fejezet a Nagy Háború centenáriumán született, a világháborús versek antológiáit szemlélő tanulmánnyal indul, de értekezik a hatvanas évek első felének erdélyi magyar irodalmáról (*Kronosz vonagló teste*), Hajnal Anna, Határ Győző költészetéről, a prózáiról Kós Károlyról („a balladás lelkiületű krónikaíróról”). Kós maga volt a csoda – fogalmaz. „A népek – magyar, román, szász – együttélését, a transzszilván gondolatot belső értéké – életszükségletté – avató valóság-látnok. Az osztrák és francia ősök ivadékaként is az egyik legnagyobb magyar.” Szakolczay aztán Sütő András jellemzéséből bontja ki portréját, mely szerint „a Kós Károly-i próza: kovácsoltkapu-rengeteg; gótikus tornyok harangjainak szólása. [...] Könyvei: akár a templomai, oly szilárd alapzatúak és egyediek a formai zártság, a bástyafalal körülhatároltság védekező állapotában.”

Izgalmas kísérlete „egy tegnapi és egy mai Szent István-dráma” összehasonlítása. Sík Sándor *István király* című drámája (három felvonásos tragédiája) 1934-ben jelent meg, Ratkó József *Segítsd a királyt!* című drámája

pedig 1984-ben látott napvilágot. A két kiadás között kerek fél évszázad telt el, de micsoda robbanás a Ratkó-dráma a Sík Sándoréval szemben! „Robbanás a nyelvben – a kényes versbeszéd ünnepélyes feszültséget sugall –, robbanás a világlátásban (történelem- és hősszemléletben) – írja Szakolczay. Noha elismeri a pap-költő István-ábrázolását (Isten küldötte, az igazság megszállottja, a jó szóval és a küzdelemben fogant véres karddal igyekszik összetartani a népet; „virrasztó király”, dinamikus és szellemileg éber; mindvégig öngyöttrő fájdalommal kérdez rá az életére), Ratkónál azt emeli ki, hogy az „ország-építő” István (ez a karakter Síknál és Kósnál is megvan) a fundamentummal küszködik. „A nemesen szép mesében – hol jobban, hol erősebben – Isten és ember a táj és a történelem bűvöletében egymásra talál. Ratkó drámájában – az üllőn is egyenesíthető az emberi gerinc? – az igazság két sarka ütközik. [...] Nincsen hős – kicsi és nagy –, aki ne kapott volna ilyen-olyan sebet a várárok könyörtelenségét szimbolizáló csaták (forró disputák) alatt.”

S mindkét dráma azt üzeni: „– A király meghalt” „– A király él!” (S mennyire találkozik ez a szemlélet – a Sík Sándor- és Ratkó-féle ábrázolás egyaránt – Holló László festőművész István- és Koppány-sorozatával! A nemcsak Istennel és a pogány örökséggel, de az önmagával is viaskodó István olyan drámai alak, aki egyszerre hős és áldozat.)

A BORÍTÓ DUNCSÁK ATTILA MASKARÁK CÍMŰ
FESTMÉNYÉNEK FELHASZNÁLÁSÁVAL KÉSZÜLT

Megrendítően átélt, mégis kritikai objektivitással formálta meg portréját Nagy Gáspárról (*Nagy Gáspár hűsége*) 2008-ban, egy évvel a költő halála után. Noha a hűség nem esztétikai kategória – figyelmeztet írása elején a kritikus –, Nagy Gáspár költészetét a *megélt* élet hitelesíti. Egyszerre látni és érezni a versek „élménymögöttesét”, az Istenélményt és a magyarságélményt, a benne fogant „szent dühöt”, a szembenézéshöz erőt adó hitet, az önkiteljesítő gyötrelmes játékot (hatalommal és besúgókkal), az „egyén szinte kozmikus

növesztett közösségszolgálatát”. S mivel Nagy Gáspár élete és költészete a Kádár-korszak mérgétől is átitatott, a róla való beszéd, illetve a tőle való költeményszó egyúttal a hazugságra és gyilkos bűnre alapozott rendszer kritikája is, akár allegorikus vagy metaforikus, akár nyílt formában.

Ihletett portrét kapunk Csoóri Sándorról (*Csőrében a Corvinok gyűrűje*), aki a régi és mai modernséget a nemzetépítés jegyében is ötvözte életművében, s szép csokrot alkot az elemző portré a *Bűvölet s bűvölő* fejezet élén két kritikája Csoóri műveiről (*Forgácsok a földön; Már én se volnék – a Túlnan* című fejezet indításaként pedig a „beszélgető” Csoóriról olvasunk a negyven év interjút összegyűjtő kötet apropóján). Megállapítja, hogy Csoóri Sándor remek interjúalany volt: „Félelmek, ilyen-olyan megkötöttségek nem kínozzák, tud és főképp mer is őszinte lenni. Botladozásait, kisiklásait nem mentegeti...” – „magánbeszéde” hitelessé válik. „... az interjúkban megfogalmazott [...] szöveg történelmi tudata, társadalomképe, meditációs gyakorlata, személyiségjege ott van a tanulmányokban, versekben, illetve az utóbbi évtizedben ’forgácsoknak’ titulált naplójegyzetekben, lázító hangú publicisztikákban is. A kettő kiegészíti egymást”.

Ír még (mások közt) Kalász Márton, Mezey Katalin, Döbrentei Kornél, Ágh István, Németh Péter Mikola, Szilágyi István, Oláh János, Vasy Géza köteteiről, Árkossy István reneszánsz és barokk portréiról, Duncsák Attila felvidéki magyar festőművészről, Kass János és Juhász Ferenc művészbarát-ságáról, Weöres Sándor és Illés Árpád meghitt emberi és szakmai-művészi kapcsolatáról (a 2013-as Weöres-centenárium kiállítása ürügyén).

Főntebb méltattuk Szakolczay Lajos esszéinek (és kritikáinak) költői erejét, lírai átélését és megformáltságát, itt pedig „költőként” is megjelenik előttünk átirataival: négy palimpszeszt született Kiss Benedek verssoraira, valamint egy öt versből álló egy szerelmes palimpszeszt-csokor Egyed Emese soraira. Ha pedig a határátlépéseknél tartunk, a kötetzáró kommentárcsokrot is meg kell említenünk, hiszen Szakolczay sportkönyvekről is ír, illetve a sportot közép-pontba helyező önéletrajzi esszét: Széchenyi-díjas kritikusunk a kanizsai bajnokságban számolatlanul rúgta a gólokat, középtávfutó volt – és a sport tanította meg arra, hogy „sosincs veszett játszma!” Hiszen „aki megfeszül, az előbb-utóbb célba ér. Lelkierőt és akaratert is adott, hogy a *másfajta* pályán, akár külső körökön futva is, célba tudja érni.”

Ezt 2013-ban írta, és az egyik vágya máris teljesül: megérte a hetvenötöt, így láthatta a riói olimpiát.

MÁRAI SÁNDOR ÚJRATÖLTVE

Rónay László tanulmányai
(Hungarovox Kiadó, Bp., 2016. 121 old.)

Rónay László írta a Márai-nagymonográfiát, mely az Akadémiai Kiadó Nemzeti klasszikusok sorozatában jelent meg 2005-ben. Már akkor megjegyezte, hogy az életműve még nem zárult le, hiszen a hagyatékából folyamatosan bukkannak elő a még kiadatlan alkotásai. A 2005-ös monográfia az élet és mű akkor ismert teljességét igyekezett föltárni, „bepillantva az író rendkívül eredeti gondolkodásába és irodalmi elveibe”. Kutatva ugyanakkor a személyiség titkait, feltér-

képezve az egyéni sorsot, referálva a sztoicizmus kiútjaira, keresve a választ a megmaradás és a túlélés esélyeire, az értékek átmentésének lehetőségeire, de föltárva a műfaj- és az egzisztenciális válaszkeresés, a remények és csalódások közötti hányattatások írói létérzését, a küldetéstudat és az önmagyarázat – naplókban is tükröződő – reflexióit, nem feledkezve meg az író utóéletének bemutatásáról sem.

A monográfus irodalomtörténész 1982-ben kezdte rendszeresen olvasni Márai regényeit, akiről úgy vélte: noha még nem volt „befogadott író”, de nélküle csonka lenne a huszadik század irodalma. 1983-ban született a Márai-versek világát is értelmező – pontosabban: a Márai-sorsot a versek tükrében, majd a vallomások és a regények megvilágításában újraolvasó – *Alkonyati fények* című esszéje; 1984-ben pedig *Márai az emigrációban* címmel írt a *Naplóktól* a regényekig ívelő portrét (mindkét esszé megjelent az 1990-es *Társunk, az irodalom* című kötetben). Ugyanebben az évben adta ki a *Magvető* az első monográfiát, a következő évben megjelent Szegedi-Maszák Mihály monográfiája a *Kortársaink* sorozatban, melyet Rónay az „összefoglaló szemlélet kitűnő példájának” tartott, s amely az emigrációban született művek részletes értelmezésére is kitért. Rónay a 2005-ös könyvének utószavában minősítette „pótvizsgaként” az életművel való szembesülést, utalva az emigráció idején megjelent művekre, ám „mulasztásait” messzemenően pótolta.

A 2005 utáni évtizedben azonban sorra jelentek meg a teljes publicisztikai életművet feldolgozó kiadások, valamint a válogatott napi jegyzetek után a teljes napló is napvilágot látott 14 vaskos kötetben. A Helikon új életműsorozata 2013-ban megjelentette az *Egy polgár vallomásai* mindaddig kiadatlan harmadik kötetét (*Hallgatni akartam*); kiadták 2014-ben a *Föld, föld!...* teljes változatát; hamarosan a Szabad Európa Rádió magyar adásainak 1951-es indulásától írott rádiós jegyzeteinek első kötetét is kézbe vehettük (*Fedőneve: Ulysses*). Márai már 1954-ben tervezte a jegyzetek kötetbe rendezését, az elképzelés akkor nem valósult meg, most viszont az Ulysses-sorozat további darabjai is várhatók.

Rónay László új tanulmánykötete már az Ulysses-jegyzetekre is reflektál (*Műfajok között őrlődve*), felidézve az 1952-es naplóból szereplésének okait, a legfontosabb szempontok között említve, hogy nemzeti nyelven szólhasson „a vas- és bambuszfüggöny mögé”: „Esztendeje, hétről hétre, ebben a vállalkozásban veszek részt én is, magyar nyelven, s kezdem hinni, hogy ez a vállalkozás nem egészen hiábavaló. [...] Ami fontos lenne, hogy ebből a vállalkozásból ne legyen iroda. Afféle szellemi szabadcsapat kell, hogy maradjon, amolyan Spirituális Idegen Légión vagy Légi Nemzetközi Dandár, amely szabadon kószál az éterben, a világűrben, portyázik az emberek tudatában, lecsap, meglepetést kelt, az éj leple alatt, álcázottan támad, nyugtalanít. Ez a légi partizánság igazi feladata ennek a rádiónak, s ezt szívesen csinálom. De mihelyst iroda és minisztérium lesz belőle, már elvesztette értelmét.” Rónay felismeri, hogy nem ez volt Márai igazi műfaja – s ezt az író is tudta magáról. Küldetése volt azonban, s ezért vállalta ezt a szellemi partizánkodást.

Ugyanígy újabb olvasatokat kapunk a fent említett teljes (illetve rekonstruált) kiadásokról (*Egy polgár példamutatása; Hetven év után*), s az irodalomtörténész egy újabb írásban szemlézi a Márai-naplókat (*A kultúra megmaradásának esélye*); valamint önálló esszét olvashatunk a *Vasárnapi krónika* jegyzeteiről, melyet a következő – az író- és publicistalét dilemmáit is megfogalmazó – megjegyzéssel lát el: „... egész életében végigkísérte a műfajválasztás és -megvalósítás kínja. Újra meg újra megfogalmazta a kérdést: vajon rendelkezik-e azokkal a készségekkel és képességekkel, amelyeket az igazi regényíró birtokol”. Márai Sándor regényeit gyakran éppen azért bírálták, mert „nehezen lépte át azt a határvonalat, amely a nyers, naturális valóság és a fikció között létezik”; ugyanakkor a szépirodalmi publicisztika máig mércének tekinti újságcikkeit. Tárcainak, kommentárjainak pedig a regényírói „esetlegességek” adtak maradandó értéket, tudniillik, hogy „néhány flekk

terjedelemben valóság és álom nagyszerű ötvözetét adta, belejátszatva a jelen-ség leírásába azt az ironiát, mely művészetének és életszemléletének is meghatározója volt”.

Az „újrátöltés” azonban azt is jelenti, hogy a korábban már tárgyalt műveket helyezi Rónay új megvilágításba – mintegy az Eco-féle nyitott mű „be-fejezetlen olvasó” tételét bizonyítva, mely szerint a mű nyitottságát az olvasó nyitottsága is megteremtheti, amennyiben minden új olvasás egy új olvasatot, új értelmezést hoz létre, hiszen bár maga a mű nem, de az olvasó egzisztenciális kontextusa folyton változik. Így született újabb esszé *A szegények iskolája* és a *Csutora* című rendhagyó Márai-művekről; *Márai feltámasztása* címmel pedig – a kisebb és nagymonográfia után – új portrét kapunk Rónaytól. Aki mintegy Márai arcképével védelmezi magát, „a tudatromboló balgaságok ellenmérgeként”, s egyúttal az író 21. századi aktualitását is transzparensen láttatja. Ebben a megközelítésben az olvasás, a könyvek létmegtartó ereje vagy a nyelvédelem és a nemzetvédelem egymástól elválaszthatatlan kérdései mellett fontos üzenetként fogalmazva meg, idézve föl azt a gondolatot, mely szerint: „lelkünkben élhet és átélhető a 'másik' Európa, a sértetlen szellem, amelyet ki-ki életre kelthet, ha hajlandó azt a 'magatartást' követni, amelynek elidegeníthetetlen eleme a hazugságokkal való szembeszállás és az igazság követése.”

AGRIA – 2016 (NYÁR; ŐSZ; TÉL)

Az egri negyedéves folyóirat téli számában Nagy Zita írt kritikai elemző esszét Szakolczay Lajos *Időlámpa* című kötetéről. Ebben megállapítja, hogy a kötet „képtelen képisége nem pusztán abban az evidens okban merül ki, hogy szerzője ténylegesen képzőművészeti alkotásokról nyilatkozik, még inkább abban, ahogy ezekről ír. Regényesen, pedig nem regény, de pemzli pennája sercegve fest, hangja helyenként líraian karcos, és vizuális vitalitással árad szét a papírok póroságán, hogy már-már zengő novellákká avanszálja a több-mint-tanulmányokat.” A szerző továbbá az irodalom „provinciáiból is gazdagon szüretel” –megannyi (olykor csak jelzésszerűen átemelt, de az asszociatív mezőket jól mozgósító) referencia fedezhető föl a magyar és a világirodalom klasszikus és kortárs alkotóira –, valamint „a textusokban gyakorta fürge zenék verik dallambobjaikat minden irányból, és ritmusosan robognak, a festék és anyagrétegeken” a legnagyobb zeneszerzők vezényelnek. A téli szám emlékező, kritikai és tanulmánykínálatában egy-egy, Csoóri Sándor költészetéről és Oláh János

munkásságáról valló összeállítás szerepel. A versrovatokat mások közt Anga Mária, Antal Attila, Balázs Tibor, Csontos Márta, Kerék Imre, Péntek Imre, Seléndy Balázs, Serfőző Simon költeményei gazdagítják – számos vers állít mementót az 1956-os forradalom 60. évfordulóján; s szellemépítő-szépítő olvasmányokat kapunk az interjúkból és a szépprózai összeállításból is.

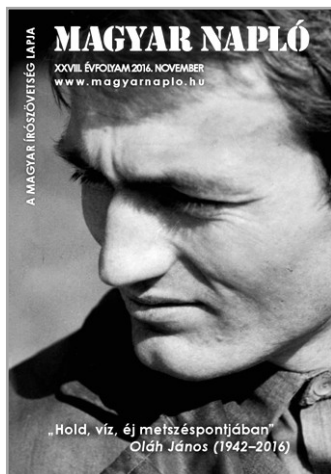
Adós maradtam az előző két vastkos folyóirat-kötet (a nyári és őszi szám) szemléjével. A nyári kötetből emeljük ki a Kossuth-díjas költő, Serfőző Simon köszöntését (Bertha Zoltántól – ugyanő írta emlékezését Tamási Áronra, az író halálának 50. évfordulóján), Madarász Imre tanulmányát (*Petrarca és a szerelmi örület* címmel), Sz. Tóth Gyula *Tanári noteszének* újabb részleteit, Szíki Károly írását Kaiser László két kötetéről és Ebner Béla születésnapjára beszélgetését Bereményi Gézával. A nyári *Agria*-számban olvasható Szentesi Zsolt emlékezése Esterházy Péterre, Ködöböcz Gábornak a 75 éves Szokolczay Lajost köszöntő életműportréja (ezt az írást a *Néző • Pont* 75. vendégkötetében másodközlésben adta közre); Sz. Tóth Gyula a nyelv romantikájáról írt, Cs. Varga István Molnár István Géza fotóművész munkásságát méltatta (életműkiállítása apropóján, mely *Visszatekintés* címmel volt látható a Bartakovics Művelődési Otthonban). Ebben írja: „A fotográfus általában rejtőző művész, mindent a képekre bíz: portrékra, szociófotókra – tanya- és falu-, valamint városfotókra –, természeti képekre, riport- és aktfotókra. [...] Molnár István Géza a portréfényképezést tartja a fotózás legigazibb és legnehezebb válfajának. [...] A portré embervoltunk legfényesebb absztrakciója.”

MAGYAR NAPLÓ – 2016/NOVEMBER

IN MEMORIAM OLÁH JÁNOS

A novemberi folyóiratszám a megszokottnál gazdagabb (és szomorúbb) kínálattal jelentkezett: a 2016-ban elhunyt Oláh János íróra és költőre, a *Magyar Napló* folyóiratot újraalapító főszerkesztőre, az azonos nevet viselő könyvkiadó igazgatójára emlékeztek a szerzők és szerkesztők.

A *búcsú óráiban* rovat Oláh János olyan újabb verseit közölte, melyek még nem jelentek meg nyomtatásban. A családi (Mezey Katalin, Lackfi János, Oláh Katalin és Oláh

Mátyás) verses és prózai emlékezések mellett itt kapott helyet Bertha Zoltán életművet átfogó esszéje. *A kézen fogott élet* rovatban olyan írásokat és tanulmány-, illetve kritikarészleteket közöltek Jókai Anna, Kodolányi Gyula, Tótkés László, Ködöböcz Gábor, Czine Mihály, Határ Győző, Kovács István, Lezsák Sándor és Tőzsér Árpád tollából, amelyek méltóan szólnak az írói pálya kiemelkedő alkotásairól.

Az *Emléktükör* rovatban 32 szerző emlékezett személyes hangon, közös élményeket felidézve Oláh Jánosra. Közöttük találjuk a *Kilencek* tagjai (Győri László, Péntek Imre, Kiss Benedek, Konczek József) mellett alkotó- és szerkesztőtársakat határokon innen és túl (pl. Vasadi Péter, Kő Pál, Vasy Géza, Vári Fábrián László, Erdélyi György, Szakály Sándor, Jávorszky Béla, Filip Tamás, Deme Tamás, Majoros Sándor, Csontos János). Megszólaltak a fiatalabb nemzedékhez tartozó alkotók, irodalomtörténészek és munkatársak is (pl. Ekler Andrea, Szentmártoni János, Zsille Gábor, Both Balázs).

Az összeállítás végén olvassuk Jánosi Zoltán *Por és hamu*, Mórocz Gábor *Az örült* című Oláh János-köteteiről írt recenzióit. A lapszámot Oláh Jánosról készült felvételekkel, valamint Oláh Katalin és Oláh Mátyás alkotásainak reprodukcióival illusztrálták.

(Forrás: www.magyarnaplo.hu)

A MAGYAR NAPLÓ DECEMBERI SZÁMÁBAN a 80 éve született Ratkó József (1936–1989) emlékezik a költő verseivel, önéletrajz-töredékeivel, valamint Jánosi Zoltán róla szóló monográfiájának egy részletével és a *Nyitott Műhely* rovatban a Mócsi Ferenc íróval folytatott beszélgetéssel a költő olvasótábori mozgalomban betöltött szerepéről.

Huszár Pál történész, egykori veszprémi tanítvány a történelem- és latin-tanárára, Brusznai Árpádra emlékezik írásában, akit az 1956-os forradalom és szabadságharcban betöltött szerepe miatt (a Veszprém megyei Forradalmi Bizottság elnöke volt) a kádári megtorlás idején egy koncepció perben halálra ítélték, majd kivégeztek. N. Szabó József tanulmányában a II. világháború utáni Magyarország értelmiségpolitikáját és a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége megalakulásának történetét tekinti át.

A folyóiratban külön összeállításban kaptak helyet a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft. *Előretolt Helyőrség Íróakadémiája* 22 pályakezdőjének művei Orbán János Dénes bevezető írásával. A decemberi számot Bohus Zoltán üvegművész, szobrász munkáiról készült reprodukciókkal illusztrálták – a művésszel Oláh Katalin Kinga készített interjút.

DEÁK SÁROSI LÁSZLÓ:
A SZIMBOLIKUS RETORIKUS FILM*Szóts, Jancsó, Huszárík, Mundruczó, Tarr és a modernizmusok**Magyar Napló Kiadó – Fókusz Egyesület, 2016. Budapest, 474 oldal*

A 20–21. század fordulóján bekövetkezett információrobbanás hatására mind inkább elveszítjük a realitással való kapcsolatot (valóságreferenciákat). Deák-Sárosi László ezért keresett olyan diszciplináris keretet, amely képes a nagyon gyorsan változó világot és annak kommunikációs formáit releváns módon vizsgálni – és nem is kellett „csak” az ókorig visszakanyarodnia: a retorikához, az ékesszólás művészetéhez, mely legalább olyan fontos alapozó képzés volt, mint a harcművészet.

Deák-Sárosi szerint a retorika ma is fontos, hiszen „a gépesített kommunikációs csatornákon a megszólalás, a megnyilatkozás nagy felelősség. A megfogalmazott üzenet meggyőző ereje sok embert érhet el, sokakat befolyásolhat. Az utóbbi években jelentek meg olyan könyvek, amelyek egyértelműen jelzik, gyakran már a címükkel, hogy napjaink kommunikációs formáit a retorika fogalomtárával szándékoznak leírni. [...] Walton Douglas *Media argumentation (Médiaérvelés)* című könyve [...] a meggyőzés és érvelés klasszikus retorikai kategóriáit alkalmazza napjaink multimedialis szövegeinek, azon belül filmeknek az értelmezésére. Martha Cooper összeállította a nyilvános beszéd elemzésének elméleti alapjait, és maga is elemez filmeket, mint a nyilvános beszéd kategóriájába tartozó kommunikációs gesztusokat.” Az üzenet „hitelesítéséhez” ma is szükség van az éthoszra, a logoszra és a pathoszra (tehát az erkölcsi érzék megszólítására, az érvekkel alátámasztott logikus gondolkodásra és a közönség érzelmeire gyakorolt hatásra).

A filmjelentések (szemiotikai és pragmatikai) kibogozásában Deák-Sárosi vezérelvként alkalmazza a (képi) retorikai narratívát, s noha a modellt elsősorban a fényképelemzések során dolgozták ki, a szerző is lehetségesnek véli a továbblépést az állóképek értelmezésétől a film irányába. Fölteszi azonban a kérdést, hogy miért retorikai (tehát részben nyelvi) keretben vizsgálja a filmképeket, a mozgóképeket, a filmeket? Egyszerűnek tűnik a válasz: „Mivel a mozgókép saját története során sohasem tudott teljesen elhatárolódni a korábbi kommunikációs formáktól, ezért a filmes megnyilatkozások a művészet általános kifejezőmódjával rokoníthatók.” S mivel a vizsgált korpusz játékfilmekből formálódott, a fenti megállapítás még érvényesebbnek tűnik.

„A képi jelekkel a filmkészítők természetszerűleg törekednek az absztrakcióra – érvel a szerző. – Absztrakció pedig alapvetően nem a képek szintjén, hanem az emberi nyelvben megy végbe. [...] a filmképnek a jelentése tulajdonképpen absztrakt jelentés, ami nem más, mint (nyelvi) szöveg. A képhez tehát mindenképp hozzátartozik a fogalmiság. Másképp fogalmazva: egy kép jelentése vagy olvasata is egy szöveg.”

A Deák-Sárosi László által kiválasztott játékfilmek jellemzően képi jelekkel fogalmazzák meg állításait, de fontos szerepet játszik az írott nyelv (jel), valamint a zene és a zöreje is, melyek egyaránt a dramaturgia részét képezik. Ráadásul a film alapjául szolgáló történet kontextusa referenciális (általános és specifikus műveltségi) asszociációkat is életre kelt, ezért a szerző nem korlátozhatta vizsgálódását csupán a vizuális jelekre. Az esztétikai közlés minden esetben kiterjed a széles értelemben vett kulturális antropológiai szegmensekre, ezért nevezi magát a vizsgált műfajt is szimbolikus-retorikus filmnek a szerző.

A dolgozatban vizsgált korszak részben egybeesik azzal az időszakkal, melyet képi (Mitchell) vagy ikonikus (Boehm) fordulat utáni korszaknak neveznek a különböző elméletek, mások a 21. század elején a mozgásban látják a legfontosabb változást a korábbi korok jelképzési módjaihoz képest (Kapitány – Kapitány). Deák-Sárosi a „játékfilmes innovatív fősodort” vizsgálja, kiemelten figyelve az 1998–2011 közötti magyar filmtermésre (bemutatva három előzményt is: Szöts István *Emberek a havason* című 1941-es filmjét, Huszárik Zoltán 1971-es *Szindbádját*, de Jancsó Miklós 1965-ös *Szegénylegények* című filmje is a rendező kései korszakának fontos előzménye és párhuzama. Hogy miért épp ez az időszak a leginkább reprezentatív, azt a szerző részben elméleti, filozófiai, részben gazdasági, történelmi és politikai szempontok alapján magyarázza. Elgondolkodtató adatokat kapunk a hazai mozgókép-fogyasztás (különösen a magyar filmek nézettségének) alakulásáról, pontosabban a mozik látogatottságának visszaszoruló arányáról. A magyar filmek esetében az 1955-ös legnagyobb, mintegy 36,6 milliós nézőszámhoz képest 2010-re annak 1,2 százalékára esett vissza.

Az elméleti kereteket a szerző elsősorban Gilles Deleuze munkái alapján határozta meg, tartom a leginkább szemléletesnek és érvényesnek. A „mozgókép” (1896–1950) és az „idő-kép” (1950–1990) korszakait Lyotard nyomán – a posztmodern széttagoltságot és többértelműséget feloldva – Deák-Sárosi az általa kialakított „szimbólum-kép” (1980-tól 2011-ig tartó) korszakával egészítette ki. A szimbólum-kép mellett bevezeti az egyenesen a címbe emelt

szimbolikus-retorikus film fogalmát is, ezzel is jelezve, hogy fölfogása és leírása részben eltér a posztmodern film és művészet poétikájának leírásától.

A szerző alapvető célja tehát a kép-szöveg mibenlétének megragadása, változásának felvázolása a magyarországi mozgókép történetében, az 1941–2011 közötti időszakban, kiemelten az 1998–2011 közötti filmek segítségével. Nem kevésbé volt fontos számára egy sokrétű, retorikai alapú kritikai attitűd kialakítása a kortárs mozgóképes és multimediális szövegek értelmezéséhez. Ezért is tartja szükségesnek a retorikai, szemiotikai, filmelméleti háttér megalapozását, a jellegzetes modernista filmtípus, a szimbolikus-retorikus film stilisztikai-poétikai eszköztárának leírását; a filmes retorikai elemzés módszertanának és gyakorlatának kialakítását; valamint kilenc jellegzetes, paradigmaváltó modernista magyar játékfilm részletes elemzését.

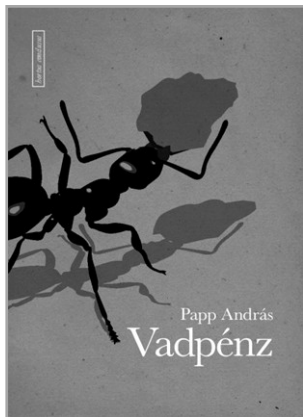
Feltételezése szerint a szimbolikus-retorikus film elveti – vagy legalábbis háttérbe szorítja – a hagyományos narratív formákat, és a dramaturgiai eszközök (epizódok és fordulatok) helyett szimbólumokat emel ki és épít fel. S a következő hipotéziseket fogalmazza meg: „1. A magyarországi filmtörténet innovatív fősodorában, a posztmodern stílusnak nevezett időszak tetőzése és lecsengése idején (kb. 1998–2011), de már fontos előzményeiben is a szimbólum-kép és a szimbolikus-retorikus film a meghatározó. 2. A modernista paradigmák váltakozásai a korszak közepére-végére (1998–2011) lebontják a történetmesélő elbeszélést, és hatásukat illetően eltúlozva az ellentétükbe fordítják a haladó filmes kifejezési módokat, a képi és szöveges retorikai-stilisztikai eszközöket. 3. A filmek az elmélettel kölcsönhatásban és a belterjes szakmai kiválasztódás során manipulatív eszköztárat alakítanak ki, amely az esztétikum okán és ürügyén társadalmi értékeket is lebontanak. 4. A művészfilmek meggyőzési stratégiája a közönségtől való eltávolodásuk ellenére közvetve is érvényesül, és hatást gyakorol az emberek gondolkodására. 5. A tényektől és élettől eltávolodott posztmodern stílusú szimbolikus-retorikus film meggyőző stratégiája az általam megkérdezett, elméletek és ideológiák által még nem befolyásolt, fiatal, 16–18 éves diákok közt nem sikeres.” A szimbolikus-retorikus film kommunikációs gesztusának, retorikai értékének megítélése szempontjához segítségül készített egy befogadói felmérést is, melynek eredményeit szintén bemutatja.

SZÓKIMONDÓ – 2016/NOVEMBER; DECEMBER

Már hosszú évek óta a Suliszerviz Pedagógiai Intézet hajdúszoboszlói országos szakértői konferenciájához kapcsolódik az országos középiskolai diáktárlat. Ennek animátora Komiszár János Holló László- és Csokonai-díjas festőművész, rendszeresen ő értékeli a kiállított, illetve díjazott munkákat is. A város kulturális havi folyóirata, a Szókimondó ezúttal is közölte a megnyitó szövegét. Miként ugyanebben a számban olvasható a Fekete Borbála-díjjal kitüntetett Rácz Imre festőművész szoboszlói kiállításának értékelő ajánlása is.

A folyóirat decemberi számában a korábbi főszerkesztő köszönti az ötven éves új főszerkesztőt: Vida Lajos portréja Papp Andrásról *Életmű félúton* címmel jelent meg, külön-külön értékelve a prózaíró eddigi köteteit (*A feledés egyetlen növekedése*, 1994; *Te beszállsz a bárkába*, 1997; *A suttogó*, 2004). A jubileumra megjelent a negyedik kötet is (*Vadpénz*) a Fiala Írók Szövetsége kiadásában. (Az eddigi életműhöz hozzátartozik a Térey Jánossal együtt írt dráma (*Kazamaták*, 2006), a Szép Ernőről készült színmű (2006) vagy a Liszt Ferenc-operához, az *Excelsior*-hoz írott librettó (2006). Elbeszéléseket, esszéket és tárcákat gyűjt össze az új kötet, melynek kiadói ajánlása így szól:

„Papp András prózája pontos, mint a kihegyezett lúdtoll, amellyel történetekké írja a világot. Fülel és szemügyre vesz, odahallgat, üldögélve, néha meg-megállva, körbe-körbejárva, útközben. Megfigyel minden testhelyzetben. Madarakat, tájakat, fürdőmedencéket. Vidékeket, embereket kívül, de leginkább belül. Mondatai nem szélesebesek, hanem megfontoltak, mint a lassúbb folyású vizek emlékeket, kincseket hordanak és raknak le. Olykor szemétnak látszó tárgyakat görgetnek, de a jó próza fontos alkotóeleme az a kevéssé nemes hordalék, amely nélkül hiányos lenne a világ.”

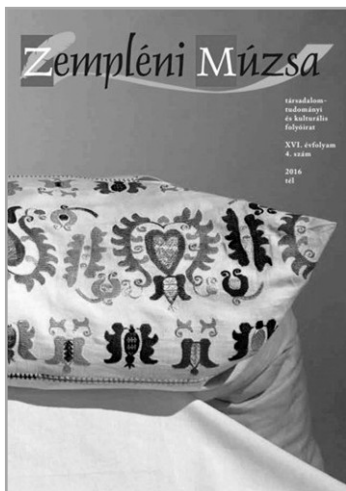
Alkotómódszeréről Papp András így fogalmaz a *Suttogóban*: „S noha én a képek által kaptam minden tanítást, azaz a szavak, a képeket megelőző szavak által, melyek aztán képeket formáltak előttem, hogy megkönnyítsék a tanítás befogadását és megértését anélkül, hogy ítéletet mondanék a tények valósága felett, nekem most, a tanítás logikájából következően valami nem valóságosról kellene képet adnom.”

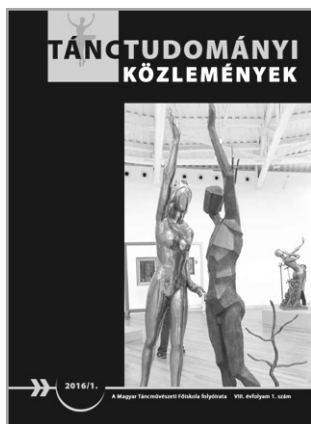
ZEMPLÉNI MÚZSA – 2016/ ŐSZ; TÉL

A Sárospatakon szerkesztett negyedéves társadalomtudományi és kulturális folyóirat 2016. évi őszi száma az új rovatozással is széles *Látótérrel*, színes *Látómezővel* és éles *Látószöggel* csábít az olvasásra. Léber Petra a nőjogok európai érvényesüléséről, Nagy László Mindszenty Józsefről, Tamba Renátó a parasztlányok életének Fényes Adolf festészetében fölbukkanó motívumairól ír; Hajdú Ildikó Kunt Ernő fametszeteit mutatja be – a lapszámot a művész alkotásai (vagy azok részletei) illusztrálják. A *Látószög* rovat vezető anyaga a főszerkesztő, Bolvári-Takács Gábor tanulmánya (*A történelemábrázolás művészeté* címmel) Koltay Gábor történelmi rockmusical-jéről (*Itt élned, halnod kell – 1985, 2016*) – a honfoglalástól a rendszerváltozásig tartó zenés történelmi utazást egyébként jelentős sajtóérdeklődés kísérte 2016 nyarán. A darabot Bolvári-Takács két értelmezési tartományban helyezi el: egyrészt a Nemeskürthy István-féle történelemfelfogás rendszerében, másrészt Koltay teljes rendezői életművében, illetve a 2016-os verziót részletesen összeveti az 1985-ös előadással is.

***

A folyóirat téli számában Hideg Éva a jövő-kutatás felé tekint, s a paradigmában való gondolkodás hasznáról osztja meg elképzeléseit; Boga Bálint – a szépirodalom és az orvoslás ókortól tartó szoros kapcsolatára alapozva – az orvos-költők sajátosságait vizsgálja Schillertől napjainkig; Fábíán Mónika a kulturális reprezentációként értelmezhető táncház-mozgalom működéséhez kínál adalékokat; Kelemen Judit Sárospatak zenei örökségét mutatja be. Pocsainé Eperjesi Eszter a sárospataki kollégiumban föllelhető úrasztali terítékről ír.

TÁNC TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK – 2016/1.

Folytatja a forrásközlést a középkori táncértelmezésekről a folyóirat múlt évi első száma – itt olvashatjuk Johann von Münster 1594-ben született írásának (*Istenes tanulmány az istentelen táncról*) folytatását (a már feldolgozott előző részek a folyóirat 2012. évi két kötetében találhatók meg). M. Simeon Zuccollo 1549-es *A tánc örülete* című munkájának is megkapjuk a második részét (az elsőt a folyóirat az előző számban közölte). Ehhez a tematikához illik Pierre Riché tanulmánya a kora-középkori világi és vallási táncokról (T. Ládonyi Emese fordításában, Tóvay Nagy Péter jegyzeteivel). Rövid blokkot találunk a *Tánc és film* című 2014. évi műhelykonferencia előadásainak szerkesztett változataiból: Bolvári-Takács Gábor a belett-művészek filmszerepeiről, Dezséri Dóra gene Kelly filmtechnikai újításairól, Lanszki Anita Lars von Trier *Táncos a sötétben* című filmjének intertextuális értelmezési közegeiről értekezik.

TÁNCMŰVÉSZET – 2016/TÉL

A tánc – a lázas mostohagyerek. Áruklodó a negyedéves magazin vezető interjújának címe, melyet nagy Zoltán táncos-koreográfussal készített Dorogi Katalin. 2016 februárjában Balog Zoltán miniszterhez fordultak a független színházak, mert az előző évinél is kevesebb pénz jutott nekik. A Független Előadó-művészeti Szövetség (FESZ) nyilatkozatot tett közzé, miszerint: a szakminisztérium tárgyalta ugyan a keretösszeg növeléséről, mégis 40 millió Ft-tal lett kevesebb a támogatási keretösszeg 2016-ban az egy évvel korábbinál. „A FESZ számítása szerint mindez csak a társulatok harmadának támogatását teszi lehetővé.” Nagy Zoltán, a szervezet társelnöke szerint „a tánc mostohagyerek az ország kulturális életében”, s nincs akkora lobbierője a táncszakmának, mint a színházaknak...

TÁNC ÉS TÁRSADALOM

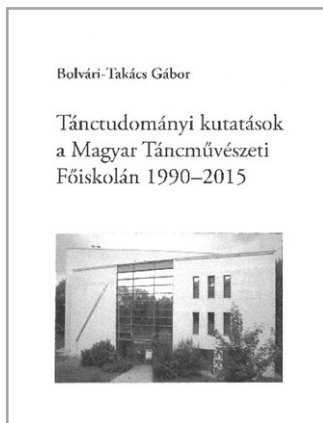
(V. TÁNCUDOMÁNYI KONFERENCIA A MAGYAR TÁNCMŰVÉSZETI FŐISKOLÁN – 2016.)

A Magyar Táncművészeti Főiskola Elméleti, valamint Pedagógiai és Pszichológiai Tanszéke 2015 őszen rendezett konferenciát *Tánc és társadalom* címmel. A plenáris ülések mellett nyolc szekcióban mintegy negyven előadás hangzott el, s ezeknek kétharmadát (26 közleményt) tartalmazza a *Táncművészet és tudomány* sorozat IX. kötete, bemutatva az intézmény oktatóinak, illetve a tánctudomány/táncpedagógia és határterülete kutatóinak és művelőinek elméleti és gyakorlati érdeklődési körét, kutatási eredményeit.

BOLVÁRI-TAKÁCS GÁBOR:

TÁNCUDOMÁNYI KUTATÁSOK A MAGYAR
TÁNCMŰVÉSZETI FŐISKOLÁN 1990–2015*(Keretek, fórumok, eredmények – 2016.)*

Az 1950-ben alapított Állami Balett Intézet 1983-ban kapott főiskolai rangot, 1990 óta Magyar Táncművészeti Főiskola néven működik. Bolvári-takács Gábor, a főiskola egyetemi tanára és rektori tanácsadója kötetében az elmúlt 25 év tánctudományi kutatásainak szervezeti kereteit, intézményi fórumait és a publikációs eredményeket mutatja be. A szerző összefoglaló értelemben tánctudományinak tekint minden olyan kutatást, amely a főiskolán, a művészeti ág elméleti megalapozásának érdekében zajlik. A kutatásszervezési keretek között első helyen az MTA Tánctudományi Munkabizottságát mutatja be, a tudományos fórumok között pedig első helyen a főiskola tánctudományi konferencia-sorozata áll, amely 2007 óta már öt alkalommal fogadott saját és külső előadókat és hallgatókat, mellette azonban számos nemzetközi tudományos rendezvény és műhelykonferencia zajlott az intézményben. A kötet utolsó részében Bolvári-Takács az intézményi publikációs eredményeket foglalja össze, azoknak a kiadványsorozatoknak és egyedi műveknek a bibliográfiai adatait ismerteti, amelyek a főiskola kiadásában láttak napvilágot. A kötet egyúttal az intézmény tudományos évkönyvének is tekinthető.

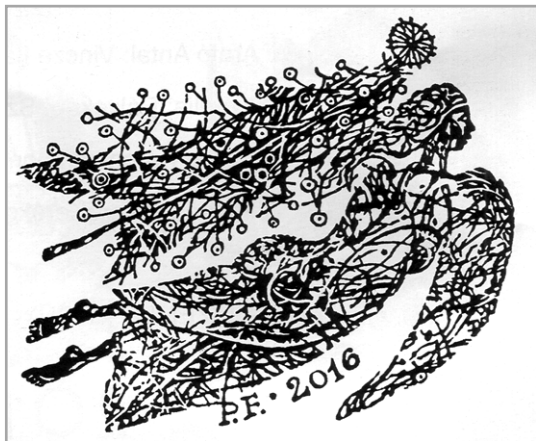
KISGRAFIKA – 2016/3.; 4.

A Holló László-díjas Vincze László grafikusművészt méltatja Arató Antal a *Kisgrafika* Barátok Köre negyedéves folyóiratának őszi számában, kiemelve az alkotó (exlibriseken belül megjelenő) linómetszetes újrólapjait. Vasné Tóth Kornélia Ürmös Péter grafikusművésszel készített interjújának rövidített változatát is közli a lap; s Ürmös Péter nemcsak beszélgetésalanyként, de szerzőként is szerepel: a Kerékgyártó László kiállításának megnyitóján elhangzott szöveget olvassuk. Imolay Lenkey István a 2016-ban elhunyt Józsa János festő- és grafikusművészre em-

lékezik, kiemelve, hogy a klasszikus exlibrisek meghatározó darabjai az életműnek csakúgy, mint az in memoriam lapok és az irodalmi illusztrációk.

A folyóirat téli számában V. Tóth Kornélia Britnich Erzsébet kisgrafikai világról ad áttekintést, linómetszetes könyvjegyeit mélyrehatóan értelmezve; a gyűjtők hasznos kiegészítéseket kapnak Kopasz Márta grafikai alkotásjegyzékéhez; s Zenei József beszámol Kopasz Márta szegedi szülőházán elhelyezett emléktábla avatásáról. Vasné Tóth Kornélia folytatja az Országos Széchényi Könyvtárban föllelhető híres gyűjtői könyvjegyek bemutatását: Szigeti István, katona Gábor után ezúttal a hődmezővásárhelyi születésű Jelencsik Sándor

munkásságát és exlibrisi világát tárja elénk; s ő készített hasznos összeállítást az exlibris 100 évéről, kerek évfordulókat felidézve. Palásthy Lajos lapszemléjében bemutatja a *Néző • Pont* múlt évi, 73–74. kötetének kisgrafikai vonatkozású cikkeit is – köszönet érte!

VINCZE LÁSZLÓ LINÓMETSZETE
(P.F. – 2016)

TORONYNAPLÓ

Csönd és suttogás*(Szombat, 2016. 12. 17.)*

„Néha már hiába
keresed a csöndet,
s a színek elől a fehérbe
menekülnél.”

Absztraktok című kötetünk XXXIII. darabjának kezdő verssorait küldte el délben Uzonyi Ferenc festőművész barátom. Lapozgatja ő is, én is a könyvet, s talán nem véletlenül került elő újra éppen ma ez a kötet, noha a versek és az absztrakt képsorozat bemutatója még májusban volt. A versek majd' egy évvel korábban születtek a műtermében, még nem is sejtve, hogy a szavak és a képek ihletése megelőzi a valóságot, értve alatta, hogy a versek már akkor elmondták mindazt az életemről, amit még nem tudtam, nem is éltem meg, mert nem láttam, mert nem akartam észrevenni. S elmondták azt is, amit a festőművész barátom nem mert vagy nem akart megfogalmazni.

Este a debreceni kamaraszínházban találkoztunk: a *Művészet* című darabot néztük meg mind a ketten. Véletlenül találkoztunk, egyikőnk sem tudta, hogy a másik ott lesz. – És találják ki, mi volt a darab „főszereplője” (a három barát mellett, akik barátságuk minden próbáját átérték az előadás 70 perce alatt)! – Egy absztrakt kép: fehér alapon fehér vonalakkal... Véletlen-e, hogy Ferinek is van ilyen képe: fehér hullámok a fehér alapon (a kötetbe azért nem került be, mert a reprodukció merészségét nem vállaltam), a verset írva azonban ez a kép is ott volt a közelemben.

S igen, ott voltak a régi fiatal emberek is a találkozásban, a régi vágyak, az álmokba és álmodozásba kalandozások, ahogy a vers folytatódik: *„Máskor az éjszaka nehéz / bársonyát cipelnéd, / s valami messzi és hideg / kékségbe menekülnél.”* – Mert jólesik néha betakarózni az éjszakával, vacogni alatta és összekuporodni, mint az anyaméhben.

Az embernek azonban – előbb vagy utóbb – föl kell ismernie és ki kell mondania a valóságos vágyakat, melyeket én akkor (azon a nyári délelőttön) így fogalmaztam meg: *„Végül mindig visszatalálsz / a hajnali ibolyához, / mert szükséged van / a suttogásra.”*

S most, amikor e sorokat írom, talán rájöttem arra is, hogy a csönd igazialmazállapota a suttogás, az a fölszakadó bensőségesség, amit csak az ima tud megteremteni. Rájöttem arra is, hogy a sebeket körbefodrozó suttogás maga a megszólaló csönd.

Feladat

(Kedd, 2016. 12. 20.)

Van egy rögeszmém, mely szerint nem véletlenül vagy égi szeszélyből, esetleg tévedésből születtünk, hanem feladatra. Talán ezért bosszant a tétlenség, és lelkifurdalásom van a haszontalan dolgok miatt, sőt, néha még a pihenés is szorongást okoz, hogy elmulasztok valami „fontosat”.

Mindig a feladatot keresem, a küldetés izgat, amiért születtem. De vajon élek-e igazán? – teszem föl a kérdést, két feladat között. – A sok keresés és a feladat labirintusában vajon nem múlok-e végül el nyomtalanul magam is, mint a dolgok, melyeknek mindig valami magasabb célt s értelmét szerettem volna adni?

Haszontalan bölcsességek a kutyáról

(Szerda, 2016. 12. 21.)

(Vonzódások)

Egy kutyát általában jobban érdekel egy másik kutya, mint egy ember. Sok embert általában jobban érdekel egy kutya, mint egy másik ember.

(Ember helyett)

Márai írja: „... nincs olcsóbb és kényelmesebb, mint állatot szeretni ember helyett”.

(Alkalmazkodás)

Vajon az ember idomítja-e a kutyát, vagy pedig a kutya az embert?

(Csutora)

Márai Sándor *Csutora* című „kutyaszimfóniája” arról is szól, hogy aki fellázad kutyasorsa ellen (hogy pórázon vezessék), és szabad akar lenni, vereségre ítél (a gazda félholtra veri).

De Márai *Csutorája* arról is szól, hogy „áldozat nélkül nem lehet együtt élni”; hogy a legjobban mindig azt gyűlöljük, aki ellen vétkeztünk; hogy a halálfélelem és a megalkuvás egyaránt megfoszt a szabadságtól.

(Megismerés)

Ha valaki nagyon odafigyel a kutyára, tényleg megtud valamit az emberről is?

(Tanulság)

„Sovány” tanulságnak nevezi az író regénye végén azt a felismerést, hogy az életben „botorkálva és tévedések árán” kezdjük megtanulni: „általában nem a szépet, a jót és az erényt szeretjük – hanem mindazt, ami elnyomott, tökéletlen, ingerült és viczorogva perelő, mindazt, ami nem az erény s a beleegyezés, hanem a hiba és a lázadás”.

Nem neveznem soványnak az üzenetet. Mert vajon milyen lehetne akkor egy „teltebb” tanulság?

(Angyalok és kutyák)

Vannak, akik úgy képzelik, hogy a gyerek, amikor még nem tud beszélni, érti az angyalok nyelvét. Erről nincsenek hiteles beszámolóink, mert az angyalok nyelve egyúttal a felejtés is. Az elfelejtett éden, az elfelejtett harmónia.

A gyerek, amikor még nem tud beszélni, vajon érti a kutyák nyelvét is? És ha igen, miről beszélget velük? A kutya elmondja-e a gyereknek, hogy milyenek igazából az emberek?

Fekete sugarak alatt

(Szerda, 2016. 12. 21.)

Az Octavio Paz ihletésére 2014-ben megjelent kis kötetemből olvastam föl verseket előző este. Ez is vers volt? – hangozott el a kérdés. Azt feleltem, igen, de rájöttem, hogy talán nem is az.

Megpróbáltam hát prózába tördelni a sorokat néhány rövid gnómából. Ez lett az eredmény, haszontalan bölcsességeim sorát gyarapítva:

(Égi nyelv)

Már hogy ne volna égi nyelv?! – A versbe folyton belebeszélnek a csillagok.

(Leltár)

Helyén van-e minden? – okmányaid, az íróasztalod, a homlokod? Ott van-e az imádkozó kezek között az Isten? Megkerült-e a szárnyad?

(Végül)

Mindig éppen menni készülsz. Kapkodsz a dolgaid után. Végül maradsz, és soha nem találsz semmit.

(Emlékezet)

Homokba rajzolsz szavakat – fúj a szél. Folyóba karcolod nevem – fut a víz. Csak homok és víz fog emlékezni ránk – sár lesz belőlünk.

(Két időben)

Egyszerre két időben létezel. Az egyikben tenger vagy, a másikban hegy. Az egyikben rózsa, a másikban csikó. Itt imádkozol, amott a kárhozat vár. Az egyik időben te vagy a jelenlét, a másikban már most is csak emlék.

(Változás)

Először azt gondoltad, hogy *többet*. Utána azt, hogy *másként*. Ma már csak azt szeretnéd, hogy *legyen*.

Félreolvasás

(Hétfő, 2017. 01.16.)

ABLAKTÖRLŐ KALAPÁCS.

Garantált a tökéletes tisztánlátás.

Igazi hősök

(Kedd, 2017. 01. 17.)

Lapozgatok a régi papír fecnik között, és ezt találok – talán rádiót hallgattam, miközben följegyeztem: „Az igazi hősök nem a harctéren születnek. Az igazi hősök nem küzdenek mások ellen, nem váltják meg a világot sem, hanem saját magukat győzik le, hogy szolgálhassanak másokat. A régi népi bölcsesség is azt mondja, hogy aki másokat legyőz, az erős, de hős csak az lehet, aki önmagát győzi le.” – A papír hátoldalán aztán ezt olvasom: „Nekem még nem sikerült.”

Lélekzet

(Csütörtök, 2017. 01. 19.)

Vajon mi köze van a *lélegzetnek* a *lélek*hez? A légzés tényleg a saját lelkünkkel való kapcsolat eszköze? – Nem tudom elhinni, hogy ha elszáll belőlem a lélek, levegő leszek.

Végül

(Péntek, 2017. 01. 20.)

Istent az égben keressük, pedig Isten bennünk van. Ezt a tételt néhányan félreértik: szeretnének istenné válni. De az emberről, aki istennek képzelet magát, végül kiderül, hogy mégis csak állat.

Figyelem

(Péntek, 2017. 01. 20.)

Amikor imádkozol, ugye nem felejtet el megköszönni, hogy létezel? S ugye a köszönet helyett gyakran kérsz szoktál, ugye panaszkodsz is – elfelejtve Jóbot, aki azt mondta, hogy súlyosabb rajta a csapás, ha panaszkodik –, és te is állandóan kérdéseket teszel föl Istennek? Pedig tudhatnád, hogy Isten nem tartogat neked kész válaszokat, helyette a legmélyebb figyelmet adja.

A nem-olvasásról

(Vasárnap, 2017. 01. 22.)

Egy embert arról is meg lehet ismerni, hogy mit nem olvas. – Persze, csak akkor, ha ismered a miértet is. De azt hiszem, aki nem olvas, az vak marad, hiába lát.

Fotó

(Vasárnap, 2017. 01. 22.)

A fotográfia a valóság halotti maszkja. Ami a fényképen van, már minden a múlt. – Newton almájaként lebeg a Hold fejed felett. Egészen hazáig.

LAPZÁRTA

ARCKÉPEK: SORSKÉPEK

*Nuridsány Éva Magyar Kultúra Napi portrékiállítása
a Debreceni Akadémiai Bizottság székházában*

Az ünnepi kiállításra készülve, először végiglapoztam Nuridsány Éva 2013-ban, Csíkszeredában kiadott, 70. születésnapjának képeit, keresve a portrékat, melyekre korábbi tárlatairól nem emlékeztem, kivéve önarcképét, illetve az Ujváry Zoltán 80. születésnapjára 2012-ben megjelent albumban és a portrékiállításon egyaránt szereplő arcképet. (Munkája a leghitelesebb és művészileg legértékesebb portrék egyike volt, Bényi Árpád két festménye, Szilágyi Imre grafikája és Kövér József bronzszobra mellett.)

Önálló albumában gazdag válogatást kapunk a vegyes technikával készült szimbolikus képekből, a szakrális tűz-zománc kompozíciókból és akvarell tájképekből – de portrékat hiába keresünk. Pedig középiskolai művészeti tanulmányai során és az 1964-ben Kolozsváron megszerzett rajztanári diplomáig is számos portrét kellett készítenie.

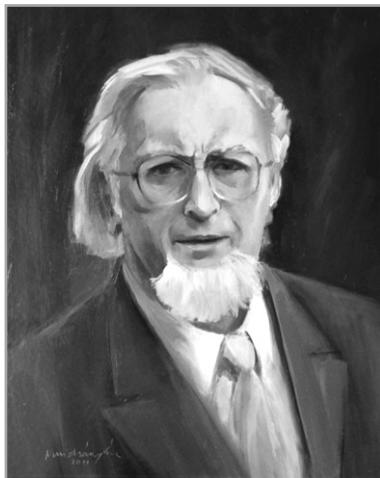
NURIDSÁNY ÉVA 2016-OS ÖNARCKÉPE (FENT);
ÉDESANYÁM (AKVARELL, 1981; BALRA, LENT);
UJVÁRY ZOLTÁN PORTRÉJA
(OLAJ, 2011; SZEMBEN, KÖZÉPEN)

1985-ben, két évvel Debrecenbe települése után a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola adjunktusaként, a tűzzománc és a tanításmódszertan mellett rajzot-festészetet is oktatott, s ugyancsak kikerülhetetlen volt a portrékkal való foglalatosság. Hivatalos weboldalán azonban (az alkotások „egyéb” címszáva alatt) találtam az említett kettő mellett további három arc-képet: 1981-ben készült az *Édesanyám* című, megrázó erejű akvarell, 2008-ban az *Évike* című olajkép, rábukkanunk még egy *Tibi bácsi* című portréra, szintén a 2000-es évekből.

Ezekből a szemlékből s dokumentumokból úgy tűnt, hogy Nuridsány Éva egyrészt a sajátos, erdélyi gyökerű (nála elsősorban az akvarellel követett) tájbrázolás, másrészt a (tűzzománcok egy részére, s még inkább a vegyes technikájú festményekre jellemző) szimbolikus expresszionizmus elkötelezettje. Foglalkoztatja a szakrális jelenlét mellett az ellentétes erők találkozása és harca, de mindig a fény felé tekint, ahogy Michel Nuridsány fogalmazott: „a látható sodrásában, a láthatatlan hátán”.

Az említett, Ujváry Zoltánt köszöntő album róla szóló címszavánál pedig az alábbiakat olvassuk: „Autonóm szellemiségű művész, aki – első látásra – absztraktnak tűnő képein mindig a látványvilágból dolgozik, a figuralitásból indul ki. Festészete gondolati alapon nyugszik [...], az emberi élet, a mindenség nagy kérdései foglalkoztatják. Létfilozófiai tartalmú táblái”, vagy a morális területeket körbejáró képei ugyanakkor művészi látványként is érvényesülnek. S ars poeticája így szól: „Tárgyasult világunkból elvágódva keresem az ember helyét a mind inkább kitáguló és egyre rejtélyesebb, de fantáziával bejárható világban. Műveimben a *fent*: a világosság, a béke, a jó; a *lent*: a sötétség, a zűrzavar, a rossz; *középen* – a *fent* és a *lent* között – van az ember, akinek gyökerei a *lent*ben vannak, de lelkében a *fentre* vágjuk.”

A többi műfajhoz hasonlóan a portré ugyanúgy használhatja nemcsak a realista, hanem az expresszív vagy a lírai ábrázolási jegyeket is; fontos szerepet kaphat a jellem kidomborításában a fényvel való játék, a karakter megraga-

dásához pedig szükség van a belső látásának képességére. A portré is jelképezheti azt a három szintet, melyről az *ars poetica* fogalmaz: találkozhat az ideák és ösztönök (a tervek mellett vágyak és félelmek) világa; megszólalhat az elvágódás és kétely, illetve egészében ott van a sors a portrévonásokban. A művész legnagyobb feladata éppen az, hogy a pillanat és alkalmiság, a póz és megjelenés, a helyzet és magatartás mögött fedezze föl a sorsot. A jó portré tehát nem annyira arckép, sokkal inkább sorskép.

Roland Barthes kiválóan meghatározta a portré zárt erőterét – s noha Barthes a fotóportréről érkezett, érvényes a mondanivalója a festett arcképekre is. A zárt erőterben egyszerre négy képzeletbeli mozzanat találkozik és ütközik össze. A portréalany az, aki (ahogyan éthoszként/ideaként lényegileg megjelenik), másrészt az is és olyan is, ahogyan *önmagát láttatni szeretné*. Továbbá a modell olyan, amilyennek a *portré készítője látja őt*, végül pedig olyanná is válik, ahogyan a festő *felhasználja a modellt saját művészi céljainak kifejezéséhez* (csupán egy példát említve: a portrén túlmutató erkölcsi és gondolati üzenetet szeretetne közvetíteni általa).

Nos, Nuridsány Éva Magyar Kultúra Napja alkalmából bemutatott portrékiállításának alanyai már a választás folytán tanúskodnak az egyszerre művészi és szellemi-erkölcsi döntésről, hiszen nem véletlen, hogy kiket kívánt faggatni képén a művész. S azért használom ezt a *faggatás* szót, mert a festő az alkotás közben folyamatosan rákérdez a portréalanyra, a személyiségre, a tulajdonságokra, a látható mögötti láthatatlan értékekre. Festő és modell tehát párbeszédet folytat, még akkor is, ha a portréalany az aprómunka során csak fénykép formájában van jelen a műteremben.

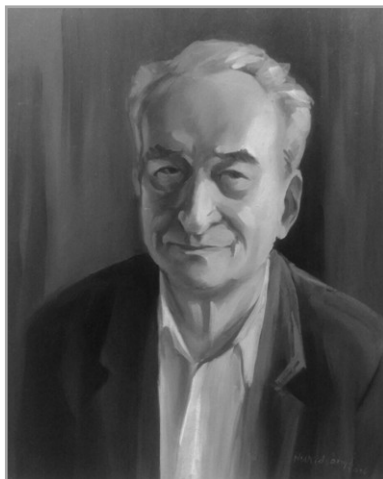
Nuridsány Éva egyrészt családtagokról, közeli ismerősökről, barátokról, másrészt olyan emberekről készített portrékat, akik valamilyen formában Debrecen szellemi életében is jelen vannak. nem mellékes azonban, hogy ez a ciklus is a művészi és szellemi barátait reprezentálja, pl. egy sorban láthatók a Szellemi Szuterén Klub tagjai, amely közösség Nuridsány Évát is tagjai közt tudta. Széles körben tekintett szét: a tudomány és művészet, az irodalom vagy képzőművészet is képviselteti magát, s általában a kulturális jelenlét határozza meg kötődései mellett választását.

Nehéz néhány szóval bemutatni a portrék üzenetét – azért van a kép, mert többet elárul a szavaknál. Ha Ujváry professzort jellemzi a bölcs derű és a türelem szigora, nos, ebben az oximoronban ötvöződik az életöröm és a tudományfegyelem, vagy a pillanat mámora és az áldozathozatal kettőssége.

Bakó Endre kiváló anekdotázó, ám irodalomtörténészként klasszikus adatvadász, nem kerüli el figyelmét semmi, s precíz tárgyilagossággal, ugyanakkor az átélés mélységével, a kontextusok és összefüggések föltárásával mutatja be Debrecen és a (Hortobágytól Váradig terjedő) szélesebb régió irodalmi és művelődési értékeit. Mit reprezentál e kettősségből a portré?

BAKÓ ENDRE PORTRÉJA (2016);

ERDEI SÁNDOR ARCKÉPE (2016; LENT)

A kép, mint az itt kiállított munkák java része, realiztikusan (felismerhetően) tükrözi a külsőt, finoman expresszív festői eszközeivel azonban a belsőről ad számot (pl. a Bakó-életműből kirajzolódó sorskarakterről is). Ez érvényes a hatvanéves Erdei Sándor költő, művészeti író portréjára: ironia és érzelem, fájdalom és derű találkozik; de Máté László arcképe is kettősségeket tükröz: a bizalmat és gyanakvást, a folyamatos készenlétet, s a kételyt és önfigyelmet,

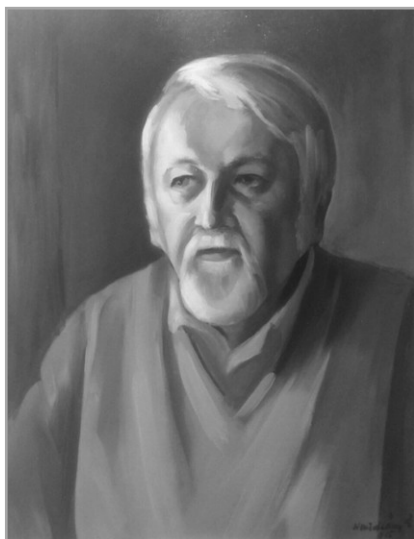

nehogy valamit elmulasszak. A tárlatot szervező Cserép Zsuzsa – akinek több évtizedes kulturális szervezőmunkáját a város is elismerte, őt azonban nem a nyugállományra találták ki, így most ő animálja a DAB Klub művészeti és irodalmi jelenlétét – a külső esztétikus harmóniájával a belső rendet sugallja. Burai István külső attribútumai (kalap, sál, szakáll) sem képesek elfedni Burai karakterét: a festő-grafikus folyamatos és nagy művészi vállalkozásai közben is szüntelenül vizslatja, megfigyeli a környezetét, ekképp gyűjti az élmény- és emberanyagot saját festőmitológiájának gazdagításához.

Jól tudjuk, hogy önmagunkat mindig másképp, másmilyennek látjuk, mint amilyennek mások. A tükörben részben azt látjuk, amit látni szeretnénk (de nem mindig van ez így a nőknél – s erről már Kosztolányi *Fotográfus* című írása is pontos adalékokkal szolgál), viszont a fénykép esetében sincsen mindig így, különösképp nincs a fotó-realista szándékon túllépő festett portréábrázolásoknál. A valódi művészi értékkel felruházott festményt jóval hitelesebb tükörnek vélem, mint azt, amelyik a fürdő- vagy az előszoba falán lóg. Számomra ez a szembesülés helyzete is, mert viszontlátom magamat Nuridsány Éva művészi tükörében. S a művésznek mindig igaza van! Maga választ beállítást és néző-pontot, festői eszközöket; mindezekkel, illetve a stílusával önmagát is mindig hozzáadja a portréalanyhoz.

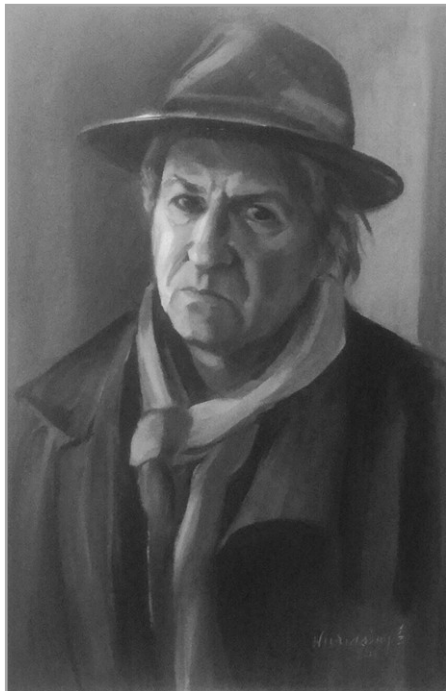
CSERÉP ZSUZSA, BURAI ISTVÁN
ÉS MÁTÉ LÁSZLÓ PORTRÉJA (BALRA LENT)

A jó művészi arckép tehát látens (és szimbolikus) *kettősportré*: a modell sorsképe mögött fölsejlik a művész alakja, belső világa, sorsa. A fent említett tulajdonságok valamely módon jelen vannak Nuridsány Éva művészi magatartásában-sorsában is. Életöröm és fegyelem, derű és áldozathozatal, bizalom és kétely, figyelem a külsőre és belsőre, fény és sötét, a fent és lent aktív átélése, a klasszikus és modern felfogások szintézise.

Portréinak hitelét nem az aprólékos kidolgozottság adja – gesztusokat alkalmaz, a bátor, olykor foltszerű ecsetvonások, a fények és árnyékok játékát követi. Rendet kíván teremteni a káoszból.

A végére hagytam a (véleményem szerint) legjobb portrét: a László Ákost ábrázoló festményt. Az idén 77 éves grafikus egyszerre Deák Tamás vándorló garabonciása és egy öreg kamasz, aki minden hétköznapi életben képes meglátni a csodát, s szeret a csodák világából aláhullva, néha a poklokba merülni. Mert mindig újra meg újra fel tudja építeni magát a káoszból ebben a játékban. És jól érzi magát a fájdalomban – mert a szomorúság éltei őt, és a bánat tartja frissen, ezért arra is képes, hogy afféle villoni vagabund kamaszként igazi kamaszválságokat éljen meg (a merő profántól egészen a szakrálisig ívelő) rezignációs alkatában.

(AZ ITT KÖZÖLT SZÖVEG ELHANGZOTT 2017. JANUÁR 22-ÉN, A DEBRECENI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG SZÉKHÁZÁBAN, NURIDSÁNY ÉVA PORTRÉTÁRLATÁNAK MEGNYITÓJÁN.)

LÁSZLÓ ÁKOS PORTRÉJA (2016)

NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

BODÓ ISTVÁN és felesége – Debrecen
CEZE ÚT- ÉS MÉLYÉPÍTŐ KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. –
Debrecen – CZENTYE JÁNOS
DEBRECENI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
KAPITÁLIS KFT. – Debrecen
MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen
FORMULA HOLDING KFT. – SÁNTHA ANTAL – Hajdúböszörmény
KÁDÁR NAGY LAJOS – Ebes
SZABÓNÉ PAPP IBOLYA – Szekszárd
SER–MÜLLER KFT. – SERFŐZŐ ATTILA – Debrecen, Hajdúböszörmény
DR. SZELEKOVSKY SÁNDOR és családja – Mályinka
TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest

www.tit.hu

BAKONSZEG

Fenyvesvölgyiné
Tóth Mária Zsuzsanna

BERETTYÓÚJFALU

Berettyó Kulturális Egyesület
Bihari Múzeum
és Sinka István Városi Könyvtár

BÁRÁND

dr. Palástiné Deli Elvira
Berdéné Hákli Annamária

BUDAPEST

dr. Bolvári-Takács Gábor, Honvéd Együttes Nkft., Magyar Táncművészeti Főiskola,
dr. Koncz Gábor, Nagy Gábor Miklós, Palásthy Lajos, Szabó Magda Szellemi Öröksé-
géért Alapítvány, dr. Szurmainé Silkó Mária, Vasné dr. Tóth Kornélia

DEBRECEN

Bényi Árpádné, Bereczki Gizella, Bodó István, Teodóra Both, Czentye János, Erdélyi
Márta, Hegyi Rezsőné, Holló Lászlóné, dr. Juha Enikő, Juha Richárd, Kiss József
és felesége, Koncz Tibor (Cívus Art Képerkeztetés), Kós Károly Művészeti Középiskola,
Korompai Balázs és Korompainé Mocsnik Marianna, Kovács István (Egri Borozó Bor-
barát Bár Galéria), dr. Kövér József, dr. Krénné Cserép Zsuzsanna, dr. Kurucz Márta,
Magyarné Ember Mária, Májer István, Maksai János és családja, Máté László,
dr. Matolcsi Lajos, dr. Nagy Attila és felesége (UroPath Bt.), Nagy Krisztina és Vass
János, Nuridsány Éva, dr. Ötvös László és családja, Papp Károly, dr. Papp Gyula, Piskóty
Teréz, Sass Bálintné, Seprényi Ádám, dr. Takács Erzsébet Ildikó, Szabó András, dr. Tar
Károly és T. Szoboszlai Katalin, Rózsa János és R. Poncez Mária, Tamás-Kis Andrásné,
Tímár Tamás (TT Play Kft.), Turcsányi Béla, prof. em. Ujváry Zoltán, Vargáné Szabadka
Tünde, Várkonyi Zsolt, dr. Virágh Mária.

DERECSCKE

Koncz Sándor és családja

EBES

Kádár Nagy Lajos

EGER

Dr. Ködöböcz Gábor
Szíki Károly

ÉGERSZÖG

Tóth György

ÉRD

Skornyák Ferencné
Turner Zsuzsanna

FELSŐSZOLCA

Dr. Bobula Zsuzsanna

GÖMÖRSZŐLŐS

É. Kovács László
Gömör-szőlős Község Önkormányzata
Tompa Mihály Gömöri
Kulturális Egyesület

GYULA

Póka György

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY

Hajdúböszörmény Város
Önkormányzata
Kiss Attila polgármester
Illyés András
Molnár Pál
Pál Nagy Balázsné
Sántha Antal (Formula Holding Kft.)
Szabadhajdú Közművelődési Média
és Rendezvényszervező Nkft.
Takács László (Hajdúböszörményi
Művészeti Megálló Galéria)
Tarczy Péter

HAJDÚDOROG

Görög Demeter Művelődési Ház

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

Hézsó Ferenc és felesége

KESZTHELY

Dr. Sólyom Sándor

KOMÁROM

Orbán Irén és családja

KONYÁR

Szónyi Sándor és felesége

MÁLYINKA

Dr. Szelekovszky Sándor és családja

MÁTÉSZALKA

Szatmári Múzeum
dr. Cservenyák László

MISKOLC

Máger Ágnes
Varga József

MOHÁCS

Imolay dr. Lenkey István
Hegybeszedések Baráti Társasága

MONOR

Kodály László

NAGYRÁBÉ

Balogh Gyula

NYÍREGYHÁZA

Csordásné Szikora Erzsébet

PANNONHALMA

Gaál András és felesége

SZEKSZÁRD

Illyés Gyula Megyei Könyvtár
Szabóné Papp Ibolya

TISZADADA

Boncsér Árpád

VAJA

Magyar Nemzeti Múzeum
Vay Ádám Muzeális Gyűjteménye
Molnár Sándor

TARTALOM

Aknay János szentendrei műtermében (<i>Emlék; Az angyal arcai; Könyvek angyala</i> – versek)	1
Novotny Tihamér: Aknay János	6
Vándorkiállítás Jézus életéről	9
A Genezistől az Apokalipszisig (<i>Szalay Lajos Bibliája a debreceni Modemben</i>)	11
„szomszédom – barátom – testvérem” (<i>Tóth Menyhért kiállítása a Bibliamúzeumban</i>)	17
Képes művészeti és kulturális hírek	20
Botrágyi Károly grafikai Nyíregyházán	24
A Magyar Írószövetség rendezvényeiből	28
Művészet: férfidrámák –komédiába burkolva (<i>A debreceni Csokonai Színház decemberi bemutatójáról</i>)	34
<i>VENDÉGSÉG</i>	
Tar Károly: <i>A remény karjai közt</i>	38
Csak a szó van, maradéknyi álom (<i>Sziki Károly esszékritikája Holló József Érzéklabirintusáról</i>)	40
Szentesi Edina versei	46
Páva Szilárd versei	48
Vitéz Kata Borbála versei	50
Látó ujjak – Kádár Nagy Lajos kispasztikái (<i>Erdei Sándor bevezetőjével – Kádár Nagy Lajos aforizmáival</i>)	52
<i>MARGÓ</i>	
Párhuzamos történetek – szintetizáló olvasatok (<i>Huszka Árpád: Kontra Ferenc írói munkássága</i>)	56
Csontos János, az ezredváltó „magyar Dante”	67
Máger Ágnes alkotórétegeket összegző művészete	72
Szakolczay Lajos négy könyvéről: <i>Időlámpa; Nagybányától Picassóig;</i> <i>Jövőben a múltunk; Korunk farsangja</i>	78
<i>Márai Sándor újratöltve</i> – Rónay László tanulmányai	92
Folyóirat: <i>Agria; Magyar Napló</i>	94
Deák-Sárosi László: A szimbolikus-retorikus film	97
Folyóirat: <i>Szókimondó; Zempléni Múza; Tánc tudományi Közlemények;</i> <i>Táncművészet; Kiszgrafika</i>	100
<i>TORONYNAPLÓ</i>	105
<i>LAPZÁRTA</i>	
Arcképek: sorsképek (<i>Nuridsány Éva portrékiállításáról</i>)	110